

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Maide DEMİRTAŞ

KIZ İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNDE AİLE, EVLİLİK VE
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI (MUŞ ÖRNEĞİNDE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2024

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Maide DEMİRTAŞ

KIZ İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNDE AİLE, EVLİLİK VE
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI (MUŞ ÖRNEĞİNDE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR

MUŞ-2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM HATİP OKULLARI, EĞİTİM VE DİN

1.1. GENEL ÇERÇEVESİYLE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİN MAHİYETİ.....	3
1.2. TÜRKİYE DİN EĞİTİMİNDE ÖZGÜN BİR MODEL OLARAK İMAM HATİP OKULLARI	5
1.2.1. İmam Hatip Okullarının Kısa Tarihi	5
1.3. POPÜLER KÜLTÜRLE GENÇLERİN DEĞİŞEN İLGİ ODAKLARI.....	15
1.3.1. Kültür, Popüler Kültür ve Sosyal Medya	15
1.3.2. Popüler Kültür ve Kitle İletişim Araçları	17
1.4. MODERNLEŞME İLE DEĞİŞEN GENÇLİK VE DİN.....	19
1.4.1. Gençlik, Modernlik ve Din.....	19
1.4.2. Dinin Dönüşümü	21

İKİNCİ BÖLÜM

MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN VE AİLE

2.1. MODERNLEŞMENİN KADINSI YÜZÜ VE KADINLIĞIN İNŞASI.....	26
2.2. KADIN VE AİLE KURUMU.....	29
2.2.1. Evlilik ve Aile	31
2.3. GENÇLERİN AİLEYE BAKIŞ AÇISI.....	34
2.3.1. Kitle İletişim Araçları, Gençlik ve Aile Yapısındaki Değişimler	36
2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET	38
2.4.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	40
2.4.2. Toplumsal Değişim Ve Toplumsal Cinsiyet	42
2.4.3. Toplumsal Cinsiyet Ve Gençlik	45
2.4.4. Toplumsal Cinsiyet ve Din.....	46
2.4.5. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın	47

2.4.6. Feminizm.....	52
2.4.7. Toplumsal Cinsiyet, Eğitim ve Meslek Seçimi	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE SAHA ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZLERİ

3.1.1. Araştırma Modeli ve Tasarımı	60
3.1.2. Evren ve Örneklem.....	60
3.1.3. Araştırma Soruları ve Hipotezler.....	61
3.1.4. Veri Toplama Aracı Olarak Anket Oluşturma ve Uygulama Süreci.....	62
3.2. ALAN ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZİ.....	66
3.2.1. Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Durumu.....	66
3.2.2. Öğrencilerde Sosyal Faaliyetlere Katılım	82
3.2.3. Öğrencilerin Kadın Ve Evlilik Algısına Yönelik Düşünceleri.....	88
3.2.4. Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Algısı Betimleyici Analizler	96
3.2.5. Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Algısı Alt Boyutları (Faktör) Analizi.....	100
3.2.6. Aile, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algısı İleri Analizleri.....	102
3.2.6.1. Aile Sevgisi, Cinsiyet Ayrımcılığı ve Şiddet.....	104
3.2.6.2. Sosyo-Ekonomik Düzey, Aile Kurma, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algısı	108
3.2.6.3. İdeal Evlilik Yaşı ve Çocuk Sayısı Analizler	115
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	123
EKLER.....	132

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIZ İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNDE AİLE, EVLİLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI (MUŞ ÖRNEĞİNDE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA)

Maide DEMİRTAŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR

2024, 152 sayfa

Bu yüksek lisans tezi, Muş'ta bulunan Kız İmam Hatip Liseleri'nde okuyan öğrencilerin aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algıları üzerine bir sosyolojik araştırmadır. Bu üç bölümlük çalışma, İmam Hatip okullarında eğitim gören gençlerin, popüler kültür ve modernizmle ilişkisinden toplumsal cinsiyet algılarına kadar geniş bir yelpazede konuları ele almaktadır.

Tez çalışmasının birinci bölümünde İmam Hatip okullarında eğitim ve dinin, gençler üzerindeki etkisi incelenmiş, bu etkinin popüler kültür ve modernizmle olan ilişkisinin nasıl evrildiği tartışılmıştır. İkinci bölümünde modernleşme sürecinin kadın ve aile kavramları üzerindeki etkileri ele alınmış, bu sürecin toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri üzerinde nasıl bir dönüşüm yarattığı değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise Kız İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı, evliliğe bakış açısı ve kadınlık rolüne dair görüşleri, yapılan anket çalışmasıyla detaylıca incelenmiştir. Araştırmada, aile yapısının ve ebeveynlerin durumunun öğrencilerin psiko-sosyal gelişimini etkilediği bulgularına yer verilmiştir. Anne ve babaların eğitim seviyeleri, çocukların eğitim ve meslek tercihlerine önemli etkilerde bulunmuş, düşük eğitim seviyesine sahip annelerin çocukları üzerindeki etkisi belirginleşmiştir. Anne ve babaların meslekleri, ailenin ekonomik ve sosyal durumunu şekillendirirken, annelerin çoğunlukla geleneksel ev hanımı rollerinde olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmanın bulguları, öğrencilerin çoğunluğunun çekirdek aile yapısında yetiştiğini ve orta gelir seviyesine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle cinsiyetleriyle ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplar, ataerkil toplum yapısı ve ailedeki cinsiyet ayrımcılığı ile ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak, bu araştırma, genç kızların

sosyo-kültürel ve psikolojik gelişimleri üzerinde aile yapısı, eğitim durumu ve toplumsal cinsiyet algılarının belirleyici etkilerini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, İmam Hatip Lisesi, Gençlik, Kadın ve Aile, Sosyoloji.

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
PERCEPTIONS OF FAMILY, MARRIAGE AND GENDER AMONG GIRLS'
IMAM HATIP HIGH SCHOOL STUDENTS (A SOCIOLOGICAL RESEARCH
IN THE CASE OF MUŞ)

Maide DEMİRTAŞ

Advisor: Associate Prof. Mehmet Ali AYDEMİR

2024, Page: 152

This master's thesis is a sociological research on the perceptions of family, marriage and gender of students studying at Girls' Imam Hatip High Schools in Muş. This three-part study deals with a wide range of issues, from the relationship of young people studying in Imam Hatip schools with popular culture and modernism to their perceptions of gender.

In the first part of the thesis, the impact of education and religion in Imam Hatip schools on young people was examined, and how the relationship of this impact with popular culture and modernism evolved was discussed. In the second part, the effects of the modernization process on the concepts of women and family are discussed, and what transformation this process creates on gender roles and expectations is evaluated. In the third chapter, the girls' Imam Hatip High School students' perception of gender, their perspective on marriage and their views on the role of femininity were examined in detail through a survey. The research includes findings that family structure and parents' situation affect the psycho-social development of students. The education levels of mothers and fathers have had a significant impact on children's education and career choices, and the impact of mothers with low education levels on their children has become evident. While the professions of the mothers and fathers shape the economic and social situation of the family, it has been observed that mothers mostly play traditional housewife roles.

The findings of the research revealed that the majority of students grew up in a nuclear family structure and had a middle income level. In particular, their answers to questions about their gender were associated with the patriarchal social structure and

gender discrimination in the family. In conclusion, this research emphasizes the determining effects of family structure, educational status and gender perceptions on the socio-cultural and psychological development of young girls.

Key Words: Gender, İmam Hatip School, Youth, Woman and Family, Sociology.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, Kız İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikle ilgili tutumları incelenmiştir. Bu öğrenci grubunun toplumsal cinsiyet rolleri ve evlilik konusundaki görüşleri detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışıldı. Araştırma, öğrencilerin dini ve kültürel değerleriyle bu konulardaki düşünceleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu algıların gençlerin kişisel gelişimleri, eğitim hayatları ve gelecekteki evlilik beklentileri üzerindeki etkileri de değerlendirildi. Bu çalışma, eğitimcilere, politika yapıcılara ve toplumsal cinsiyet konularıyla ilgilenen araştırmacılara önemli bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmamız hem akademik bir inceleme hem de toplumsal farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Tez çalışmamda yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi, fikir, deneyim ve tecrübeleriyle desteğini daima hissettiğim bana yol gösteren saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR'e teşekkürümü borç bilirim. Bu zorlu süreçte desteğini her zaman hissettiğim canım anneme, kız kardeşime ve sevgili eşim Sertaç DEMİRTAŞ'a da çok teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan, her zorlukta bana olan inancını hatırlatan, gücümü hatırlatan ve daima güç veren canım dostum Nur YILDIRIM'a da teşekkür ederim.

Muş-2024

Maide DEMİRTAŞ

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. Yaş Dağılımı	66
Tablo 3.2. Doğum Yeri Dağılımı	66
Tablo 3.3. İkamet Ettikleri Yer Dağılımı	67
Tablo 3.4. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yer Dağılımı	67
Tablo 3.5. Hanede yaşayan kişi sayısı	68
Tablo 3.6. Kardeş sayısı	68
Tablo 3.7. Kardeş sırası	69
Tablo 3.8. Anne-Baba Durumu	69
Tablo 3.9. Anne Eğitim Durumu	70
Tablo 3.10. Baba Eğitim Durumu	71
Tablo 3.11. Anne Mesleği	71
Tablo 3.12. Baba Mesleği	72
Tablo 3.13. Aile Tipi	73
Tablo 3.14. Aile Yapısı	73
Tablo 3.15. Aile Gelir Durumu	74
Tablo 3.16. Çocuklukta Şiddete Maruz Kalma Durumu	75
Tablo 3.17. Aile Fertlerinden Fiziksel, Duygusal, Ekonomik veya Sözel Şiddet Görme Durumu	75
Tablo 3.18. Sahip Olunan Cinsiyet Kimliği Memnuniyeti	76
Tablo 3.19. Ailede Kız ve Erkek Çocuklarına Ayrımcılık Yapılma Durumu	77
Tablo 3.20. Ailede Yeterince Değer Görme Durumu	77
Tablo 3.21. Ailenin Duygulara Önem Vermesi	77
Tablo 3.22. Aile İçin Erkek Evlat Olmanın Değeri	78
Tablo 3.23. Dünyaya Erkek Olarak Gelme Arzusu	78
Tablo 3.24. Hoşuna Gitmeyen Bir Şeyi İfade Etme Durumu	79

Tablo 3.25. Doğru Olduğuna İnanıldığı Konularda Israrcı Olma Durumu.....	79
Tablo 3.26. İstemediğim Bir Şeyi Ailenin Zorla Yaptırma Durumu	79
Tablo 3.27. Bir Sorunla Karşılaşıldığında Öncelikle Paylaşma İsteği Duyulan Kişi/ler	80
Tablo 3.28. Çocukluktan İtibaren Aile Tarafından Sevilme Hissi.....	81
Tablo 3.29. Ailenin Beklentisi Var Mı?.....	81
Tablo 3.30. Ailenin Beklentilerinin Neler Olduğu.....	81
Tablo 3.31. Kitap Okuma Alışkanlığı Düzeyi	82
Tablo 3.32. Spor Yapma Alışkanlığı Düzeyi	83
Tablo 3.33. Sinema, Tiyatro, Sergi vs. Sosyal Etkinliklere Katılım Düzeyi	83
Tablo 3.34. Arkadaşlarla, Komşularla Vakit Geçirme Alışkanlığı Düzeyi	84
Tablo 3.35. Erkek Arkadaşlarla Vakit Geçirme Alışkanlığı Düzeyi	84
Tablo 3.36. Televizyon İzleme Alışkanlığı Düzeyi	85
Tablo 3.37. Bilgisayar veya Cep Telefonu İle İnternette Dolaşma/Sosyal Medya/Oyun Alışkanlığı Düzeyi	85
Tablo 3.38. Aile ve Arkadaş Olmadan Kendi Başına Vakit Geçirme Sıklığı.....	86
Tablo 3.39. Düğün, Nişan, Eğlence vb. Faaliyetlere Katılma Durumu	86
Tablo 3.40. Kafe, Park vb. Dış Mekânlarda Vakit Geçirme Alışkanlığı	87
Tablo 3.41. Dini Sohbet, Mukabele, Mevlut vb. Etkinliklere Katılma Durumu	87
Tablo 3.42. Kadınlar ve Erkekler İçin İdeal Evlilik Yaşı	88
Tablo 3.43. Evlilik Türlerine İlişkin Düşünce Durumu	88
Tablo 3.44. Nasıl Bir Aile Kurmak İstersiniz?	89
Tablo 3.45. Ailelerde İdeal Çocuk Sayısı Kaç Olmalı.....	89
Tablo 3.46. Evlilikle İlgili İfadeler	90
Tablo 3.47. Evlenmek İsteddiği Kişide Aradığı Özellikler	92
Tablo 3.48. Evliliğin Amacı Nedir?	93

Tablo 3.49. Evliliği Bitiren Sebepler	94
Tablo 3.50. Evlilikte Dini Hassasiyetin Önemi	94
Tablo 3.51. Lise Öğrencilerinin Evlilik Tercihlerinde Kitle İletişim Araçlarının (TV, Sosyal Medya vb.) Etkisi Var Mıdır?	95
Tablo 3.52. Etkisi Var İse Olumlu Yönde veya Olumsuz Yönde Olması Durumu	95
Tablo 3.53. Gençlerin Evlenmeden Flört Yapması/Sevgilisinin Olması.....	96
Tablo 3.54. Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Algısına Yönelik Düşünceleri	96
Tablo 3.55. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları	100
Tablo 3.56. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Faktörleri.....	101
Tablo 3.57. Aile sevgisi ve sorunları paylaşma tercihi çapraz tablo Ki-Kare testi.....	104
Tablo 3.58. Cinsiyet kimliğinden memnuniyet ve ailede cinsiyet ayrımcılığı arasında karşılaştırma ve ki-kare analizi	105
Tablo 3.59. Ekonomik durum ve ailede şiddet görme arasında çapraz tablo ki-kare analizi	106
Tablo 3.60. Ekonomik durum ve ailede cinsiyet ayrımcılığı arasında çapraz tablo ki-kare analizi	106
Tablo 3.61. Ekonomik durum ve Ailenin gelecek beklentisi arasında çapraz tablo Ki-Kare analizi	107
Tablo 3.62. Aile tipi & toplumsal cinsiyet faktör grubu T-Test analizi.....	109
Tablo 3.63. Aile yapısı & toplumsal cinsiyet faktör grubu ANOVA analizi.....	110
Tablo 3.64. Gelir durumu & toplumsal cinsiyet faktör grubu ANOVA analizi.	111
Tablo 3.65. Ailede değer görme ve toplumsal cinsiyet algısı t-test analizi	112
Tablo 3.66. Ailede duygulara önem verme ve toplumsal cinsiyet algısı t-test analizi..	112
Tablo 3.67. Ailede erkek evlada verilen değer ve toplumsal cinsiyet algısı t-test analizi	113
Tablo 3.68. Erkek olarak dünyaya gelme isteği ve toplumsal cinsiyet algısı t-test analizi	113

Tablo 3.69. Ailede hoşuna gitmeyeni açıkça söyleme cesareti ile toplumsal cinsiyet algısı t-test analizi	114
Tablo 3.70. Doğru olduğuna inandığım şeylerin peşinden sonuna kadar gidebilme ile toplumsal cinsiyet algısı ANOVA analizi.....	114
Tablo 3.71. İstemediğim bir şeyi ailenin zorla yaptırma gücü ile toplumsal cinsiyet algısı ANOVA analizi	115
Tablo 3.72. İdeal evlilik yaşı ve ideal çocuk sayısı & yaşanılan yer arasında t test analizleri.....	116
Tablo 3.73. İdeal evlilik yaşı ve ideal çocuk sayısı & İstenilen evlenme türleri arasında ANOVA analizleri	116
Tablo 3.74. İdeal evlilik yaşı ve ideal çocuk sayısı & nasıl bir aile kurmak istediği arasında ANOVA analizleri	118

GİRİŞ

Bu tez çalışmasında yeni nesil kız imam hatip lisesi öğrencilerinin popüler kültürden etkilenecek değişen ilgi odakları ve bunların dindarlık pratikleri ile olan ilişkisinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Kitle iletişim araçlarıyla modernizmi kendisine yaşam felsefesi edinen imam hatip lisesi gençliğinin dini değerleri sekülerleştirmeleri ve bunu bir pratik haline getirmiş olmaları incelenmiştir. Değişen dini değerler ileride nasıl bir aile yapısına sahip olmak istediğini, bir kadın olarak kendini ileride nerede gördüğünü, toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısını da değiştirmiştir. Modernizm öğrencilerin beklentilerini, ideallerini, duygularını, tutumlarını ve isteklerinin de farklı bir şekle girmesine neden olmuştur. Bu bağlamda yapılan saha çalışması ve önceden yapılan çalışmalar dikkate alınarak ve incelenerek öğrencilerin algıları sosyolojik bir bakış açısıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışmasının amacı kız imam hatip lisesi öğrencilerinin kitle iletişim araçlarının artması ve gelişmesiyle beraber popüler kültüre dönük olan ilgilerini modernlik ve dindarlık bağlamında ele almaktır. Öğrencilerin değişen ilgilerinin aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarını da etkilediğini çalışmada göstermek asıl amaçtır. Yaşamış oldukları geleneksel ve ataerkil bakış açısının hâkim olduğu kapalı toplumda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle kadın olduklarını çoğu zaman unutan bireylere yöneltilen sorular vasıtasıyla az da olsa farkındalık uyandırmak çalışmanın bir diğer amacı olmuştur. Böylesi bir toplumda küçük yaşta yapılan evliliklerin sayısı oldukça fazladır. Birçok kız çocuğun okurken nişanlandığı veya evlendiği göz önünde bulundurulacak olursa çalışmanın içerdiği demografik sorular ve evliliğe dair ideal evlilik yaşı, evlenilecek kişide aranan kriterler gibi sorular küçük yaşta yapılan evliliklerin sebebini ortaya çıkarmak için yöneltilmiş sorulardır. Soruların cevapları sonucunda ortaya çıkan veri tabloları konuya yönelik yorumlar yapılmasını sağlamaktadır. Yapılan yorumlarla erken yaşta yapılan evliliklerin temelinde yatan sebeplere ulaşılabilmektedir.

Araştırmada öncelikle imam hatip liselerinin tarihsel seyrine değinmek öğrencilerin aldıkları eğitimin içeriğini bilmek ve değerlendirmek açısından önemli bulundu. Bu sebeple imam hatip liselerinin tarihine dair yazılan eserler belli başlı kaynakları oluşturmaktadır. Bununla birlikte popüler kültür, sosyal medya, modernlik, gençlik, aile, toplumsal cinsiyet, kadın, feminizm üzerine yazılmış eserler, makaleler ve tezlerden de

yararlanacağız. Araştırmamızın birinci ve ikinci kısmında bütünsel bir okuma ve aktarma yapılacaktır. Üçüncü kısmında ise alan araştırması yapılarak tümevarım yöntemi kullanılacaktır. Bu yöntemle elde edilen veriler değişen algılar hakkında değerlendirme yapmamızı sağlayacaktır.

Araştırmanın birinci bölümünde nicelik açısından oldukça fazla olan imam hatip okullarının tarihi ele alınmıştır. Zaman zaman iktidarlar tarafından siyasete araç olan bu okulların günümüze kadar kat ettiği yol bir serüven halinde açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan gençlerin popüler kültür, kitle iletişim araçları, modernizmle değişen ilgi odakları üzerinde açıklamalar yapılarak gençlik, modernlik ve din olgusu üzerinde literatür detaylıca incelenip elde edilen bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde modernleşme ile birlikte değişen aile olgusu ve kadının ailedeki yeri literatüre dayanılarak açıklanmıştır. Modernleşme ile birlikte içeriği değişmeyen alan yok gibidir. Değişen aile yapısı ve değişen roller yeni bir kadın algısı yaratarak yeni bir aile yapısı da oluşturmuştur. Toplumsal roller bağlamında toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, evlilik, gençlik, kadın, eğitim gibi konular sosyolojik bağlamda açıklanmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının üçüncü ve son bölümünde ise dört bölümden oluşan anket çalışmasının sonuçları tablolar halinde incelenmiştir. Anket çalışmasının birinci bölümünde katılımcıya dair demografik bilgileri içeren çoktan seçmeli ve açık uçlu kısa cevaplı sorular bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünü ise katılımcının sosyal faaliyetlerine ilişkin konuları içeren dereceli ölçek kullanılarak yöneltile sorular oluşturmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise dereceli ölçek, çoktan seçmeli ve açık uçlu kısa cevaplı soru türleriyle oluşturulmuş evliliğe dair sorular bulunmaktadır. Anketin son bölümü olan dördüncü bölümünü ise dereceli ölçek yöntemiyle oluşturulan toplumsal cinsiyete dayalı sorular oluşturmaktadır. Tezin üçüncü bölümünde frekans tablolarına dayalı istatistikî bilgiler yer alırken bu bilgilerin analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM HATİP OKULLARI, EĞİTİM VE DİN

1.1. GENEL ÇERÇEVESİYLE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİNİN MAHİYETİ

Eğitim, genel geçer bir çerçeve içinde düşünüldüğünde bireylerin davranışlarında değişimler meydana getirme süreci olarak değerlendirilebilir. Türk Dil Kurumu (2023) sözlüğünde tanımlandığı biçimiyle ise eğitim, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme” şeklinde aslına bakılırsa terbiye etme anlamında bir çerçeveye sahiptir. Eğitime ilişkin literatürde çeşitli boyutlarda incelemeler ve tanımlamalar bulunabilir. Bunların arasından ize bazı yaklaşımların öne çıkması doğaldır. Zira eğitime yüklenen anlam ve bu anlamın kamusal kurumlarla desteklenmesi söz konusudur. Bu çerçevede eğitimin anlamına ilişkin terim anlamında da vurgulandığı üzere toplumsal değer ve kültürel normların aktarılması öne çıkmaktadır. Zira dünyaya gelen her bir bireyin bebeklikten itibaren sağlıklı bir kişilik ve karakter geliştirmesi için eğitimin toplumsallaştırıcı anlamı önemlidir. Bunun yanı sıra eğitimin bir diğer öne çıkan anlamında istenilen ve arzu edilen tutum ve davranışların bireylerde yerleşmesini sağlamak gelmektedir. Bu açıdan da her bir bireyin toplum içinde kendisinden beklenen davranış kalıplarını içselleştirmesi ve iyi bireyler olmasını sağlamak gelmektedir. Bu bağlamda toparlayıcı bir tanım olarak eğitim “insanların içinde buldukları toplumun değer yargılarını, bilgi ve becerilerini, kendilerinden önceki nesilden öğrenip kendilerinden sonraki nesillere aktarmaları” olarak açıklanabilir (Soylu, 2013, s. 10-11; Keyifli, 2013, s. 107). Eğitim, hayatın olağan işleyişinde asli bir unsur olarak görüldüğünde hemen her toplumsal kurumla bağı kolaylıkla ortaya çıkacaktır. Bu çalışmanın ana gündemi itibariyle eğitimin din kurumu ile olan illiyet bağına göre ise dini değerlerin aktarımı ve hayatın içinde dinin kendini gösterme pratikleri itibariyle bireylerin edindikleri dini pedagojiye odaklanmak gerekir, yani din eğitimi müstakil bir konu olarak tezahür eder.

Birden çok tanımı bulunan eğitim ve din kavramlarının kesişim noktası ise literatürde çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Bu açıklamaları ortak bir potada birleştiren Keyifli’ye göre din eğitimi, bireylerin gündelik hayatına yansıyan biçimleriyle dinin anlam, eylem ve tutumlarında yerleşik hale getirilmesi şeklinde özetlenebilir. Bir nevi

fitratın konusu olan dinsel inanç isteminin, toplumsal hayata yansıtılması ve temsil edilmesine çalışmak şeklinde de anlaşılabilir. Sistemli, belirli hedef ve ilkeleri olan bu eğitsel sürecin bireyin din ve dünya arasında kurduğu ilişkiye anlam katması beklenir (2013, s. 118). Bir şeye inanmak ve bağlanmak insanın fitratında bulunan yatkınlıktandır. Din eğitimi de bunun bir aile ya da kurumda sistematik olarak verilmesidir. Fakat dinin tanımlarında bulunan bağlanma, boyun eğme ya da itaat etme fiilleri kendisinden önce failini inanılır kılmalıdır. Yani öncesinde bağlanılacak, boyun eğilecek ve itaat edilecek şeyi iyi tanımak gerekmektedir. Dinde iman etmek denilen kavrama karşılık gelen bu tanımlar yerini din eğitiminde bulmaktadır. Tabii ki din eğitimini sadece bununla sınırlamak yeterli değildir.

Din eğitiminin belli başlı amaçları vardır. Bunlardan belki de en önemlisi topluma ahlakıyla örnek olacak ve öğrendiğini davranışlarına yansıtan dindar bir nesil bırakmaktır. Genel olarak Türkiye toplumun da bireylerin din eğitimi verilen okulları, özellikle İmam hatip okullarını tercih etme sebebi böyle bir nesil yetiştirmek ve geride böyle bir nesil bırakmak olmuştur.

Bireye kazandırılan her bilginin bir amacı olduğu gibi din eğitiminin de belli başlı amaçları vardır. Keyifli'ye göre din eğitiminin amaçları arasında bireyin sosyalleşmesi ve bireyin kültürlenmesini saymamız gerekmektedir (2013, s. 121). Sosyalleşme ve kültürlenmeyi de dini bağlamda kazandırmak hedeflenmiştir. Eğitim kurumlarında kazandırılmak istenen hedefler de bu doğrultudadır. Fakat sosyal medya, televizyon, moda, sinema, müzik vb. gibi popüler kültür ve popüler kültürün aktarım kanalları güçlü bir alternatif ve hatta rakip ortaya çıkmıştır. Böylesi mecralarda sunulan hemen her içeriğin gerçek eğitim kanallarından daha cazip gelmeye ve etkin bir şekilde alımlandığı da bir gerçektir. Bu da eğitim kurumlarına verilmesi gereken önemi azaltmıştır, hatta bazı hususlarda geri planda görülmüştür. Bu anlamda din eğitiminde resmi ve popüler olmak üzere iki ana damardan bahsedilebilir. Resmî kurumların içeriği elbette devlet ve milli eğitim müfredatı ile çerçevesizken aynı zamanda çeşitli dini kurumların da Diyanet İşleri başkanlığı kapsamında veya toplum tarafından hüsünkabul gören kurumsal yapılar nezdinde tezahür ettiği bilinmektedir.

Din eğitimi toplumun en önemli ihtiyaçlarından birisidir. Eğitimin hizmete sunulmasında ise aracı olan unsur devlet ve devletin sunmuş olduğu eğitim politikalarıdır.

Akseki'ye göre devletin din eğitimi için benimsemiş olduğu fikriyat toplumsal bir ihtiyacın karşılanmasından ziyade, toplumda beliren zıtlıkların kontrol altına alınması için bir sistem ve usul olmaktan çok toplumun faydası için gözetilen bir sistem olarak kurulmuştur (akt. Görmez, 2021, s. 28). Din eğitimi aslını yitirerek fayda sağlanılacak bir değere sahip olmuştur. Devlet eliyle resmiyet ve tek boyutluluk kazanan din eğitiminin kamusal dayanaklarına bakıldığında farklı zeminler karşımıza çıkmaktadır. Böylece din eğitiminde çoğulculuşma ve alternatif kaynakların gündeme gelmesi sağlanır. Ancak genele yayılma, diyanet ve milli eğitim gibi resmi kurumların onay ve denetimine açık olarak faaliyet gösterme, genel geçer kabuller etrafında bir sınır belirleme söz konusu olduğunda elbette resmi olan din eğitimi uygulamaları dikkate alınmaktadır. Genel itibarla bakıldığında literatürde vurgulandığı üzere din eğitimi ortalama bireyde gerçekleştirilmesi beklenen gayeye matuf olduğu ve bu minvalde tanımlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bu haliyle de din eğitimi, inanılan dinin esaslarını öğretme veya dini bilgileri haiz 'salih' bir nesil yetiştirme amacına yönelik tanımlanmaktadır (Keyifli, 2013, s.118). Dolayısıyla din ve eğitim arasındaki bağın çok boyutlu ve geniş ölçekli görülmesi kaçınılmazdır. Konuyu bir din eğitim modeli olarak İmam Hatip okullarına geçerek izah etmek için Türkiye'de din eğitimi hakkında bir çerçeve çizilmesi gerekecektir.

1.2. TÜRKİYE DİN EĞİTİMİNDE ÖZGÜN BİR MODEL OLARAK İMAM HATİP OKULLARI

1.2.1. İmam Hatip Okullarının Kısa Tarihi

Eğitim üzerine tartışmaların tarihsel boyutuna odaklanan hemen her çalışmanın esas itibarla din ile ilişkili bir zemine atıf vermesi veya en azından tartışmanın bir kısmını burada yürütmesi kaçınılmazdır. Zira geleneksel dünyanın veya modernlik öncesi dünyanın asli karakteri olarak dinin olağan hayatın akışında asli bir unsur olduğu herkesçe malumdur. Gerek orta çağ Avrupası gerekse İslam dünyasının içinde yer aldığı coğrafyalarda din ve dünya arasında kurulmuş ontolojik bir bağ mevcuttur. Ancak modernliğin inşası akli temel alan seküler bir eğitim modeli ile gündeme geldiğinde din ve eğitim arasındaki güçlü bağ derin bir kırılma yaşamış ve eğitim din dışı mekân, aktör, içerik ve boyutlarıyla yeni bir hüviyet kazanmıştır. Bu durumu Türkiye özelinde düşününce benzer bir anlatıyı görmek mümkündür. Özellikle Osmanlı modernleşmesi ile başlayan yeni eğitim ortamlarının büyük bir değişim ve dönüşüm için aracılık ettiği de

görülmektedir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile başlayan eğitim modelinin modern ilke ve esaslar ile din alanından hızlıca uzaklaşması söz konusudur. Ancak din eğitimi veya kurumsal anlamda İmam hatip okullarının bu tarihsel serüven içindeki konumuna odaklı bir izlek üzerinde olunca, detayların üstünden geçilmesi gerekecektir. Bu çerçevede bir din eğitim modeli olarak İmam Hatip okullarına odaklı bir başlangıç yapılacaktır.

Eğitim alanında dini esasları kazandırma temeli üzerine kurulan medrese geleneği Cumhuriyet öncesinde, Osmanlılarda ve bunlardan önceki Türk toplumlarında mevcuttur. Orta ve yüksek tahsil bu eğitim kurularında verilip bütün bilim dalları bu eğitim kurumlarında okutulmuştur. Osmanlı devletinde de büyük medreselerden hariç olarak ayrıca hususi konularda bilgi üreten ihtisas odaklı medreseler de vardır. Halk medreselerde dini ihtiyaçlarına karşılık bulduğu için toplum tarafından kıymet verilen kurum haline dönüşmüştür. Din hizmetleri alanında hizmet verecek olan görevliler bu eğitim kurumlarından faydalanıp kendilerini buralarda yetiştirmeye başlamışlardır. Evkaf Nezaretine bağlanan bu kurumlar, Medaris-i İlmiye ve Islah-ı Medaris Nizamnamelerinin yayınlanması ile yapısal bazı düzenlemelere gitmiştir (Ünsür, 2005, s. 30).

İmam hatip yetiştirmek amacıyla 1913 yılında kurulan Medresetü-l Vaizin ile birleştirilip Medresetü-l İrşad adını alan Medresetü-l Eimmeti ve-l Hutaba günümüz İmam Hatip liselerinin başlangıç noktası olması sebebiyle önemlidir (Ünsür, 2005, s. 30; Aydemir, Özensel, 2016, s. 24). Cumhuriyet dönemine bakıldığında medreselerin kapatılması eğitimin temel kanunu Tevhid-i Tedrisat ile sağlanmış olup bütün eğitim kurumları tek bir çatı altında toplanmıştır (Ünsür, 2005, s. 30; Özgür, 2015, s. 41; Ayhan, 2014, s. 44). Eğitimde laikleşme sorunu da Tevhid-i Tedrisat ile gündeme gelmiştir (Gökçaftı, 2005, s. 137-138).

Cumhuriyet dönemini siyasi olarak iki kısma ayırıp inceleyecek olursak; 1946 öncesi tek parti zihniyetinin hâkim olduğu dönemde Tevhid-i Tedrisat'ın kendisinden beklenen faydayı sağlayamamış olması eğitimin de sekteye uğramasına sebep olurken, 1946 sonrası çok partili hayata geçişle başlayan ikinci dönem ise eğitim kurumlarında hızlı bir değişim ve dönüşümü siyaset ekseninde şekillendirmiştir (Ünsür, 2005, s. 30). İkinci dönemde istek ve ihtiyaçlarını daha rahat söyleyebilen halkın talepleri doğrultusunda yeni eğitim politikaları hedeflenmiştir.

İmam ve Hatip Mektepleri müfredatın yetersiz olması, alanında uzman hocaların sayıca yetersiz olması ve halkın siyasi açıdan yönetimin uygulamalarına tepki olarak bu mektepleri kabul etmemeleri gibi nedenlerden ötürü rağbet görmeyip kısa sürede kapanmış ya da kapatılmıştır. İlahiyat Fakülteleri de aynı zamanda kapatılmıştır. Ülkenin her yerinde yasaklanan din eğitimi ve öğretimi yerini toplumun sekülerleşmesine bırakmıştır. Bu da dini hassasiyeti olan bir toplum için yönetime karşı güvensizliğin ortaya çıkmasına ve huzursuzluğa yol açmıştır. Dini hayatta yaşanan bu eksiklik ve yetersizlikler halkın endişelenmesine sebep olmuştur. Eksik kalan dini ihtiyaçlar için bilgi açısından yetersiz kişilerce dini faaliyetler başlatılmıştır. Din adına pek çok hurafe bu dönemde belirmiştir (Ünsür, 2005, s. 31; Aydemir, Özensel, 2016, s. 27-29).

“Cumhuriyet döneminin 2. Bölümü çok partili hayata geçildiği dönemdir. Bu dönemde halk istek ve ihtiyaçlarını açıkça dile getirebilmiştir. Bunun neticesinde dönemin hükümeti halka rağmen ve dayatmacı bir tavır içinde olmanın kendi siyasi gelecekleri için olumsuz bir gelişmeyi beraberinde getirmekte olduğunu nihayet anlayarak 1948 yılında 10 ay süreli İmam-Hatip Kurslarını açmışlardır. Ancak uygulamada 5 aylık oldukları görülen bu kurslar, adı üzere kurs olduklarından beklentilere cevap vermekten oldukça uzak kalmışlardır. Bunun üzerine toplumdan gelen yoğun istek ve sosyal baskılar nedeniyle 1951 yılında ilk defa 7 ayrı ilde bugünkü anlamda 4+3 yıllık İmam Hatip Okulları açılmıştır, 1971 yılında bir reform hükümeti olarak kendini tanıtan 1. Nihat Erim Hükümeti tarafından bu okulların orta kısmı (1.devresi) kaldırılarak lise kısmı 4 yıla çıkarılmıştır ve bu okullar ortaokula dayalı hale getirilmiştir (Akt. Aydemir, Özensel, 2016, s. 29-30). Daha sonra yapılan düzenleme ile Kur'an-ı Kerim ve Arapça dersleri konularak orta kısım 3 yıl olarak işlevini sürdürmüştür” (Ünsür, 2005, s. 31).

Milli eğitim Temel Kanunu ile İmam Hatip okulları isim değişikliğine giderek İmam Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikler sadece isimle kalmayıp niteliksel olarakta hem mesleğe hem de yüksek öğrenime hazırlayan mesleki eğitim kurumlarına dönüştürülmüştür. Bu dönüşümdeki amaç eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve meslek okullarına rağbeti arttırmak için bütün üniversitelere ve yüksekokullara yönlendirmeyi sağlamaktır (Ünsür, 2005, s. 32; Özgür, 2015, s. 54).

Kemalist kadrolar 1930 yılında kapatılan İmam-Hatip Mekteplerinin kapatılma sebebi olarak öğrencilerin ilgisinin az olmasını sunmuşlardır. Muhafazakâr kesimin gözünde ise medreselerle kıyaslanması mümkün olmayan fakat din eğitiminin aksamadan yürütüleceği düşüncesiyle desteklenen bu eğitim kurumlarının kapanmasına gerekçe olarak toplumun bu okullara gereken ilgiyi göstermemesi gösterilmiştir (Gökacı, 2005, s. 43). Ayhan (2014, s. 55) olayların gelişme sebebinin öğrencilerin ilgisizliğinden

kaynaklanmadığını belirtir. Yapılan kişisel yorumlara rağmen kurumların kapatılmasının sebebinin öğrenciler veya onların ilgisizliğinin olmadığı, okuldaki öğretmenlerin medrese çıkışlı olup yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları sebepler arasında sayılabilir.

Toplumun din eğitimi ve öğretimi ihtiyacını Kur'an Kursları karşılamaya çalışmıştır. Fakat Kur'an Kursları sadece ezber ve yüzünden okuma haricinde bir katkı sunmadığı için din eğitimi ihtiyacını karşılayamamış ve yetersiz kalmıştır (Gökçaftı, 2005, s. 149). İçerik açısından yetersiz gelen bu eğitimler halkın ihtiyacını karşılayamamış ve kayda değer görülmeyip dini hayatın devamlılığını sağlama noktasında yetersiz kalmıştır.

Aileler için önemli olan unsurlardan biri çocuklarının dini ve ahlaki eğitimlerini alarak kendilerine saygı göstermesidir. Bunun din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ile verilebileceğini düşünen aileler tarafından derslere talep olmuştur. Gençliğin aileye karşı tutumu ve komünizm toplumsal tehlike olarak görüldüğü için din bilgisi derslerinin ilkokulda okutulması teklifi gündeme gelmiştir (Ünsür, 2005, s. 46; Gökçaftı, 2005, s. 168-169). Çok partili sisteme geçişle birlikte laiklik algısı siyasette olduğu gibi milli eğitimde de yerini bulmuş ve din karşıtı olanları zayıf düşürmüştür. İmam Hatibe tekrardan ihtiyaç duyulup, bu okulların açılması talep edilmiştir. Böylelikle toplumun yetiştireceği insanlar ruhu besleyen dini eğitimiyle birlikte kültürlü bireyler olarak olası tehlikeleri önlemiş olacaklardır.

Farklı sebeplerle sık sık açılan ve kapatılan İmam Hatip Liseleri 1950 de tekrar açılmıştır. 1950 de yeniden açılan İmam Hatip okullarının açılma sebebini Milli Eğitim Bakanı münevver din adamları yetiştirmek olarak belirtmiştir (Ünsür, 2005, s. 49; Özgür, 2015, s. 49; Aydemir, Özensel, 2016, s. 29; Gökçaftı, 2005, s. 170). Dolayısıyla ilk yıllar için İmam Hatiplilik kavramı genellikle dini ve modern ilimleri bünyesinde barındırması beklenen, çağın gereklerini okuyabilen ve buna göre davranabilen “aydın bir din adamı” profiline atıf yapar (Türköz, 2021, s. 8). İlk başta tek amacı toplumun ihtiyacı olan din adamlarını yetiştirmek olan imam hatip okulları isim değişikliğine giderek amacını da değiştirmiştir. Öğrencilerin sadece din görevlisi değil, diğer meslek alanlarını da tercih edebilmelerine imkân sağlayarak niteliğini genişletmiştir. Sayıca az olan bu eğitim kurumları niteliksel olarak imkanlarını arttırdığı için daha çok talep görekerek niceliksel olarak artmaya başlamıştır.

Niceliksel olarak sayıları artan imam hatip okulları zaman zaman tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan konjonktürün etkisi ve 1950 sonrası Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte din eğitime karşı devletin tutumu yumuşamış ve 1951 yılından itibaren İmam Hatip okulları yeniden açılmıştır (Türköz, 2021, s. 3).

1996 yılından 2021 yılına kadar açılmış olan İmam Hatip lisesi sayılarına bakarak okulların kaderini belirleyen unsurlardan biri olarak iktidarda bulunan hükümeti görmek olasıdır. Okullar, oluşma, dönüşme, zayıflama ve canlanma dönemi olarak belli dönemlerde hareketlilik gösterip belli dönemlerde durağanlaşmıştır. Geçirdiği bu değişim ve dönüşümler çoğu zaman amacına hizmet etme özelliğini kaybettirmiştir bu liselere. Çünkü insanlar öğrencilerini terbiye etmek için hem dini hem milli bir eğitim almasını istemiştir. İmam ve hatip yetiştirmek üzere açılan İmam Hatip liseleri halka yön veren din adamlarını yetiştiren bir kurum olmuştur. Dönemsel olarak sayıları artan ya da azalan okullar ders saatlerini ve içeriklerini de hem niteliksel hem de niceliksel olarak değiştirmiştir. Buda hedefe ulaşmayı çoğu zaman zorlaştırmıştır. Selçuklu döneminde başlamış, medrese eğitiminin devamı niteliğinde olan ve Osmanlı'nın son zamanlarından bugüne eğitimdeki modernleşmeyle kendisini yenilemiş ve günümüze kadar tartışma mevzusu olan bir kurum olmuştur. Sürekli bir geleneksel ile modern olanın ortasını bulma çabası içinde olmuş ve daha çok modern olana yaklaşmıştır. Asıl konumu ise Tevhid-i Tedrisat ile kazanmıştır.

Din derslerinin eğitim sistemindeki konumunu, Cumhuriyet dönemindeki din dersleri tartışmasına bakarak görebiliriz. Cumhuriyetin ilk yıllarında okutulan ve zorunlu dersler arasında yerini bulan din dersleri, 1927'den itibaren eğitim ve öğretim programlarından kademeli bir şekilde çıkarılmıştır. 1939 yılında ise tamamen kaldırılmıştır. 1949 yılı ile 1980 yılı arasında isteğe bağlı olarak din dersleri verilmeye devam edilmiştir. 1982'den itibaren zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Koç, Altıntaş, 2020, s. 98; Akşit, Coşkun, 2004, s. 1; Aşlamacı, 2014; Özdemir, Karateke, 2018, s. 7-8).

Eğitim ve öğretim yeri olarak bilinen okullardan beklenen, eğitim ve öğretimin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Kendilerinden beklenen amaç ve fonksiyonları yerine getirdiklerinde nitelikli eğitim hizmetini sunmuş olmaktadır. Bu kurumlardan biri de İmam Hatip Liseleridir. Bu okulların kuruluş amacı din hizmetlerini yürütecek din görevlisi yetiştirmektir. Toplumsal yapıdaki değişim ve

dönüşüm bu okulların kuruluş amacını aşarak farklı amaçlar edinmesine sebep olmuştur. Yegâne amacı din görevlisi yetiştirmek olsa da daha fazla dini eğitim almayı talep eden fakat çocuklarının din görevlisi olmalarını istemeyen aileler devletin sunmuş olduğu sistem içerisindeki tek seçenek olmuştur. Milli Eğitim Temel Kanunu ile de hem mesleğe hazırlayan hem de yüksek öğrenim kurumlarına hazırlayan programları uygulayan kurumlar şeklinde tanımlanmıştır (Aşlamacı, 2017, s. 53).

MEB'e bağlı, din eğitiminin ağırlıklı olarak verildiği ve yegâne örgün eğitim kurumu olan İHL, müfredat, öğretmen atama ve finansman anlamında bütünüyle devlet kontrolünde olan okullardır (Kanburoğlu, 2011, s. 53). İçeriği ve hedefleri gereği eğitim kurumu işlevi gören İmam Hatip liselerinin gelişim süreci hep çekişmeli olmuştur. Fakat yetiştirdiği insanlar ile dindar kitlelerin desteklediği, kendi özgün modelini ürettiği modern eğitim kurumları olarak tercih edilen yapılar olagelmıştır. Toplumda, akademik anlamda başarıları ile gündeme gelen bu okulların, siyasal çekişmeler, gelenek ve modernlik arasındaki gerilimler ve yıpratıcı karalamalara rağmen hayatiyetini devam ettiriyor oluşu oldukça önemli bir göstergedir. Zira geleneksel dinsel kurumların üstlendiği eğitim rolünü üstlenmesi ile yeniçağda süreklilik üretebilmiş, gerekse modern bilgi ve bilim anlayışına kanalize edilen binlerce öğrencisiyle rasyonel aklın devamına katkı sağlamış bir eğitim kurumu mahiyetindedir. Bu haliyle de Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde de örneklik teşkil etmiş bir eğitim modeli olmuştur.

İmam Hatip okullarıyla alakalı tarihsel süreci genel olarak değerlendirecek olursak, halkın din hizmetleri noktasındaki ihtiyaç ve taleplerine karşılık olarak ortaya çıkan bu kurumlar kuruldukları ilk yıllardan beri siyasal bir tartışma konusu olmaktan kurtulamamıştır. Hatta bir eğitim kurumu olmaktan çıkıp siyasal bir kurum olarak sunulmaya başlanmıştır. Buda okulların amacına hizmet etmesini engelleyen bir pozisyon almasına sebep olmuştur (Türköz, 2021, s. 4). Ancak din eğitimi konusunda halkın talep ve ortaya koyduğu modellerden biri olarak İmam Hatip okullarının Türkiye siyasal süreçlerinin bir parçası olarak sayılması, salt siyaset malzemesi olarak kamuoyunda tartışmaların konusu olması genel eğitim içerisinde ahlak, din, değer, norm vb. kültürel plan üzerinden işleyen eğitim beklentilerinin eksik değerlendirilmesine sebep olur. Zira Türköz'ün (2020) ortaya koyduğu çalışmasında bu husus bir perspektif olarak ortaya konulmuş, hemen hemen pek çok okul ve eğitim ortamında olduğu kadarıyla İmam hatip okullarının

da siyaset üstü konumu vurgulanmıştır. Siyasallaşma süreçlerinde etkin ve önemli bir unsur olarak din ve dindarlık düzeyleri İmam hatip okulları dışında da Türkiye gündeminde çokça yer almaktadır.

1.2.2. Din Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Seçmeli/Zorunlu Din Dersleri ve Tercih Edilme Düzeyleri

2002 yılından sonra din derslerinin zorunlu olması üzerine toplumda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu derslerin zorunlu olmasını savunanlar, seçmeli olması gerektiğini savunanlar bir de eğitim sisteminde hiç yer almaması gerektiğini savunanlar şeklinde bir kategorik bölme işlemi yapılabilir. Zira doğrudan din dersleri ağırlıklı eğitim veren İmam Hatip okullarının yanı sıra, normal liselerde de müfredata yerleştirilen bazı din dersleri olmuştur. Bu uygulamaya karşı çıkışlar olduğu gibi destekleyenler de olmuştur. Zira Türkiye toplumunun kültür temelinde yer alan inanç unsurları kendini hemen her koşulda hatırlatmakta ve insanlar dini bilgilerin esasını, en azından temel düzeyde bilinç seviyesini edinmek konusunda beklenti içindedirler. Bu duruma istinaden toplumun din ve dünya arasında bir gerilim üretmediği aksine seküler modern dünya yaşam tarzının içine sığdırılmış bir dinselliği de önemseydiği anlaşılmaktadır. Zorunlu olması gerektiğini savunanlar tıpkı kültür dersleri gibi zorunlu bir ders olmalıdır düşüncesinde olmuşlardır. Bu düşüncede olan ailelerin hem eğitimden hem de öğrencilerinden farklı beklentileri olmasından ötürü bu görüşü savunmuşlardır. Evlatlarının, başarılı bir meslek hayatına ve modern bir yaşam tarzına erişmek hayali olsa da aileler için din, bir engel değil tersine asli düzeyde benimsenen değerler skalasıdır. Ayrıca dini kültürün sadece okulda kazandırılacağını aksi takdirde bundan yoksun kalacaklarını düşünmüşlerdir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin din farkı gözetmeksizin gerek müslim gerek gayrimüslim tüm öğrenciler için zorunlu olması gerektiğini savunanlar ise farklı bir dine mensup olanların da dini bilgiyi edinmesinin önemini vurgular. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ülkedeki bütün inanç sistemlerine yönelik bilgi vermekte ve böylelikle vatandaşlar arasında hoşgörü bilincini oluşturarak iletişimi olumlu yönde sağlayıp, toplumsal birlik ve beraberliğe hizmet etmektedir (Koç, Altıntaş, 2020, s. 105; Şaşmaz ve ark., 2011, s. 22). Dini hoşgörü ve farklı inançlara karşı saygılı olmaya yönelik bir tutumdur bu aslında. Yine bu düşünce zorunlu olmasına yönelik bir sebep olmuştur. Aynı görüş Kur'an Kurslarına olan talebinde sebebi olmuştur. İmam Hatip Liseleri gibi onların da sayıları her geçen gün artmakta ve 4-6 yaş grubu için yeni bir model geliştirilmektedir. Buda

eğitimin daha 4 yaşından itibaren verilmesinin sebebi olarak toplumsal yapının tercihidir sonucunu verir.

Din kültürü derslerinin seçmeli olmasını isteyen kesim ise zorunlu olmasının demokratik ilkelere aykırı olduğunu, seçmeli olmasının daha uygun olacağını öne sürmüştür. Fikirlerine destek olarak ise 1961 anayasasını göstererek din derslerinin zorunlu olmasının demokratik değerlere aykırı olduğunu, isteğe bağlı olmasının daha sağlıklı olacağını belirtmişlerdir (Koç, Altıntaş, 2020, s. 107; Şaşmaz ve ark., 2011, s. 22). Bu talep ise din ve dünya arasındaki ilişkide bireyin özgür tercihlerine yönelik bir alan bırakılması gerektiğini savunanların görüşüdür. Özellikle dinin salt bilgiler yekûnu olmadığı, bir yaşam modeli de içerdiği görüşü ile çocuklarını özgür tercihlerine göre yetiştirmek isteyen bireyler için bir eleştiri zemini olmuştur.

Bir de din derslerinin eğitimde hiç yer almaması gerektiğini savunan kesim vardır ki onlar da din derslerinin laikliğe aykırı olduğunu söyleyip, din derslerinin kişisel bir tercih olması gerektiğini savunmuşlardır. Böylesi bir görüşün modernliğin en temel ilkesi olan özgür düşünce ve yaşam tercihi konusunda din karşıtlığını temele aldığı ifade edilebilir. Böylesi bir düşünce laisizm olarak bilinen ve devletin tümüyle din alanını resmi alan dışına itmesini savunan görüşle örtüşmektedir. Bu görüşün din gibi insanları belirli tercihler ve değerler zeminine çeken kurumsal yapıların devlet eliyle desteklenmesini yanlış bulmaktadır. Dileyen kendini özel alanında inşa edeceği bir inanç ve değer sisteminde yetiştirmeli, eğitim müfredatı içinde böylesi uygulamalar resmi olarak yer almamalıdır.

Din dersi verilen okulların tercih edilme sebeplerine bakıldığında ise genel bir çerçeve çizmek mümkündür. Geçmişten günümüze kadar Türkiye’de tercih edilen okulların arasında din dersi verilen okulların öne çıktığı görülmektedir. Bu tercihin de belli başlı nedenleri olmuştur. Bu sebeplerin en önemlisi okulların devlet denetimi ve gözetiminde olmasıdır. Bununla birlikte genel eğitim sistemi içinde yer alması müfredatın da hem dini hem de seküler dersleri bulundurması ve bu dersleri modern eğitim tarzında sunması tercih edilme sebepleri arasında sayılabilir. İçeriksel olarak sosyo-kültürel çevreyle bütünleşebilmesine imkân sunan bu dersler, öğrencilerin islam anlayışına da dokunan bir özellikte olduğundan ötürü tercih edilmiştir (Aşlamacı, 2014, s. 270). Halkta beklenti oluşturan bu okullar yetişen nesli örnek Müslüman genç nesil olarak görmüş ve

bu doğrultuda gayret etmişlerdir. Toplum öğrencilerin okul dışında göstermiş olduğu davranış kalıplarını ve yaşayışlarını denetim altına almış, kontrolünü kendi sağlamıştır. Çocukların toplumsal değerlere bağlı bireyler olarak yetişmesine katkı sunmuştur. Öğrencilerde aldıkları eğitimin sonucunda halkın beklentilerine aykırı davranmayarak, kendilerini onlardan ayrı da tutmamışlardır (Aşlamacı, 2014, s. 274). Türkiye’de İmam Hatip okullarına atfedilen değer ve nitelikler bu okulları diğer eğitim kurumlarından farklı kılmaktadır. Bu anlamda olumlu bir imaja sahip olan İmam Hatip okulları “imam hatipli” olmanın toplumda bir ayrıcalık kazandırdığı algısını da beraberinde getirmiştir (Aydemir, 2017, s. 5). Günümüzde imam hatip okullarına gönderilen öğrencilerden beklenen böylesi bir davranış ne yazık ki birçoğunda görülememektedir. Bu imaja bürünen öğrenciler daha çok aile zoruyla gönderildiği için kendilerinden beklenen davranış ve tutumlara antipati göstermektedir.

Din eğitimi verilen okulların niteliğine yönelik bir analize göre; din dersi verilen okulların yöneticileri ile yapılan bir çalışmada öğrenci kalitesinin giderek düşmesi, okula istemeyerek gelen öğrencilerin varlığı, öğrencilerin dini alt yapılarının zayıflığı ve imam hatip şuuru olmayan, istenmeyen davranışlar sergileyen öğrencilerin varlığı gibi faktörler bu okulların nitelik sorunları olarak belirlenmiştir (Aşlamacı, 2017, s. 57). Öğrenci kalitesinin düşüklüğü faktörüne bakılınca eğitim sisteminde başarılı ve normal şekilde bir eğitsel sınıflama olduğu görülür. Proje okullar veya fen liseleri gibi başarılı addedilen buna karşın düz ve kenar mahalle okulları gibi başarı seviyesi düşük okullar şeklinde bir tasnif göze çarpmaktadır. Bu sebeple başarılı öğrencilerin nitelikli liseleri tercih etmesinden ötürü başarısı düşük olanların bir yığın halinde düz ya da çeperdeki İmam Hatip okullarına yönelmesi veya tercih etmek zorunda kalmış olmaları bir realitedir. İstemeyerek gelen öğrenciler ise aile isteğiyle ya da baskı altında kaldığı için zorunlu bir tercih yapmak zorunda kalmıştır. Okulların niteliksiz olmasının bir diğer nedeni ise veli temalı sorunlardır. Velinin ilgisizliğine rağmen yüksek beklenti içine girmeleri, velilerin okuldan beklentilerinin farklılaşması, farklı toplumsal kesimlerden velilerin varlığı, veli yetersizliği (ekonomik, pedagojik), sorun çıkarıcı veli, sorunlu aile ortamı gibi etmenler de niteliğin düşmesinde etkili olmuştur (Aşlamacı, 2017, s. 65). Aşlamacı’ya göre müfredattaki bazı sorunlarda niteliğin düşmesine sebep olmuştur. Müfredatın çok yoğun/ağır olması, meslek derslerinin son sınıflarda yoğunlaşması, ders saatlerinin fazlalığı, müfredatların içeriğinde değil uygulamasında sorun olması (Aşlamacı, 2017, s.

2017) gibi nedenler öğrencilere ağır geldiği için başarısız olmalarına, bu da niteliğin düşmesine sebep olmuştur. İlahiyat Fakültesinde okumak istemeyen öğrenciler meslek dersleri dışındaki derslere yeterince vakit ayıramadığı için aldıkları din derslerine gereken önemi vermeyerek bu alanda başarısız olmaktadır. Bu da niteliği düşüren bir diğer faktördür.

İmam hatip okullarına yönelik tercih sebeplerinin öğrenci nezdinde bulunduğu karşılık ile velilerin bu konudaki düşünceleri kısmen örtüşmekte ve kısmen de farklılaşmaktadır. Öğrenciler açısından yaptıkları tercihin aile talebi olması, sosyal çevrenin yönlendirmesi ve dindarlık düzeyleri belirleyici olurken, aileler açısından okulların fiziki alt yapısı, çocukların ahlaki yönlendirilme ve korunması, toplumsal değer ve inanç unsurlarını içselleştirmesi vb. gibi yetiştirici değerlerin yoğun olması sayılabilir. Nitekim literatürde bu konuda yapılan çalışmalarda da bu yöndeki başlıkların olduğu görülmektedir. Bu konuda Aydınalp ve Erikoğlu'nun (2020, s.46) ayrıca Özdemir ve Karateke'nin (2018, s.6) çalışmaları “aile, kişisel tercih ve lise tercih puanı” çevresinde yoğunlaşan benzer sonuçlar üretmektedir. Öğrencilerin tutum ve davranışları doğrultusunda yukarıda sıralanmış olan niteliği düşüren faktörler ve İmam hatip seçmelerine sebep olan etmenler onların değişen ilgi odaklarını biçimlendirmede öneme sahiptir. Bunlara ek olarak aldıkları ya da alacakları dini eğitimin içinde dini tutumlar da yönlendirici olmuştur. Aşlamacı ve Eker'in vurguladığı gibi “olumlu dini tutum, bireyin dine karşı olumlu duygu, düşünce ve davranış eğilimi içerisinde olmasıdır. Olumsuz dinî tutum ise bireyin dine karşı olumsuz düşünce, duygu ve davranış taşıma eğilimidir” (2016, s. 10). Akyüz de gençlerde dini ilkeler ve esaslar konusunda ortaya çıkan sorunların ciddi boyutlarda olduğunu, dinsel pratiklere yönelik tutumlarda belirli bir istidadın olmasına karşın düzenli ritüellere dönüşmesinde yetersiz olduğunu ifade etmektedir (2014, s. 8). Bir bakıma hissedilen ilgi ve aidiyet ile eylemsellik yahut pratiğe yansıma boyutunda farklılaşmalar bir sorun olarak görülebilir. Din eğitimi ile bu sorunların aşılmasında değer yönelimli kişilik ve toplumsal kimlik kazanımı, aidiyet duygusunun geliştirilmesi, dini inançlara d/uyarlı yaşam tarzının geliştirilmesi ve toplumcu anlayışların geliştirilmesinde başarı sağlanması mümkün olabilir. Nitekim kendinde topluma veya toplumsal bir yapıya karşı aidiyet duygusu hissetmeyen bireylerde yalnızlık, yalıtılmışlık, kopukluk, izole edilmiş psikolojik rahatsızlıkların artması da söz konusu olabilmektedir. Bahse konu başlıklar etrafında ise Türkiye’de din

eğitimi verilen kurumlardan biri olarak İmam Hatip Okulları'nın yüksek bir aidiyet duygusu geliştirdiği bilinmektedir. Okul aidiyeti olarak ifade edilecek bu duygunun aile ve okul denkleminde toplumun diğer kurum, kuruluş ve yapılarına yönelik genişlemesi beklenir. Aksi halde aidiyet duygusunun eksikliği ile öğrenciler kendilerini ait hissedebilecekleri sosyal mecralar aramaktadırlar ve bu manipölasyona açık bir kişilikle, din kisvesindeki örgütlere, sorunlu yapılara, düşmanlık üreten söylemlere, terör yapılarının suiistimaline açık hale getirmektedir.

Okul aidiyet duygusu, öğrenci üzerinde hem olumlu he olumsuz yönde bir ilişki meydana getirir. Akademik başarı, akademik motivasyon ve akademik öz yeterlilik, okuldan memnun kalma, bireyler arası olumlu ilişkiler gelecek hakkında olumlu düşünce ve okul etkinliklerine katılımda olumlu bir etki bırakırken, okulu terk etme, okuldan soğuyarak aksatmak, okul toplumuna yabancılaşma, kaygı düzeyi ve okul sorunları/istenmeyen davranışlarla da olumsuz yönde bir etki bırakmaktadır (Aşlamacı, Eker, 2016, s. 12).

Okula aidiyet düzeyi ile dini tutum düzeyi arasında bir paralellik olmalıdır. Aksi takdirde öğrencinin dini tutumu ve başarısı, aidiyet duygusu ile zıt yönde olur. Aidiyet duygusu kazandırmak içinse öğrencinin özgüveni arttırılmalı, sosyal, mesleki ve kültürel etkinlikler düzenlenmelidir.

1.3. POPÜLER KÜLTÜRLE GENÇLERİN DEĞİŞEN İLGİ ODAKLARI

1.3.1. Kültür, Popüler Kültür ve Sosyal Medya

Bu başlık altında popüler kültürün tanımı yapılarak sosyal medya ile olan ilişkisi üzerinde durulacaktır. Popüler kültür kavramı oldukça karmaşık olan ve sıklıkla kullanılan bir kavramdır. İçeriği hakkında genel geçer bilgiler verdikten sonra öğrencilerin sosyal medya yoluyla popüler kültürü benimsemeleri ve yaygınlaştırmaları kısmına odaklanılacaktır. Popüler kültürün tanımını anlamak için öncelikle kültür tanımını genel çerçevede ortaya koymak gerekir. Bir halkın yaşama tarzına kültür denir. Kültürün daha iyi anlaşılması için Arapça karşılığı olan hars kelimesine bakmak yeterli olur. Ekin anlamına gelen hars kelimesine kültür olarak da hars denilebilir. Popüler kültür ise, bu ekinlerin içinde çıkan kültüre yabancı ve hatta kültürün yanında istenmeyen otlardır. Kültür içinde yerliliği bulundururken, popüler kültür içinde yabancılık barındırır. Kültürün yerli olması, o toplumun dilinin, tarihinin ve dininin aynı topluluk içinde

olmasıdır (Kaan, 2015). Popüler kültür kavramı tanımlanması güç olan bir kavramdır. Daha çok gelip geçici gündelik hayatın kültürü olmakla bilinen popüler kültür, kültür gibi içinde müzik, yeme-içme, giyim, spor gibi birçok çeşitlilik barındırmaktadır. Gündelik hayatta tüketim kültürü olarak bilinen popüler kültür, kitleleri eğlendirirken onları yönlendirebilecek bir etkiye sahiptir. Bu sebeple sürekli gelişim ve değişim içerisinde. Popülerliğini korumak, kitlelere sürekli yeniyi sunmak mecburiyetindedir (Karaduman, 2017, s. 9).

Modern popüler kültürün kökeni batılı kültür endüstrisi olarak ifade edilebilir. Batı medeniyetinin değer yönelimlerini barındıran bir kültür alanı olarak pop kültür öğeleri modernliği sinema, müzik, moda, futbol, kapitalizm ve maddeci hayat anlayışı ile bezeli olarak sunmaktadır. Küresel ölçekli olarak piyasaya sunulan ve kitleleri etkileme gücüne sahip bu kültürün belki de en belirgin vasfı yerel olanı dönüştürmek ve kendi bünyesinde eritmektir (Kaan, 2015). Müzik sadece melodilerin ya da seslerin bir araya gelmesiyle sınırlandırılacak bir olgu değildir. İçinde din, ekonomi, siyaset gibi sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyı barındıran anlamlı bir bütündür. Toplumsal değişimden etkilendiği gibi toplumsal değişime sebep olan bir özellik göstermektedir. Kişinin eğitim düzeyi, aile yapısı, cinsiyeti, yaşı ve hayata bakış açısı ile dinlediği müzik arasında yakın bir ilgi vardır (Güllü, 2010, s. 133-134). Günümüz insanına hitap etmesi açısından yeni bir aracı olarak sosyal medya popüler kültür ilişkisi de önemli bir başlık haline gelmiştir. Popüler kültürün oluşumunu ve aktarılmasını gerçekleştirdiği gibi popülerliğini korumasını ve sürekli yeniyi sunmasını sağlayan alan sosyal medyadır. Gençlerin hayatına girmesiyle onların hayatını bu kültürle anlamlandırmalarını ve onlara yeni bir yaşam felsefesi oluşturmalarına sebep olmuştur. Kitle iletişim araçları uzak ve yakın kavramlarını yok ettiği için kültürün taşıyıcılığı pratikte çok rahat olmuştur. Yerli müzik yerine daha çok yabancı müzik, geleneksel yerine modern müziği dinlemeye başlamışlardır. Elbette sadece müzik ve futbol gibi geleneksel sayılacak popüler kültür unsurlarını değil, hayatın hemen her alanını ilgilendiren konularda yeni bir popüler yaşam kültürünü içselleştirmede sosyal medyanın rolü oldukça etkili olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Giderek yaygınlaşan içerik üretimi etrafında buluşulan platformların günümüz gençlerine sunduğu yeni bir kültürel aura yaratılmış, moda, müzik, futbol, sanat, tüketim alışkanlıkları dışında da siyasetten, kimliğe; toplumsal cinsiyet algılarından yaşam felsefesine değin yayılan bir popüler kültür dalgası daha

hızlı ve derinlikli bir şekilde gençler arasında yaygınlaşmaktadır. Kabaca izlenen yönteme bakıldığında popüler kültür ile geleneksel dünyanın değer ve inanç öğelerine alternatif kültür adacıklarının yaratılmasına ve bunun etrafında teşekkül eden bir sosyal etkileşim ağının inşasına aracılık etmektedir. Sosyal medyadan, futbol taraftarlığına, marka bağımlılığından tekno/akıllı tasarım yaşam ürünlerinin takibine sanal düzeyde birlik ve beraberlik duygusu geliştirmeye bir bakıma alternatif maneviyatçı eğilimler inşasına çalışır (Okutan, 2013: 30). Yeni çağ toplulukları olarak ifade edilebilecek bu sanal ağlar içine çekilen gençlerin sadece ilgileri değil, duygu ve düşünceleri de tutum ve davranışları da bir büyük popüler kültür havuzundan beslenerek benzeşmektedir. Benzeşmenin, ait olunan geleneksel toplumla yaşadığı gerilim veya çatışmalara bakılınca, sadece yeni çağ toplulukları içinde modernist çerçevelerde kaldığı ifade edilebilir.

Oysa popüler kültür tarih boyunca ardında bıraktığı ideolojinin temel problemi olarak ihtiyaçların ve tercihlerin hayata geçirilmesi hususunda insanların özgürlük seviyelerinin sorgulanması var olmuştur. İnsanlar yapmak zorunda oldukları işleri gündelik hayatlarında yaptıktan sonra güzel vakit geçirecekleri farklı uğraşlar aramaktadırlar. Nitekim popüler kültür gündelik hayatımızda yani evde, televizyonda, işte, sokakta, eğlence yerlerinde, gördüğümüz, duyduğumuz, yediğimiz, içtiğimiz, giydiğimizde karşımıza çıkan ve rutini kapsayan geniş bir alanda kendini varetmiş ve göstermiştir. Bir nevi halk kültürü olarak yerleşik hale gelmiş, yerleşik kültürün yaygın biçimi olarak anılmıştır. Basit anlamda Ahmet Oktay'ın tanımıyla gündelik hayatın zorluklarıyla yüzleşmekten kaçınan insanlar için yapay mutluluklar üreten bir eğlence kültürüdür (akt. Asa, 2021: 30-31). Geniş yelpazesi ile hayatın birçok alanında varlığını kabul ettirmiş ve kendini sevdirmiş olması hasebiyle vazgeçilemeyecek dereceye ulaşmıştır. Oysa bugünün insanı için popüler kültürün içinde yaşadığımız toplumla olan bağı yerine kitlesel anlamda kültürleri içinde eriten küresel kültürün bir parçası olma yolunda ilerlediği söylenebilir.

1.3.2. Popüler Kültür ve Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarının icadı ve yaygınlaşması ile tek merkezli bir kültür aktarımının imkânı da aynı oranda artmaktadır. Giderek yaygın hale gelen kültürel aktarımların tek merkezli şekilde insanları ortak yaşam etrafında buluşturmasına şahit

olduğumuz bu zamanda ortalama bir millet olma, geleneksel yaşam döngüleri ve alışkanlıkları içinde kalma, coğrafi sınırlar içinde tarihsel kodlar ile kurulu kültürel geçmişi sürdürme imkânı giderek ortadan kalkmaktadır. Kaan'a göre millet olarak popüler kültürden uzaklaşarak özümüze dönme irademizi kararlı bir şekilde ortaya koymamız önemlidir. Fakat kitle iletişim araçlarının artmasıyla, internet araçlarının yaygınlaşması ve sosyal medya kullanımının sıklaşması, bizi öz değerlerimizden ve kültürel kodlarımızdan uzak tutup, savunmasız bırakmakta ve yabancı kültürün tesiri altına koymaktadır. Bu tesirden korunmak için şuurlanmak lazım ve gençleri şuurlandırmak gerekmektedir. Bu bağlamda bizi bağlı olduğumuz kök değerlerimize uzak tutan en büyük tehlike popüler kültürdür (Kaan, 2015).

Daha önce de ifade edildiği gibi, sosyal medya ile kültür arasında sıkı sıkıya bağlı bir ilişki vardır. Medya aracılığıyla oluşturulan yeni semboller insan hayatına yön vermekle beraber belirli bir yaşam tarzı oluşturarak eylemleri, düşünceleri, yapıntıları içeren yeni bir süreç olarak yeni bir kültürel süreç ortaya çıkmaktadır (Karaduman, 2017, s. 11). Bu şekilde yeni bir dünya tasavvuruna eş yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları, düşünsel ve davranışsal değişimler ortaya çıkabilmektedir.

Bireyde belli bir tutumun oluşmasına sosyolojik olarak bakıldığında anne, baba, kardeşler ve kişisel deneyimler etkili olmakla beraber kitle iletişim araçlarının etkili olduğu da bir gerçektir. Hatta giderek daha fazla dışsal etkiden bahsetmek gerekir. Kitle iletişim araçlarının birden çok işlevi bulunmakla beraber toplumsal kültürel değerleri, dini inanç formlarını ahlaki kuralların aktarılmasında ve bu normların yayılmasında yönlendirici bir etkiye sahiptir. Kitle iletişim araçları bireyin eğlenmesine imkân sunarken, bilgilenmesine de imkân sunan bir işleve sahiptir. Kişilerin herhangi bir konuda eğilimi yoksa o konu hakkında kanaat oluşturmada etkili bir unsurdur (Güllü, 2010: 132). İnsanlar kitle iletişim araçları aracılığıyla sosyal medyayı benimserler. Yakın takiple birlikte sosyal medyada spor, magazin, gösteri, mizah, sanal oyunlar ve beraberinde getirdiği cinsellik gibi popüler haz ve eğlence unsurlarını da içinde barındırması sosyal medyayı vazgeçilmez kılmaktadır (Karaduman, 2017: 21). Cazibesini de her kesime hitap edecek içeriğe sahip olmasından almaktadır. İlgilisine hayali bir dünya tasavvur etme imkânı sunmaktadır.

Yeni bir kamusal alan olarak bir kitle iletişim aracı olan sosyal medyanın insanları içine çeken, gerçeklikten bağıını koparan uygulamaları ile yeni bir insan modeli geliştirdiği söylenebilir. Özellikle transhümanizm etrafında geliştirilen tartışmalar, yeni toplum modelleri, akıllı tasarımlar gibi yeni ve hatta uç düzeyde fikirlerin geliştiği bir dönemde kültürün popüler veya kitlesel düzeydeki karşılığının dışına çıkabilmek neredeyse imkansızlaşmaktadır. Şu haliyle artık istenilen temel düzeyde bir eğlenme ve vakit geçirme mesabesinde bir kültürel ortam yaratmak değil, kadim olan hemen her şeyi yeniden tanımlayan, düzenleyen, yıkan ve yeniden inşa eden bir hakikat ötesi düzlemdir. Ancak konuya dair çerçevenin anlaşılması adına gençlik ve din bağlamını yeniden düşünmek ve açıklamak gerekecektir.

1.4. MODERNLEŞME İLE DEĞİŞEN GENÇLİK VE DİN

1.4.1. Gençlik, Modernlik ve Din

Gençliğin bir kategori olarak ele alınması ile gençliğin çeşitli değişkenler etrafında anlam haritalarına dâhil edilmesi ayrı konulardır. Basit anlamda gençliği tanımlamak gerekirse; Birleşmiş Milletlerin tanımı ile gençlik 15 ile 25 yaş arasında bulunan belirli bir öğrenim kurumunda öğrenim gören, ailesinden ayrı bir evi bulunmayan bireyleri içine alan yaş grubunu kapsamaktadır. Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki dönemi kapsayan gençlik, yaş, fiziksel gelişmişlik düzeyi, iş gücü, zihinsel olgunlaşma gibi kriterlere göre tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır (Güllü, 2010, s. 60). Bu açık ve anlaşılır tanım üzerinden gençliği modernlik, din veya kültürel varoluş biçimleri ile ilişkili olarak açıklamaya çalışmak ise çok daha geniş ve doyurucu bir izahat zemini olacaktır.

Modernleşme ile beliren değişimin etkilediği kesimlerden biri de gençlerdir. Toplumsal hayatta hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimler bağlamında gençler, değişen toplumsal düzende farklı rol beklentilerine sürüklenmiştir. Kimlik arayışına sürüklenen gençler için ruhsal bir gerilim ortamı yaratılmıştır. Akyüz, kimlik inşa sürecinin değerlerle mümkün olduğunu ve bu değerlerin bireysel ve toplumsal kimliğin bir teminatı olduğunu belirtir. Değerlerin kaynağını da sosyal/profan ve dini/kutsal şeklinde ikiye ayırmıştır (Akyüz, 2014, s. 3). Değer kavramının tanımını yaparak kimlik inşa sürecindeki önemini belirtmiştir. Modernliğin belirlediği değerler ile karşılaşma ve içselleştirme anlamında gençliğin açık bir toplumsal katman olduğu gerçeği ise şüphesiz

herkes tarafından kabul edilebilecek bir realitedir. Zira kuşak çatışmalarında yaşlılar geleneği temsil ederken, gençler modern olanı yani günceli temsil etmektedirler. Bu çatışmada orta yol arayışına girişmeden gençliğin hızlı bir reaksiyonla modernliğin imkân ve fırsatlarını adeta bir fitrat gibi olağan hayatın içine çekmeyi başardıkları görülür. Zira onlara bu konuda en önemli destek kapitalizm, demokrasi, kitle iletişim kültürü, sosyal medya vb. gibi güncel araçlar eşlik etmektedir. Bu sürede gençliğin din, gelenek, değer, normlar vb. gibi unsurlar karşısındaki tavrı ise izaha muhtaç olmaya devam etmektedir.

Gençlere dini sevdiren ya da onların dinden uzaklaşmalarına sebep olan faktörler vardır. Dini tutumlar, helal ve haramları gösterirken bir yandan da inşa edilen algılar olarak kendini pekiştirmenin realitesini aramaktadır. Yardımcı sosyal doku unsuru olarak aile ise anne babadan taklitle öğrenilen bilgiler marjında kaldığında gençler için tahkiki olarak pekiştirilme sorununu dolayısıyla yüzeysel kalmayı ve uzaklaşmayı beraberinde getiriyor. Aileden alınamayan hassas bilgilerin taşıyıcısı olarak modern toplumun araçları devreye girdiğinde ise gençlik giderek artan yanlış veya yanıltıcı bilgiler ile yolunu değiştirmeyi gerekçelendirebiliyorlar. Şu hâlde Şen'in vurguladığı gibi din ile bilimin, inanç ile aklın çatışması modern dönemde yaşanan en büyük çatışmaların başında gelmektedir (2019, s.32). Okul da benzer bir çatışmanın başarısız tarafında olduğunda ise gençliğin yönelimlerinin daha kalıcı hale gelmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumda öğrenilen ilimler ile dinin bazen çatışması da dinden uzaklaşmaya sebep sayılabilir.

Kimlik arayışı çabası en çok en yakınında bulunanlarda çözüme kavuşur. Yani anne, baba, öğretmen, arkadaş rol model alınarak onlara benzemeye çalışılır. Dini kimlik oluşturmada da aynı şey geçerlidir. Özellikle ailede gördüğü gelenekler ya da inanç sistemleri hayata geçirilmeye ya da dönüştürülmeye çalışılır. Dini kimlik oluşturulurken çevre faktörü de etkin rol oynamaktadır. Dini değerlerin benimsenip fakat uygulanmadığı yani dini kuralların yaşama geçirilmediği bir toplumda gençlerin dini gelişimi pek de sağlıklı olmayacaktır. Dini değerlerini benimseyen ve bunu uygulamada gösteren toplumlarda ise dini gelişim sağlıklı bir şekilde gerçekleşecektir. Dini inanışın ve dini tutumlardaki sorgulama ve yeniden kurgulamanın tamamlandığı dönem gençlik dönemidir. 14-15 yaşlarındaki gençlerin dini uyanma evresi olarak adlandırıldığı dönem ilk gençlik dönemidir. Bu dönemde gençlerin davranışlardan

etkilenerken yaşadığı olumsuzluklar ve şahit olduğu durumlar onların dine bakışını etkiler. Sosyal çevresinden gördüğü tutumlar, ailedeki dini davranışlar, çocuklukta verilen dini terbiye gibi yaşanmışlıklar gencin dini inancının gelişmesine yön veren etkenlerdir. İlk gençlik döneminin bitmesiyle birlikte ailede gördüğü dini değerler ikinci bir öneme gerilerken, çevresel değerler ve faktörler gencin inanç sisteminin şekillenmesinde birincil öneme sahip olmaktadır. Sosyal çevrenin genişlemesi ile sosyalleşme ve çevre araçlarının değişim ve dönüşümü bireyin düşünce, değer, inanç ve davranışlarını etkiler (Güllü, 2010, s. 89-90). Bu belirlenimin kendiliğinden oluştuğu veya salt tek bir değişken ile belirlendiğini düşünmek ise yeterli açıklama zeminini barındırmamaktadır.

1.4.2. Dinin Dönüşümü

Din yaşayan bir organizma gibi kendi varlığına yüklenilen yeni anlamlara, desen ve anlam haritalarına açık bir sosyal realitedir. Ortaya çıktığı koşullarda kalmadığı, sosyal temsili ile değişimler geçirdiği herkesçe malumdur. Elbette bir takım inanç esaslarının değişmeden ve hatta değiştirilmesi bile düşünülmeden devam etmesi elzemdir. Ancak sosyal hayata yansıyan yüzünde din inanç esaslarının gözetildiği kadar yaşanan zamana da ayak uyduran bazı değişimler yaşar. Popüler kültürün yaratmış olduğu popüler din ya da popüler dindarlık kavramları toplumun en temel ve önemli kurumu olan dinin popüler kültürün etkisinden nasibini aldığını göstermektedir (Demir, 2016, s. 117). Popülerlik kavramı onun geleneksel imajından uzaklaşarak yeni bir şekil aldığı anlamına gelir. Dinin popülerleşmesi insanların dikkatini çekmeye başlamış ve böylelikle dine karşı ilgi artmıştır. Bu ilgi beraberinde şüpheleri de doğurmuştur. Dindar denilen kişi yaşam felsefesi olarak kendisine dini örnek alan kişidir. Topluma göre bu eğitimi alan gençler ya da alacak olan gençler dindar bir nesil olacaktır. Aslına bakacak olursak dindar olan kişinin temel kaynağı Kur'an ve Sünnet olmalıdır. Fakat postmodern bireyin temel kaynağı internet olmakla birlikte kitle iletişim araçları ve kendisiyle birlikte getirdiği sosyal medya hesapları ve içindekiler olmuştur.

Toplumsal değişimle beraber değer yargıları ve tutumları da hızla değişen gençlerin, içinde buldukları toplumun değer yargılarının da hızla değişmesi durumunda bir bocalama evresi geçirmemesi mümkün değildir (Akyüz, 2014, s. 2). Bir nevi bunalım geçiren gençler bu karmaşadan kurtulmanın çaresi olarak uyumu

görmüştür. Akyüz gençlerdeki din algısının ve dindarlığın, değerler ve değerlerin değişimi ekseninde ele alınması gereken bir durum olduğunu belirtir.

Coşkun'a göre dindarlık, başta inanç olmak üzere ibadet, bilgi ve ahlak gibi dünyevi ve uhrevi boyutu olan bir olgudur (2020: 90). Toplumda din eğitimi alan öğrencilerin özellikle de İmam Hatip öğrencilerinin mutlak iyi ve nitelikli oldukları algısı, günahattan ve yasaklardan uzak durmaları gerektiği düşüncesi onları sıkı bir dindarlık eğilimine ve hatta baskı altında hissetmeye doğru götürür. Bu üstün meziyetleri taşıyan insan nitelmesi öğrencilerin içsel bir gerilim yaşamasına sebep olur. Böylesi bir durumda öğrenci İmam Hatipli olduğunu saklama hissiyatına kapılır. Buda öğrencilerin yetersizlik duygusuna kapılmasına ve onları yanlış davranışlara sevk edebilir.

İnsanlık tarihine bakıldığında dünden bugüne din ve toplumun karşılıklı bir etkileşim içinde olduğu ve sürekli birbirlerini etkilediği ve birbirlerini değiştirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Yani toplum dini anlayışı değiştirmiş, dini anlayış da toplumu değiştirmiştir. Değişen toplum yapısıyla birlikte gençlerin dini algısı da değişmiştir. Bu değişimler kendisiyle birlikte belli başlı problemleri doğurmuştur. Gençlerin karşılaştıkları sorunların birden çok sebebinin bulunduğunu belirten Akyüz, yaşadıkları geçiş döneminin ve içinde buldukları toplumun hızlı değişiminin sorunların asıl sebebi olduğunu söyler. Yabancılaşma, kimlik bunalımı, değer değişimi, anomi, sosyal psikolojik sorunlar ve çeşitli kaygılar değişimin beraberinde getirdiği problemlerdir. Gençlik sürecindeki kimlik, kişilik oluşturma, dünyaya bakış tarzı ve problemlerin çözüme kavuşturulmasında, içinde yaşanan toplumun değer kalıplarının önemli bir rolü vardır (Akyüz, 2014, s. 5). Değişimle beraber dini değerler bazen yok olmuştur. Eğitim sistemindeki din derslerinin ya da içeriğini dini değerlerin oluşturduğu derslerin, gençlerin değer dünyasına etkisi ve onlarda meydana getirdiği değişimler de mevcut öğrenci profiline bakılınca görülmektedir.

Ülkemizde gençler üzerinde yapılan bazı araştırmalar sonucundaki veriler gençlerin dini bilgi ve değerler konusunda yüksek bir potansiyele sahip olmasıyla birlikte, din seçiminde kararsızlık, inanç konusunda şüphe, dinsel sorgulamalar ve yeni arayışlar ile geleneksel olanı eleştirme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Ülkemizde yaygınlaşan dünyevileşme, dini çoğulculuk içeren toplumsal alanların

artması ve güncel tepkilerin ortaya çıkarak gençleri etkilemesi din bazlı sorun ve gerilimlerin artmasına sebep olmaktadır (Akyüz, 2014, s. 7).

Şen'e göre geleneksel toplum yapısında merkezi konumda bulunan din, modern toplum yapısında aynı konumunu koruyamamıştır. Aile yapısı ve sosyal ilişkilerin zayıflaması, kitle iletişim araçlarının gücüyle ferdileşmeye sebep olmuştur. Bu da dinin sekülerleşmesine zemin hazırlamıştır (Şen, 2019, s. 31). Dinin gündelik hayata yansması toplumun tarihten miras almış olduğu kültüre, yabancı kültürlerle ilişkisine ve o toplumun medeniyet seviyesine bağlı olarak farklılık göstermiştir (Bilgin, 2003, s. 194). Kalıplaşmış davranışların değiştiği gibi dini anlayış da toplumdan topluma farklılık göstermiştir ve değişmiştir.

Teknolojinin her alanda etkisini gösterdiği son otuz yılda baş döndürücü bir hızla geliştiğini ve kitle iletişim araçlarını kullanmayanın neredeyse olmadığı bir zamanda insanları birbirine yakınlaştıran ve böylelikle kültürler arası alışverişi daha da kolaylaştıran bir hale büründüğü gözlenmektedir (Demir, 2016, s. 119). Kitle kültürü ya da popüler kültür daha çok kitle iletişim araçlarıyla iletilen gençler için cezbedici bir kültür olmuştur. Fakat bu kültür temelinde bir kültürsüzlüğü ya da kaybedilen, değeri yitirilen bir kültürü barındırır. Dini değerler de buna dâhildir. Kitle iletişim araçlarıyla hayatlara sirayet eden popüler kültür toplumun bütün kurumlarını etkilediği gibi dini ibadet ve inanç sistemini de etkilemiştir. Birden çok dini grup ortaya çıkıp yaygınlaşma imkânı bulmuştur. Bu da öğrencilerin tutumlarını etkileyip onların davranışlarına yansımaktadır.

Sosyal medya ile dini anlayışlar da popülerleşip popüler dindarlık adını almıştır. Popüler dini ya da popüler dindarlığı pekiştiren televizyon, akıllı telefon, internet ve sinema gibi unsurlardır. Değişen giyim kuşamlar, dinlenen farklı müzik tarzları, gündelik hayatta konuşulan dilin dejenere olması gibi değişimler örnek olarak gösterilebilir. Böylesi bir değişim durumunda ise gençlik ait olduğu topluma veya değerlerine karşı olumsuz bir söylem veya olumsuz bir tavır içerisine girince yakın çevresi ve toplumla bir çatışma içerisine girmektedir. Bu tür çatışma ve gerilimler, bunalım gençliği veya tepki gençliği diye nitelendirilip bir kimlik inşasına sebep olmaktadır (Güllü, 2010, s. 66). Gençlerin geleneksel dini yaşayış ile modern dini yaşayış arasında bir çatışma yaşamaları sonucunda modern olanın yani sekülerleşmiş

dinin cazibesi daha albenili gelmiştir. Bu cazibeyi yaratan ve yaygınlaştıran yine popüler kültürdür.

Popüler kültürün eğitime ve topluma yansımaları da değişik şekillerde görmekteyiz. Tesettürün dini anlamından soyutlanıp popülerleşmesi, kızlarının tesettüre bürünmesini isteyen dindar aileler açısından pozitif bir işlev görürken, tesettürlü iken henüz bu şuuru kazanmamış veya kazanamayan kesim içinde yeni bir sosyal kategorinin ortaya çıkmasına mahal vermiştir (Bilgin, 2003, s. 205). Yani başında örtüsü olsun ne yaparsa yapsın mantığı mevcut durumdadır. Örtülü olup bone takmayan kızlar, ferace giyinip bileklerinin üstünde pantolon giyinen kızlar bunun örnekleridir. Bunun gibi farklı imaj yaratma isteği fark edilme arzusu doğrultusunda yapılmış imajlardır. Gençlerdeki fark edilme arzusunu uyandıran mecra sosyal medyadır ve bu arzularını karşılayan da yine sosyal medyadır. Bu arzuya teşhir etme isteği de denilebilir. Fakat kendi kimliğinde ama farklı bir görünümle yeni bir imaj oluşturmak için teşhir olmaya önem vermişlerdir.

Dine uhrevi ve dünyevi boyutundan bakılacak olursa gençler arasında dünyevi boyutu daha önemli görülmüştür. Günümüzde gençlerin büyük çoğunluğunun dini pratiklerden ziyade modern inanışlar bağlamında, ideolojik, söylemsel, formel, normatif ve simgesel yönü bulunanlara önem verdiği; hümanizm, başarı, özgürlük, zenginlik, kariyer vb. değerlere dini söylemlerden daha fazla önem attıkları görülebilmektedir. Bu değerlere verilen önemin sebebi ise ait olunmak istenen yerde beğenilmek arzusuyla gerçekleşen davranışlardır (Akyüz, 2014, s. 15). Dinin içinin boşaltılması ile sadece şekilselliğin kalması, içinin başka şeylerle doldurulmasına sebep olmaktadır. Özünden uzaklaşan her şey gibi dini değerler de önemini yitirmiştir. Şu hâlde sonuç olarak ifade etmek gerekirse, toplumsal yaşamın temelini oluşturan en önemli olgulardan birisi din ve dolayısıyla din eğitimi de önem arz eder. Geçmişten günümüze önemini kaybetmeyen bu olgu zamanla dönüşüm geçirmiştir. Okullarda verilen dini eğitim de her geçen sene amacından uzaklaşarak sadece ailelerin çocuklarına dayattığı bir ders olarak devam etmektedir.

Geride kalan bölümlerde Türkiye’de din eğitimine değinmeden önce eğitim ve din eğitimi kavramları genel çerçevede açıklanmaya çalışıldı. Din eğitiminin en yoğun ve sıkı şekilde ilerlediği imam hatip okullarını ve bu okulların tercih edilme sebepleri

üzerine serdedilen düşünceler bir literatür özeti olarak sunuldu. Kısaca İmam hatip okulları geçmişten günümüze hala güncelliğini koruyan bir kurum olmuştur. Popüler kültür ile uğradığı dönüşüm sonucunda hem içeriği hem de hedefleri değişmiştir. Tercih edilme sebeplerine bakınca daha çok toplumun beklentilerini karşılayacak unsurların önemsendiği görülmektedir. Son dönemde özellikle sosyal medya aracılığıyla popüler kültürün yaygınlaşmasının gençler arasında değer yargılarında değişim ve belki yozlaşma olarak ifade edilecek sonuçları olmuştur. Dinin dönüşümü ile kendini dindar addeden ya da toplum tarafından dindar olarak adlandırılan bireylerin de popüler dindar kimliği kazandığı belirtilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN VE AİLE

2.1. MODERNLEŞMENİN KADINSI YÜZÜ VE KADINLIĞIN İNŞASI

Türkiye’de modernleşme hareketlerinde çeşitli unsur ve değişkenler sayılabilir. Siyasal hayata yansıyan yüzleriyle modernliğin bileşenleri, askeri ve güvenlik unsurlarına yönelik tedbirler ve hatta gündelik hayatın olağan akışına yönelik müdahaleleri ile modernliğin kendine çeşitli mecralar bulduğu bilinmektedir. Ancak kamusal yüzleri itibariyle ve belki de batı tipi modernliğin de özünde sakladığı şekliyle Türkiye’de de modernleşmede en önemli imajlardan biri kadındır. Genel bir çıkarım yapmak gerekirse, modernlik bağlamında ortaya çıkan sosyal değişim ve dönüşüm tecrübesi ile kadın algısındaki geleneksel tutum ve algıların da değiştiği ifade edilmektedir (Akın, Aydemir, 2007, s. 43). Hatta modernlik vesilesiyle yaşanan değişim önce kadın üzerinden görülmek istenmiştir. Bu haliyle kadını özgürleştirme, siyasal bir özne kılma, iş hayatının bir parçası haline getirme veya eğitim yoluyla bilinçlendirme gibi girişimler kendini cumhuriyet modernleşmesi sürecinde çokça göstermiştir. Elbette bu değişimler kendini diğer pek çok alanda da göstermiştir.

Günümüz dünyasında kadın erkek eşitliği üzerine geliştirilen feminist söylemlerin bir çıktısı ve kadın modernleşmesinin bir yansıması olarak kamusal alanın kadınlara açıldığı görülmektedir. Kadın ve erkek arasında kamusal tezahürler anlamında eşit düzeyde bir özgürlük alanının üretildiğini ifade edebiliriz. Nitekim bu çerçevede özgür kadın imajı, statü ve kariyer sahibi güçlü kadın imajının çizildiği görülebilmektedir. Akın ve Aydemir’in de ifade ettiği gibi “modern kadın imajı” yeni koşullarda bir ideal tipoloji olarak lanse edilmiştir (2007, s.44-45). Ancak bu durumun aile ve evlilik gibi geleneksel kurumlar için bir toplumsal değişimin de öncüsü olarak yeni kadın konumlandırması önem kazanmıştır.

Modernliğin batı menşei bir dönüşüm yaratması, batı dışındaki toplumlar üzerinde de değişim baskısı yaratmıştır. Özellikle kadın ve aile konusundaki modellerin giderek batı dışı toplumlara ihraç edilmesi, gelenek ile karşı karşıya gelmesi açısından modernliği bir sorun alanına da dönüştürmüştür. Kadın konusundaki dönüşümün görece öncüsü olmasına karşın modern batı ülkelerinin kadın hakları ve kadın yaşamının ilkesel savunusu çok da uzak olmayan bir zamana denk gelmektedir. Süleymanov’ un da

vurguladığı gibi bazı Batı ülkelerinde kadına tanınan hakların 1960'lara kadar çözülememiş olduğu görülmektedir (2009, s.13). Ancak günümüz dünyasında kadın ve kadın hakları konusunda en gelişmiş örneklerin yine batılı ülkelere olduğu da bir vakıdır. Özellikle eğitim, çalışma hayatı ve siyaset alanındaki kadın sayısının ve etkinliğinin arttığı bir vasatta, batılı ülkeler için kadın olmanın değil, birey olmanın daha ön planda olduğu söylenebilir. Zira söz konusu kadın hakları söyleminin son dönemde toplumsal cinsiyet söylemine yerini bıraktığı görülmektedir. Bu tartışmalar etrafında ise geleneksel dünyada üretilmiş olan toplumsal cinsiyet rollerinin değişim geçirmesiyle zamanla kadın ve erkeklik de geleneksellikten çıkıp modern bir kısıya bürünebilmiştir. Özellikle kadınlar gerek kamusal alanda gerek aile içinde farklı rol dağılımlarında yerlerini bulmuşlardır.

Kadınlık kavramını açıklamadan önce kadının ne anlam ifade ettiğini açıklamak gerekmektedir. Bu kavramlar birbirinden farklı olduğu kadar birbiriyle bir o kadar ilgilidir. Kadınlık bir toplumsal rol ve kimlik içeriğine sahip bir kavram iken kadın bir cinsiyete sahipliği ifade etmektedir. Kadın olmak kavramı, aile ve evlilik bağlamında üretilen anlam ve içeriğine karşın zamanla anlam ve içeriğinden uzaklaşmaya başlamıştır. Eş ve anne gibi aile etrafında üretilen geleneksel anlamına neredeyse ihtiyaç duyulmadan kadın, birey olarak sahip olduğu kendinden menkul anlamı ile anılmak noktasındadır. Bingöl'ün vurguladığı haliyle "kadın, toplum tarafından artık her şeyden önce kocaya eş, çocuğa anne olarak, dolayısıyla ailenin bir ferdi olarak" (2014, s. 110) vurgulanırken temel bir kurum olan ailenin dolayısıyla geleneksel norm ve değerlerin de korunmasına hizmet ediyordu. Bu yaklaşım çerçevesinde sahip olduğu cinsiyetten ötürü sosyal konumunu önce annesi, evlendikten sonra ise eşi ile kazanan bir aktör olarak kadın öncelikle aile kurumunun ontolojik parçasıydı. Halen bu önemli rolü ve sosyal konumunu koruyan kadının verili roller içinde en belirgin görüldüğü konum aile içindeki rollerdir. Kadın konusundaki ezberlerden biri olan erkeğin evi geçindirme ve kamusal rollerine karşın, kadının eş olma, çocuk bakma ve hane içi rolleri yerine getirme görevleri basit düzlemlerle rol dağılımının gereği idi. Bu durum alan yazınında da vurgulandığı üzere erkekleri eğitime, istihdama katılmaya teşvik ederken tam tersine kadınları ev içinde tutarak onları evliliğe yönlendirmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s. 135). Kadına yüklenen bu anlam kız çocuklarının da gelecekteki konumlarını onlara göstermektedir ve erken yaşta evliliğe bazen zorunlu kılmakta bazen de özendirilmektedir.

Her ne kadar modern kadın imajı içinde kadını aile dışındaki roller üzerinden tanımlama eğilimi olsa da kadın olmanın anlamı halen daha güçlü bir şekilde aile ve annelik üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak bu durum ne kadar daha sürebilir veya hangi toplumsal koşullarda bu gerçeklik kendi temsillerini üretebilir tahmin etmek oldukça güçtür. Burada temel etmen kadına atfedilen doğurganlık yeteneği, anne, eş ve aile kimliğinin asli rolüne yönelik bu doğal özellik kadını bir bakıma öteki varlık *erkek* ve sosyal varlık *aile* olgusunun doğal parçası kılmaktadır. Uzmanların ifadesiyle günümüzde kadınların bu asli rolünden çıkışı, kamusal alanın parçası olması ile mümkün olacağı ve eşitsiz görünen denklemin değişeceği yönündedir. Ancak mevcut veriler ve toplum düzenine bakıldığında bu durumun henüz değişmediği ifade edilebilir. Özdemir'in (2019, s.106) ifadesiyle kadınlar çalışıyor olsa bile ev içi işleri de tek başına yapmak zorunda oldukları bir hayata terkedilmişlerdir.

Kadınlığın kalıp yargılar içinden üretilen kodları ile modern alanın eşitlikçi söylemleri arasındaki çelişki ve çatışmanın belirsizlik ürettiği iddia edilebilir. Zira bu noktada kadının nasıl bir ayrımcılık düzleminde sıkıştığına yönelik sorgulamalar onu gerçeklik ve ideal durum arasında bir noktaya taşımaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin çok boyutlu olarak hayatı sarmaladığı modern zamanlarda kadınlar aleyhine yeni bir eşitsizlik bahsinin türetilmesi de bir bakıma yeni bir belirsizlik üretmektedir. Zira kendini var eden toplumsal koşullar ile kendisine sunulan ideal koşullar arasında kadın, arafta bir varlık olarak konuşlanmaktadır. Belki de bu sebeple kadın konusu erkek olgusu ile bütünlüklü düşünmek amacıyla toplumsal cinsiyet söylemi feminist anlayışın önüne geçirilmektedir. Zira konuya dair üretilen politika arayışlarında “toplumsal cinsiyet kavramına ve toplumsal cinsiyet eşitliği söylemlerine yer verilmek suretiyle ülkelerin kalkınma ve demokratikleşme” hedefleri arasına sokulmaktadır (Şahin ve Bayhan, 2020, s. 72). Bu hedeflerin gerçekleşmesi için kendisine atfedilen geleneksel statü ve rolleri değiştirme gücü ve kudretiyle modern kadının konumu aile içinde ya da çalışma yaşamında fark etmeksizin yeniden belirlenmektedir. Kamusal görünürlüğü ile modern kadının beklentileri, hayal ve hayat planları değişmekte, anneliği önemseydiği kadar kariyer basamaklarını ve eğitim imkanlarını da artırmaktadır. Bu haliyle gündemin önemli maddelerinden biri olan kadınların siyasal veya ekonomik açıdan önemli bir değişim, dönüşüme girdiği rahatlıkla söylenebilir.

2.2. KADIN VE AİLE KURUMU

Aile toplumun en küçük ve en önemli birimi olarak kabul edilen sosyal yapının adıdır. Birden çok tanımı olmakla birlikte genel olarak bireyin içinde sosyalleştiği, karşılıklı sevgi, saygı, güvene dayanan ve bireyi geleceğe hazırlayan oluşuma denir. Toplumsal yapıyı var eden önemli kurumların başında gelen aile, demografik yapının dinamizmini, gelişimini, çeşitlenmesini, kültürel değer ve normların aktarılmasını, çocuk, genç ve bireylerin yaşam boyunca yeni sosyallikler içinde gelişmesini sağlayan, biyo-psikolojik işlevleri yerine getiren değerli bir kurumdur. Kısaca toparlayarak ifade etmek gerekirse, toplumsal alanın içsel dinamizmini sağlayan, kuşaklararası devamlılığın hayati bağlarını inşa eden, üyeleriyle toplumun prototipi olarak en dar ölçekte nüvelenme sağlayan bir kurumdur. Literatürde ifade edildiği üzere her sağlıklı bireyin toplumun değerleri ve normlarını içselleştirdiği ve toplumsal mekanizmaları kavradığı alandır (Akın, Aydemir, 2007, s. 45-46; Akt. Paker Tükel, 2018, s. 25; Dedeoğlu, 2000). Ailenin önemine dair yapılan çalışmalarda öne çıkan özellikleriyle erkek, kadın ve çocuklardan teşekkül ettirilen, toplumsal yapının kültürel içeriklerini haiz, bu içeriklerin aktarılmasında rol üstlenen bir kurumdur. Dolayısıyla her üyesiyle güçlü ailelerin olduğu toplumların eş değerli yapısal işleyiş mekanizmalarına sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira bu yapı içinde anne, baba ve çocuklar dışında doğrudan yahut dolaylı olarak kan bağı etrafında birliktelik üreten akrabalık sisteminin de çalışmasını sağlayan, aile etrafında kurulan bağların gideren toplumsal alanın diğer şubelerine doğru yayılmasını sağlayan bir işletim sistemidir. Her ne kadar günümüzde bu dinamik yapının bileşenlerinde sorunlar olsa da henüz aile değer alanı olarak toplumsal mekanizmanın en önemli parçası olmaya devam etmektedir. Zira ailenin tükendiğini söylemek mevcut koşullarda mümkün değildir (Atak ve diğerleri, 2016; Erkol ve diğerleri, 2021, s. 60). Buna karşın geleneksel anlamından sıyrılan aile yeni formlar içinde sunulmaktadır. Popüler kültür öğelerinin aile etrafında ürettiği söylem ve sanal örnekliklerde arkaik bir kurum olarak sunulan ailenin geleceğine dair olumsuz senaryoların olması henüz gerçekleşmemiş ütopya olarak görülmektedir. Ancak ilerleyen zamanlarda bu durumun nasıl bir dönüşüm yaşayacağını kestirmek güçtür.

Evrensel bir kurum olmasına rağmen ailenin genel geçer bir tanımını yapmak oldukça zor bir iştir. Aile olgusu form ve bileşenleri ile benzerlik gösterse de ülkeler arası farklılıklarla, kültürel çeşitliliği, hatta benzer coğrafya ve toplumlarda farklı tezahürlerin

ortaya çıktığı bilinmektedir. Kısaca her toplumun farklı bir aile biçimine sahip olması bu tanımı zorlaştırmaktadır (Duyar, 2002). Bu durumda gösteriyor ki, aile ait olduğu toplumsal bağlamın kendisi ile hayat bulan, yapısal öğeleriyle konumlanan, giderek ait olduğu topluma yönelik müstakil konum üretebilen bir potansiyel barındırmaktadır (Bağlı ve Sever, 2005).

Ailenin sosyal dokusuna ilişkin en önemli tezahürler, hane halkı büyüklüğü, hane içindeki bireylerin bütünleşme pratikleri, niceliksel sınırları, evlenme ve boşanma pratikleri veya aile içi ritüellerin, ilişki ve etkileşim mekanizmalarının seyrinde ortaya çıkmaktadır (Seven, 2019, s. 135). Aile üyelerinin değişen rolleri ve toplumsal olarak beklentilerin dönüşmesi ile aile içinde bir takım mekanizmaların da yeniden yapılandığı düşünülmektedir. Özellikle kadının toplumsal konumu ile doğru orantılı olarak değişen aile içi rollerin getirdiği bir takım yeni algı ve tutumlar ailenin bugünden yarına taşınacak yapısal kurgusunu da belirlemektedir. Daha demokratik tutumların geliştiği aile yapısında kadın, erkek ve hatta çocukların eş biçimli rol, sorumluluk, yetki ve karar alma gücü ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla yeni yetişen gençlerin deneyimledikleri aile yapısında erkek ve kadının rolleri baba ve anne olmanın ötesinde iki eş paydaş şeklinde tezahür etmektedir.

Aile, son dönemlerde aktörlerin konumlarında yaşanan değişimlerle anılmakta ve yapısal bir dönüşüme uğramaktadır. Bu noktada her bir bireyin kazandığı yeni toplumsal konumun geri dönüşlü olarak aile üzerinde dönüştürücü bir etki yarattığı açıkça ifade edilebilir. Erkeklik rollerinde yaşanan değişimin aile içinde baba figürünü dönüştürmesi, çocuğa atfedilen değer ve anlamın ebeveynlik tutumlarında yarattığı dramatik değişim, kadın ve kadınlık halinde üretilen yeni anlamın ve toplumsal cinsiyet rollerinin anne ve eş gibi geleneksel dünyada anlam kazanmış roller üzerindeki etkisi aile yapısı için dikkat çekici sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Aynı şekilde büyük anne, büyük baba, hala, dayı, amca vb. genişleyen ilişki ağlarındaki akrabaların da rolünü kısıtlamaya, değersizleştirmeye doğru sürüklemektedir. Ancak tüm bu roller içinde kadınlık cinsiyet rolünün hane içinden çıkarak kamusal tezahürlere doğru erişmesi, hayatın anlam haritasını hane dışındaki konumlarda araması, statü, kariyer, çalışma hayatı vb. gibi aile dışı mekanizmaların içine çekilmesi ile aile kadın denkleminde önemli bir dönüşümün yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu dönüşümün en önemli sonuçlarından biri kadın ve erkekler için evlilik yaşının yükselmesi, çocuk sayısının azalması veya geciktirilmesi ancak daha önemlisi

boşanma veya tek ebeveynli parçalanmış ailelerin ortaya çıkmasıdır. Modern aile her şeyden önce modern kadın ve erkeğin bireysel kimliği altında eritilmiş bir seçenek alanı olarak hayatın içinde bırakılmıştır. Bu durum elbette geleneksel toplum yapısında alışlagelen aile kurgusunu değiştirmiştir. Buna mukabil evlilik, çocuk yapma, ailenin işlevleri, değerleri, normları vb. ile aile kültürel kodlarının da benzer şekilde seyrelmesi anlamına gelmektedir. Kadının kendi ayakları üzerinde duruyor olması çocukları açısından rol model anneliği nitelese de ev otoritesini de sarsan bir durum yaratmıştır. Karar mercii hem kadın hem erkek olması aile içi iktidar ilişkilerini, çatışmaları ve gerilimleri besleyen bir sonuç üretirken yeni duruma ilişkin norm ve değerlerin üretilmediği yahut tecrübenin geliştirilemediği bu gibi durumlarda sonuç parçalanmaya doğru ilerlemiştir.

2.2.1. Evlilik ve Aile

Evlilik ve aile kurumsal anlamda birbirini tamamlayan olgulardır. Akrabalık bağının kurulması, sürdürülmesi, çocuk bakımı ve kültürel aktarımın sağlandığı aile hayatının başlangıç alanı olarak evlilik akti tarihsel olarak önemli olagelmiştir. Bu akit, toplum nezdinde onayın alındığı, birlikteliğin ilam edildiği, toplumsal kabul ve içerilme pratiklerinin resmîyet kazandığı bir eylemdir. Basit anlamda iki cinsin birleşiminden ziyade onaylanmış bir cinsel birliktelik çatısıdır (Giddens, 2008, s.246-247). Basitçe ifade edilirse ailesiz bir topluma rastlanamayacağı gibi, toplumsal onayın alınmadığı bir aile yapısının da var olamayacağı bir realitedir. Toplumların güçlülüğü, mutluluğu ve refahı o toplumu oluşturan ailelerin sağlıklı yapılarıyla ilişkilendirilebilir. Sağlıklı aile ortamı ise evlilik kurumu ile sağlanabilmektedir. Görüleceği üzere toplumun temeli aile, ailenin temeli ise evlilik ile kurulabilmektedir (Zeyneboğlu, 2020, s. 42).

Evlilik ve aile üzerine, farklı kültürlerden ya da sosyal sınıflardan yola çıkarak çeşitli ve fazlaca tanıma, anlama ve içeriğe ulaşmak mümkün olabilir. Ancak genel geçer bir çerçeve çizmek maksadıyla ifade etmek gerekirse evlilik, insan hayatında tek olmaktan çıkıp ikinci bir kişi olarak bir eş bulmak ve birleşen hayatı çoğaltmak olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla bir aile hayatına ilişkin bir başlangıcı ifade eden evlilik kurumu, eşler arasında kurulan resmî, duygusal, insani, ilişkisel, etkileşimsel birliktelik hali olarak görülebilir. Bir bütünlük inşa etmenin ilk aşaması olarak evlilik, eşler arasında başarılı bir süreç yönetimi söz konusu olduğunda aile olarak büyüme ve ilerlemenin

sağlanmasına aksi durumda ise boşanma gibi nihai bir sona ermeye gitmektedir. Konuya dair çalışmalarda evlilik ve aile arasında kurulan ilişkiye dair vurgulanan hususlar da aidiyet ve bütünleşme öne çıkmaktadır (Babahanoğlu, 2020, s. 586). Zira aidiyet geliştiremeyen çiftlerin bütünleşmesi ve aile kurumunun özüne ilişkin bir yapı tesis etmesi mümkün olamamaktadır.

Evlilik kurumu görünürde iki birey arasında gerçekleşen bir eylem gibi görünse de dışsal faktörlerin de işin içinde yer aldığı bir durum yaratmaktadır. Evlilik, bireyler üzerindeki etkisiyle anne, baba, yakın akraba, dost ve sosyal çevre unsurlarının da işin içine dahil olduğu bir vasatta kurulan bir sosyal bağ olarak görülmektedir. Evlilik ile ortaya çıkan sosyal bağın esasını belirleyen ise DüNDAR'ın vurguladığı gibi "kadın ve erkeğin karşılıklı hak, ödev ve yetkilerini" belirleyen bir zımnî sözleşme durumudur (2020, s. 42). Karar veren kişi bazen bireylerin ailesi iken bazen aile dışından kimseler de olabilmektedir. Alptekin'e göre (2012, s.81) bu geleneksel aile kurulum modelinin yoğun ekonomik ve teknolojik gelişmeler karşısında zayıflayan aile kültürüne işaret ettiğini ifade etmektedir. Günümüz toplumları için dışsal faktörler olarak sosyal medya unsurlarının, siber-kamusal alanların yahut çeşitli profesyonellerin işin içine dahil olması yeni bir sorun olarak aile tartışmalarına eklenmektedir.

Aile ve evlilik üzerinde yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bunun sebebi ise ailenin toplumsal değişimden etkilenmesidir. Değişim ise değerden bağımsız olumlu ve olumsuz anlamlar içeren tarafsız bir kavramdır (Erkol, Şahin, Avcı, 2021, s.58). Mezkur değişimin yönelimi üzerine kafa yoran bilim adamlarının vurgularında ise yeni gelişmelerin etkisine odaklanan çalışmalar da giderek artmaktadır. Genel olarak aile içinde bulunduğu toplumun bir yansımasıdır. Toplumun değerlerini, gelenek göreneklerini ve kültürünü yansıtır. Bu sebeple sürekli toplumla iç içe ve alışveriş halindedir. Değişimden etkilenmesi de kaçınılmazdır (Yıldırım, 2011, s.49-50). Türkiye özelinde evliliklerin bir sosyal sorun olarak okunması ise belirli başlıklar etrafında olmaktadır. Özellikle geleneksel sayılabilecek ancak henüz ortadan kalkmadığı düşünülen erken yaşta evlilikleri anmak gerekecektir. Özellikle taşra kültürü içinde yaygın bir yer edinen erken yaşta evlendirme konusu çocuk ve ergen bireylerin yaşamlarında olumsuz sonuçlar doğuran ve sonrasında ise başka sorunlara kapı aralanan bir eylemdir. Erken yaşta yapılan evliliklerin sebepleri arasında akrabalık ve aşiret bağları, berdel evlilikler, kadının eğitim hakkından yoksunluğu, şiddet (fiziksel,

ekonomik, psikolojik), kadının namusu, kader anlayışı, kız çocuğunun yaşı, gelenek ve görenek gibi faktörler sıralanabilir. İnsanları evliliğe teşvik eden ya da bu duruma zorlayan sebepler arasında ise kişinin yaşadığı yalnızlıktan kurtulmak istemesi, ekonomik güvenceye sahip olmak, çocuk sahibi olma isteği ve neslin devamını sağlamak istemesi, mutlu ve refah bir hayat yaşama arzusu sayılabilir.

Akrabalık ve aşiret bağlarını güçlendirmek için grup içi evlenmeler gerçekleştirilmektedir. Grup içi evlenme, kişinin kendi grubu içerisinde birisiyle yaptığı evliliğidir. Özellikle geleneksel toplumlarda sıklıkla rastlanan bu evlilik biçiminin gerçekleştirilmesindeki amaç, grup içerisinde düzenin, birliğin korunması; grup içerisindeki aileler arasındaki bağların güçlendirilmesi ve malların parçalanmamasıdır. Grup dışı evlenme ise bireyin, kendi grubu dışındaki birisiyle yaptığı evliliğidir. Bu evlilik türünde amaç, toplumun farklı grupları arasındaki bağları, iş birliğini güçlendirmek ve dolayısıyla gruplar arası çatışmaları azaltmaktır (Zeyneboğlu Dündar, 2020, s.43-44). Grup içi evlenmede aynı etnik kökenden ve aynı kültürden biriyle evlenerek yabancılaşmayı engellemek amaçlanmıştır. Ayrıca erken yaşta evlenmenin gerekçeleri üzerine yapılan çalışmalarda bir başka değişken olarak eğitim başlığı açılmıştır. Yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere eğitim seviyesi ile erken yaşta evlilik arasında ters orantılı doğrusal bir ilişki vardır. Orçan ve Kar'ın (2008, s. 98) çalışmasına göre eğitim seviyesi düştükçe erken yaşta evlilik oranları artmakta, eğitim yaşı yükseldikçe de evlilik ve çocuk sahibi olma oranları azalmaktadır.

Evlenmeyi tercih etmiş olan bireylerin bir kısmı bilinçli olarak bir kısmı ise alışlagelmiş bir davranış olduğu için evlendiği iddia edilebilir. Erken yaşta evliliklerin yaygınlığı ve biçimleri tarihsel ve kültürel olarak toplumlara göre değişse de ataerkil toplumlarda çocuk yaşta evlilikler benzer sonuçlar yaratan önemli sosyal sorunlardan biridir. Kaptanoğlu ve Ergöçmen'in çalışmasında da vurguladığı gibi erken yaşta yaşanan cinsellik ve anneliğin getirdiği anne ve çocuk sağlığı sorunlarının yanı sıra eğitim ve istihdamda erkeklerin gerisinde kalma, sosyal dışlanma, eş ve eşin ailesinden daha fazla baskı ve şiddete maruz kalma, erken evliliklerin getirdiği sonuçlardandır. Bu olumsuz sonuçlardan daha çok kadınların etkilenmesi, çocuk gelin sorununun toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde yaşandığını göstermektedir (2012, s. 131). Geleneksel yapıya sahip toplumlarda erkeğin evin geçimini sağlaması beklenirken kadından ev işleri ve çocuk bakımıyla alakadar olması beklenmektedir. Bu durum erkek çocuklarının kendilerini

geliştirmelerine, eğitimlerini tamamlamalarına ve istihdama katılmaya teşvik ederken kız çocuklarını zorunlu olarak evliliğe yönlendirmektedir. Ataerkil toplumsal yapıda aile içinde bulunan hiyerarşik sıralamada en alt basamakta yer alan kız çocuklarının erken yaşta evlenmeleri ve evlendirilmeleri, toplumsal yapının kadına biçtiği rollerle ilgilidir. Kadını eş ve anne olmaya yönlendirmektedir.

2.3. GENÇLERİN AİLEYE BAKIŞ AÇISI

Günümüz gençliği için hayatın olağan seyri hakkında pek çok yeni algı ve tutumların geliştiği açıktır. Özellikle önceki kuşakların hayatın olmazsa olmaz niteliğinde gördüğü bir takım yapısal kurumlara yönelik olarak gençlerin attığı anlam önemli oranda değişim göstermiştir. Bu değişimi bir takım ulusal istatistiklerde görmek mümkündür. Evlilik yaşındaki yükselme, evlenme oranlarındaki düşüş, çocuk sahibi olma konusundaki düşünceler ve çocuk sayısı, boşanma oranlarındaki artış ve hayatı bireysel yaşama konusundaki tutumları vb. gibi toplumsal görünümeler yaşanan değişimin önemli bir kırılmaya işaret ettiğinin ispatıdır. Günümüz gençliği arasında tercih edilmeye başlanan ve batı menşei ile Türkiye'deki gençlerin hayatına adapte etmeye başladığı nikâhsız birlikte yaşama, uzatılmış flörtler, evlenmeyi modası geçmiş addetme bir endişe kaynağı olmaya başlamıştır. Buna ilave olarak tek ebeveynli ailelerin sayısı ve parçalanmış veya yalnız yaşayan yetişkin birey sayısındaki artış gibi göstergeler de Türkiye'de aile yapısına dair endişe üretmeye yeter sebeplerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse, yaşanan toplumsal değişim, gençlerin evliliğe ve aile yaşamına ilişkin tutumlarını da farklılaştırmıştır. Yaşlı kuşağa göre önemini yitirmiş bir kurum haline bürünmüştür. Süleymanov'un vurguladığı gibi bu durum gençler ve önceki kuşaklar arasında yaşanan derin fikir ayrılıklarını gösterirken bunun Türkiye'de aile yaşamına yönelik olumsuz etkisini, değer kaybını, kültürel dejenerasyonu vb. göstermektedir (2009, s.13). Gençlik alt kültürünün bir değer dönüşümü yaşadığı bir vakıa olmasına karşın bu dönüşümün nasıl bir gelecek üreteceğine yönelik beklentiler ise karamsarlık üretmektedir.

Mezkûr açıklamalar üzerinden bakıldığında toplumun geleceği adına en önemli risk grubu olarak gençlik ve yeni yaşam tarzları görülmektedir. Bu riski sadece aile ve evlilik başlığı altında değil, din, inanç ve değer başlığında, siyaset, yönetim ve devlet algısı başlığında, iş, çalışma ve üretim başlığında hâsılı pek çok toplumsal içerik bağlamında

görmek mümkündür. Ancak tezin bağlamı düşünüldüğünde konu özellikle aile yapısı üzerinde ele alınacak ve literatürde vurgulandığı gibi “yaşanan değişimler gençlerin, evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumlarının da farklılaşmasına neden olmaktadır” (Bener ve Günay, 2013, s.13). Akran etkisi, küresel dünyayı takip etme ve etkilenme düzeyleri, moda veya güncel olan trendlere olan bağlılık, özgürlük ve başına buyruk olma hayali, sosyal medya etkisi vb. başlıklar altında evlilik ve aile hayatı bir bakıma arkaik bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır.

Gençliğin tercih ve tutumlarını belirleyen başlıklardan biri de hiç kuşkusuz sağlıklı aile ortamlarında toplumsallaşmış olmaları gelmektedir. Ancak yerinden edilmiş, memleketini terk etmiş, Giddens’in (2009) tabiriyle *yersiz yurtsuz* modern dünya insanı olan bireylerin yetiştirdiği bir kuşak olarak günümüz gençliğinin tecrübe edemediği sağlıklı aile ortamını kurması ve idealize etmesi de beklenmemektedir. Buna karşın geleceğin toplumunu yetiştirecek günümüz gençliğinin toplumcu değer ve normları sahiplenmesi ve hayat alanına taşınması da beklenmektedir. Zira demografik yapının devamlılığını sağlamak, yeni kuşakların sağlıklı bir şekilde topluma kazandırılmasını sağlamak bugünün gençlerine yönelik bir ödev ahlakı olarak yüklenmelidir. Bunun için konunun uzmanlarının belirttiği gibi aileler gençlere yönelik doğru yönlendirmelerin yapılabilmesi için gerekli toplumsal mekanizmalardır. Rasyonel tercihler ile duygusal yönelimler arasında salınan gençlerin doğru yönlendirilmesi için aile yapısının sağlıklı işlemesi ve yönlendirmesi önemlidir (Pınar, 2008, s.50). Aile kurmanın önemini henüz fark edememiş olan gençler, anlık duygularla hareket ettiklerinde veya bilinçsiz hareket ettiklerinde evlilik ve aile kurumu da bundan zarar görmektedir.

Modernleşmenin getirdiği etkilerden biri olarak geleneksel yaşam ile arasında mesafe koyan gençlerin yeni toplumsal mekanizmaları kurma ve işletme konusundaki isteksizlikleri yahut doğru bildiği yanlışların üzerine sağlıklı bir yapı kurması giderek zorlaşmaktadır. Bu durum en basit ifadeyle geleneksel yapı ve normların değiştiği, kültürel bir dönüşümün yaşandığı şeklinde açıklanabilir ancak sorun daha da derinleşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Uzmanların ifade ettiği gibi bahse konu genç kuşak için aile halen önemini korusa da içerdiği anlam, önem, ilişki biçimleri, kültür ve normatif yapısı, rollerin dağılımı vb. açısından oldukça farklı bir düzlemde seyretmektedir (Paker Tükel, 2018, s.27). Kısaca toparlamak gerekirse, genç kuşaklarda gelenekselden kopuş toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesine bağlı olarak hızlanmaya veya çeşitli şekillerde

dönüşüme uğramaya devam etmektedir. Evlilik düzeyindeki düşüşlerin popüler bir algıya yaslanması yahut evlilik yerine birlikte yaşama modellerinin giderek yaygınlaşması dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Çağcıl insanın aile konusunda yaygın popüler kanaatlere kapıldığı, evliliği imtina edilmesi gereken bir sorumluluk alanı olarak gördüğü, ekonomik zorluklar ve çocuk yetiştirme zorluğundan duyulan korkular vb. daha pek çok sebep evliliklerden kaçınmaları artırmaktadır. Bununla birlikte tek ebeveynli ailelerden sonra çift yaşayan ancak evlilik bağının olmadığı yapılar türemeye başlamıştır.

2.3.1. Kitle İletişim Araçları, Gençlik ve Aile Yapısındaki Değişimler

Küresel dünyanın en belirgin özelliklerinden biri de hiç kuşkusuz kitle iletişim kanallarının çeşitliliği ve giderek yaygın bir etki alanına dönüştüğü gerçeğidir. Kitle iletişim araçlarının en belirgin şekilde etkileri hissedilen toplum kategorisi ise gençlik olmuştur. Çakmak'ın da ifade ettiği gibi gündelik hayatın olağan akışında tutum ve davranışların biçimlenmesi, yeni değer, norm ve alışkanlıkların üretilmesi vb. gibi hususlarda kitle iletişim araçlarının rolü yadsınamazdır (Çakmak, 2019, s.470). Kendisine biçilen rollerin aslında üzerine yapışık kalmasından ziyade değişebileceğini dizi veya filmler yoluyla öğrenen gençlerin, sosyal medya kanallarında anomali halini normalleştirme çabaları, duyarsız ve sorumsuz tutum ve davranışların giderek olağan hayatın içine doğru çekmesiyle devam etmektedir. Bu noktada aile, din, devlet vb. gibi üst yapısal kurumları giderek bir yük gibi görmeye, hızla özgürlük alanına doğru kaçmaya çabalayan bir ruh haline sevk etmektedir. Belki de bu durum daha önce de ifade edildiği gibi kitle iletişim araçlarının artmasına bağlı ortaya çıkan yeni sosyalliklerin habercisidir.

Televizyon kanallarında ve artık dijital platformlarda gündem olan diziler ve hatta kendi hayatını bir dizi gibi serimleyen sosyal medya kullanıcılarının etkisi altında kendi ifade alanını arayan gençliğin artık toplumsal yapıları değersiz görmesi şaşırtıcı değildir. Zira tüm bu kitle iletişim mecralarının bir kitle inşa mekanizmasına dönüştüğünün göstergesidir. Belirli gün ve saatleri değil, her saat ve her an paylaşılan bir ekran kültürünün parçası olan bu gençlerin yaşadığı literatürde *teşhir toplumu* (Can ve Ulutaş, 2021) başlığı ile kavramsallaştırılmıştır. Bu kavram içeriğinde işaret edilen gösteriş kültürünün bir parçası kılınan gençliğin kendini ekran üzerinden sunması, göze çarpan özellikleriyle insanların beğenisine kendini açması, estetik değerleri hayatının merkezine yerleştirilmesi ve giderek ekran içi bir dünyayı asli olarak görmeye başlamasını

vurgulamaktadır. Böyle bir keşfin sahibi olarak gençliğin geleneksel kurum ve yapıları elinin tersiyle itmesi de hiç zor olmayacaktır, nitekim olmamaktadır. Bu mecralarda sunulan gençlik resminde ve verilen mesajların alt metinlerinde özgürlük, sorumsuzluk, eğlence ve sürekli değişen aşk durumları ile aile karşıtı bir algı ve tutum desteklenmektedir. Bu mecralarda, dayatılmaya çalışılan kahramanların, etki ajanlarının, popüler ikonların vb. hayat tarzları ile kültürel yapılar arasında çoğunlukla gerilim veya en azından uçurum vardır. (Süleymanov, 2009, s.15). Konvansiyonel kitle iletişim araçları bu vasıta ile izleyicilerin gönüllerini, düşüncelerini ve tutumlarını sorunsuz bir şekilde fetheder ve gittikçe homojen yapıda bir kültür inşa eder. Böylesi bir değişim kültürel aşınmaya sebep olurken kültürel yok olma olarak da görülebilir (Çakmak, 2019, s. 481).

Günümüzde kitle iletişim araçları araçsal işlevini çoktan yitirmiş görünmektedir. Buna karşılık doğrudan kitleler inşa eden, kendine bağımlı ve arzulan ölçülerde üretim yapan bir kitle üretim mekanizmasına dönüşmüştür. Kendini layüsel gören bu araçların denetim mekanizmalarından kurtulmak için daha fazla kitle tarafından alınması, arzu edilmesi, tüketilmesi gerekecektir. Bu sebeple de giderek gençler için popüler kültür üretiminin ana unsuru olarak sahip olunan toplumcu değerlerin çok üzerine çıkmaya başlamıştır. Bebeklikten başlayan, ergenlik döneminde kalıcı hale gelen, gençlik ve yetişkinlik döneminde ise bağımlılık düzeyinde içine girilen bu dünyanın gençler için basit bir zaman geçirme aracı olmadığı açıktır. Geçmişte ailenin, dinsel yapıların ve hatta siyasal alanın üstlendiği kanaat üretim ve toplumsallaştırma rolünü üstlendiği görülmektedir.

Son olarak ifade etmek gerekirse, yeni medya olarak adlandırılan ve çok boyutlu olarak kitleleri etkisi altına alan bu yeni kitle iletişim biçiminin gençleri baştan sona etkilediği, dönüştürdüğü ve yeniden toplumsallaştırdığı açık bir gerçektir. Mezkûr etkinin gençlik alt kültüründe basit bir tutum değişimi yarattığını düşünmek saflık derecesinde bir basitleştirme olacaktır. Zira değişim bir kuşak yaratma becerisi ile oldukça geniş bir ölçekte sağlanmaktadır. Beğenilerden, alışkanlıklara, söz dağarcığından düşünme pratiklerine kadar genişleyen bir ölçekte kuşaklara hükmetme imkanına doğru giden bir belirlenim sürecinden bahsetmek gerekmektedir. Bu durum öz olarak tarihsel olarak ait olunan toplumdan güncel olarak inşa olunan topluma derin bir değişim ve dönüşüm üretmektedir. Bir nevi kültürel kopma, derin bir kırılmanın yaşandığı bu güncel vasatta

gençlerin dünyayı anlama ve analiz etme imkanı elinden alınırken, yerine kendilerine sunulan hazır reçeteler ve düşünme kalıpları ile yaşamak kalmaktadır.

2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET

Genel itibarıyla insanın sahip olduğu toplumsal rollerden birini yani cinsiyete bağlı edindiği kültürel konumu belirlemek adına kullanılan toplumsal cinsiyet öncelikle sahip olunan biyolojik özelliklere atıfla tanımlanmıştır. Bireyin sahip olduğu biyolojik özelliklere dayalı olarak tanımlanan cinsiyet kimliğinin zamanla biyolojiyi aşan ve özgür tercihler altında ifadesi oluşturulan bir boyuta taşındığı görülmektedir. Geline nokta bazı görüşlere göre cinsiyetin temel belirleyeni toplum içinde kurulan kimliğin bireyin özgür tercihi ile ortaya koyduğu performatif kimliğine gönderme yapılarak anlaşılmasıdır. Yani biyolojik olarak doğuştan getirdiği özelliklerin ötesinde bireyin kendini hissettiği veya tanımladığı şekliyle bir kimlik içine konumlanması ile temsil edilmektedir. Bu durum ontolojik bir karşı çıkış şeklinde eleştirilse de giderek cinsiyet özelliklerinin ilk tanımlayanı olarak bireyin tercihleri öne çıkmaktadır. Ancak cinsiyetin gerek tercih gerekse biyolojik boyutlarına gönderme yapılsa da cinsiyetin kültürel kodlar ile sarılı evreninde toplumsal bir bağlam kazandığı ortak görüştür. Yani Cinsiyet kimlikleri önce olmasa da devamında toplumun onay, kabul, etki, belirlenim gibi mekanizmaları ile kültürel olarak inşa edildiği bir düzleme toplumsal cinsiyet denilmektedir. Toplumsal cinsiyet terimi ilk kez Ann Oakley tarafından kullanılmıştır. Oakley, ‘cinsiyet’ vurgusunu kadın ve erkek arasında toplumsal açıdan bir eşitsiz bölünmeye vurgu yaparak ele almaktadır. Her ne kadar biyolojik bir özellik olarak belirlense de cinsiyetin kültürel inşası, kadınlık veya erkeklik anatomik sınırları aşan bir düzleme taşınmıştır (Keskin ve Uluslan, 2016, s.50; Demirler, Dinçer, 2010). Biyolojik ve kültürel ayırım üzerinden ele alınan toplumsal cinsiyet tanımlaması modern bir tasniftir. Bu modern tasnif geleneksel olandan farklı olarak doğal olana değil, toplumsal olana işaret etmektedir (Şişman, 2016, s.50). Dolayısıyla kadını yahut erkeği salt tanrı vergisi özellikleri denilebilecek boyutuyla değil, geliştirilen algı, tutum, norm vb. kültürel kodlar içinde ele almaktadır.

Toplumsal cinsiyet terimi, anatomik açıdan dişil ve eril arasında kurgulanmış bir toplumsal farklılık düzeyine işaret eder. Toplumsalı ontolojik olarak insan teki için doğal yahut verili bir özellik olarak görmeyen bu anlayışın yine toplumsal ortamda doğasına

uygun üretilen hemen hiçbir durumu da kabul etmeyeceği açıktır. Dolayısıyla literatürde de vurgulandığı üzere insani olanın yahut doğal olanın değil, toplumsal olanın yahut kurgusal olanın asıl olduğu konusunda hemfikir olmaktadır. Bir yanlışlık, sorun, değiştirilmesi gereken bir boyut yahut elde edilmesi gereken bir cinsiyet kimliği varsa bunu insanın temel hakkı olarak gören bu anlayış içinde toplumsal cinsiyetin doğaya uygun olması beklenmemektedir (Giddens, 2008, s.505; Vatandaş, 2007, s.29; Keser, Çelik, Ercan, 2021, s.195; Belli, Aynacı, 2020, s.4210; Akın, Aydemir, 2007, s.48).

Modern toplumda kadın ve erkek olmayı ifade eden doğal verili olandan farklı olarak eril kodlar içinde tanımlanmış cinsiyet rollerinin aşılması, toplumsal cinsiyet temelinde eşit cinsiyet rollerinin tercihi bir hak olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla toplumların kendi sosyo kültürel kodları içinde üretilen beklentileri cinsiyet kalıpları olarak icbar etmesi, kültürel ortam içinde sınırlarını belirlemesi ve bir norm olarak görmesi toplumsal cinsiyeti modern düşüncenin bir gündem konusu haline getirmiştir. Toplumsal cinsiyet çalışan bilim insanlarının vurguladığı gibi, biyolojik olarak kadın ve erkek olmak fikri ataerkil geleneğin vurgusu olarak bu yöndeki kalıp inanç, değer, beklenti, rol ve kültürel kodları ihtiva etmektedir (Özdemir, 2019, s.91; Öngen ve Aytaç, 2013, s.1, Özkan ve Gündoğdu, 2011, s.1133). Oysa ataerkil gelenek içinde türetilen bu cinsiyet kodlarının kadın ve erkek temelinde keskin sınırları temsil ettiği, cinsiyete dayalı işbölümünün kadına ve erkeğe yüklediği temsillerle toplumsal eşitsizliği pekiştirdiği iddia edilir. Kadına yüklenen görevlerin onu ev içi ve ev yakınındaki işlere, erkeğe yüklenen görevlerin ise onu kamusal alana ittiği vurgulanır (Özçatal, 2011, s.24; Bayhan, 2013, s.148).

Toplumsal cinsiyet kavramıyla alakalı sayısız tanım ve açıklama bulunmaktadır. Fakat bu kavramın tam olarak anlaşılması için tarihsel süreçte cinsiyet ayrımcılığına ve eşitsizliğine sebep olan farklı görüşler üç başlıkta toplanmıştır. Bunlar biyolojik, sosyolojik (toplumsal) ve feminist bakış açısıyla yapılmış açıklamalardır (Keskin ve Uluhan, 2016, s.51). Bu görüşlerin insanın doğasından yola çıkarak ideolojik bir zemine taşındığı görülmektedir. Zira modern öncesi insani olanın biyolojik olan gibi doğal olana gönderme yapmasına karşın, giderek bu vurgu toplumsal alana ve kurgusal olana yerini bırakmıştır. Ancak feminizm gibi ideolojik vurgusu olan düşünce akımlarının ortaya çıkması ile cinsiyet olgusu ideolojik zeminde güç mücadelesine yerini bırakmıştır (Büyükalın vd., 2018, s.331). Kadın hakları savunusu şeklinde ortaya çıkan feminist

söylemin ataerkil sınırlar içinde belirlenen toplumsal cinsiyet kurgusuna yönelik sert eleştirileri cinsiyet konusunu bir mücadele alanı haline getirmektedir. Bir bakıma ideolojik bir kurgusallık içinde kadın ve kadınlık haline yönelik hak savunusu üreten bu görüşün rakibi ise geleneksel toplum ve kültür kodları olduğu söylenebilir. Kazancı'nın ifade ettiği gibi, “geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları, yargıları bir ideoloji oluşturmakta ve kadınların, ideolojinin gereklerine uygun olarak yaşamalarını ve bedenlenmelerini sağlamaktadır” (2002, s. 12). Üst kurgusal yapı olarak toplumsal olanın, bireysel bedenlerin her zaman ötesinde bir kural koyucu olma vasfını taşıdığı bir gerçektir (Ulutaş, 2019, s. 269). Söz konusu edilen hayat sahnesinde bireyin bedeninde taşıdığı veya taşımakla yükümlü olduğu desenleri de belirleme yetkisidir. Bu bazı durumlarda bir zorunluluk veya emir içerirken, bazı durumlarda ise bu daha esnek uyarılarla gerçekleşebilir. Hemen her ülkenin tarihsel koşullarına, değer ve inanç örüntülerine veya kültür kodlarına göre belirlediği cinsiyet rollerinin işletildiği görülebilir. Ancak son dönemlerde artan küresel etkiler karşısında benzer bir yaşam formu giderek yaygın hale gelmektedir. Toplumsal cinsiyetin bu belirlenim içinde kitlesel bir şekilde ülkeleri veya coğrafyaları aşan bir boyutla birbirine benzemesi ilerleyen zamanlarda başka türden sorunları üreteceğe benzemektedir.

2.4.1. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet rolü olarak belirlenen tanımların neredeyse tamamı toplumun bireyden beklediği davranışları vurgulamaktadır. Rolün toplumsal ve bireysel yönüne yapılan vurgular toplumun beklediği rolün bireyde davranışa dönüşmesidir. Birey kendisine tahsis edilmiş olan role uygun davranmak zorundadır. Aksi takdirde ise bir uyumsuzluk hali meydana gelir ve rolü inşa eden toplumsal mekanizmalar tarafından şiddete ve çeşitli tepkilere maruz kalabilir. Alışlageldiği üzere toplumsal cinsiyet rolü denilince akla gelen basit olarak, kadın-erkek veya dişil-eril roller (Vatandaş, 2007, s. 34) kültürel doku içinde tarihsel olarak belirlenmiştir. Ancak bu tasnifi bir arkaik düşünme kalıbı olarak değil de bir çerçeve olarak kabul ettiğimizde eşitsizliğin iki ana sacayağı olduğu varsayılabilir. İlgili alan yazında da vurgulandığı üzere, cinsiyet rollerine dayalı eşitsizlik toplumun her kesiminde kadın ve erkek arasındaki ilişkileri içine alan ve bağlı olarak tezahür eden toplumsal cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargıları belirleyen süreçlere yansımaktadır (Vefikuluçay vd., 2007; Giddens, 2008, s.506). Eşitsizliğin en temel nedeni olarak ifade edilen ise kadınların ve erkeklerin farklı rollere göre

toplumsallaştırılması görülür. Bu eşitsizliğin biyolojik olarak değil kültürel olarak üretilmesi bir bakıma insanın doğasının çarpıtılması anlamı taşımaktadır. Bu görüşe göre “toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe farklı rol ve sorumluluklar yükleyen yapay bir süreçtir. Kadını ve erkeği toplumun nasıl gördüğünü, nasıl algıladığını ve onlardan nasıl davranışlar ve roller beklediği hakkında ipucu vermektedir” (Özdemir, 2019, s.92; Demirgöz Bal, 2016, s.15).

Toplum, bireyden, değişmez bir ölçüt kabul ettiği biyolojik cinsiyetine göre davranışlar sergilemesini ister; hazırladığı davranışlar örgüsünü kabullenmesi ve uygulaması için zorlar. (Vatandaş, 2007: 30). Toplumsal kontrol mekanizmalarının en belirgin unsuru da cinsiyet rolleri etrafında oluşan beklentiler, yönelimler, değer ve normlar olarak karşımıza çıkar. Bir bakıma kadınlık veya erkeklik rolleri şeklinde ifadesini bulan bu davranış kalıpları ve tutumların olağan koşulları içerdiği veya normal temsil ettiği düşünülür. Toplumsal cinsiyet tartışmalarında da tam olarak bu belirleyici rolü itibarıyla toplumsal alanın kültür kodları eleştiriye tabi tutulmaktadır. Öyle ki kadınlık rollerinin geleneksel olarak ötelendiği, sınıfsal anlamda değersizleştirildiği ve ötekileştirme denkleminde tutulduğu iddiası yaygındır. Toplumsal düzlemin belirleyici olduğu bir cinsiyet gelişimi süreci cinsiyet toplumsallaşması şeklinde formüle edilebilir.

Cinsiyet temelli toplumsal rol ve davranış kodlarının bebeklikten itibaren şekillendiği veya yapılandırıldığı bilinmektedir. Öyleki bu rol ve davranışların bir tutum ahlakına dönüşerek bireyden topluma yahut toplumdan bireye doğal bir yayılım göstermesi ve tüm hayatı boyunca devam eden bir sürece dönüşmesi kaçınılmaz olur. Cinsiyet rollerinin sosyal ilişkiler ağında temsil edilme biçimlerine göre kadın veya erkeğe yüklenen görev ve sorumluluklar da somut tezahürler kazanır. Kız çocuğu, genç kız, eş, anne vb. kuşaklar içinde rol ve sorumlulukları belirlenen kadınlığın veya erkekliğin temsilleri, kendilerine yüklenen rol ve davranışları üretmesi ile pekişir (Seven, 2019, s.135). Toplumsal cinsiyet temelli rollerin ve bu rollere yönelik değer ve normlardan türetilen sosyal konumların temsil edilmesi gerekir. Öyle ki bu rol ve konumlara atıfla kuşaklararası aktarımlar ile cinsiyet kalıpları sürdürülmüş olur. Cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargıların günün koşullarına göre değişen anlamlar ve değer yapılarına karşı direnç göstermesi ise cinsiyetçilik eleştirisi altında tartışılmaktadır. Cinsiyetçi yaklaşımlarda genel olarak hangi cinsiyetin neleri yapabileceği, kabiliyet ve yetenekleri yahut kendisinden beklenenlere yönelik eylemleri değil, aksine

yapamadıkları, yasaklar veya hoş karşılanmayan tutumlara yönelik ilgi ve yönelimleri dikkate alınır. Erkek gibi davranmak bir kadına yakıştırılmaz yahut kadın gibi davranmak bir erkeğe yakıştırılmaz. Bu yakıştırma veya uygun bulma/bulmama hali cinsiyetçi yaklaşım olarak eleştirilerin kaynağını teşkil eder. Konuya dair çalışanların adlandırdığı gibi cinsiyet temelli yakıştırmalar, kalıp yargılar, genelleşmiş kanı ve düşünceler cinsiyetçi yaklaşımın ana ögesidir (Kılıç ve diğerleri, 2014, s.126). Buna karşın beklenen veya arzu edileni karşılaması hususunda baskılanan aktörün, aksine değil, normal uygulaması takdirle karşılanan, onaylanan, olumlanan rollere dahil edilir.

İlk olarak aile içindeki eğitimle kazanılan cinsiyet rollerinin bir toplumsallaşma zemini olarak görülmesi, toplumun diğer alanlarıyla da pekiştirilmesi sürdürülebilir cinsiyet rollerinin ortaya çıkmasını sağlar. Eğitim, inanç, gelenek vb. ardıl toplumsal süreçlerin de etkisiyle cinsiyet bir toplumsal bağlama taşınmış olur. Cinsiyetin toplumsal inşasında vurgulanan bir diğer önemli değişken ise eğitim süreçleridir. Bu konuda çalışma yapan akademisyenlerin ortaya koyduğu bir gerçek de cinsiyet rollerinin erkek ve kadın olma halini pekiştiren örnekler taşıdığı, beklenen kadınlık ve erkeklik rollerine uygun bir müfredat ve içeriğin kurgulandığı görülmektedir (Esen ve Bağlı, 2003; Marshall, 2009, s.100-101). Öğrenmeye yeni başlayan çocukların hâkim kültürel kabuller ile pekiştirilmiş müfredat yoluyla cinsiyet kimlikleri işlenmekte ve içselleştirmeleri sağlanmaktadır. İlerleyen yaşamında kalıp yargılara dönüşen bu kabulleri değiştirmek oldukça güçtür (Daşlı, 2019, s.378; Bern, 1993, s.125- 126). Aile ile başlayan, eğitim kurumları ile devam eden toplumsal cinsiyet konfigürasyonu sosyal çevre içinde de devam ettirilir. Öyle ki yaşam boyu devam eden bir bağlayıcılıklar zemininde birey ait olduğu cinsiyet kalıplarının adeta dışına adım atamaz hale gelir. Zira artık pasif özne olmaktan, taşıyıcı, aktarıcı ve hatta yeniden üretici özne olarak toplumsal cinsiyet kodlarının kültürel yapı içinde devamlılığını sağlamaya başlar.

2.4.2. Toplumsal Değişim Ve Toplumsal Cinsiyet

Dinamik yapılarıyla toplumlar sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Bu değişimi hemen her boyutuyla hızlı yahut yavaş değişik derecelerde yaşamaya devam ederler. Günümüz toplumları için değişimin çok daha hızlı yaşandığı bir realiteyken, bu değişimin türü, unsurları ise farklılaşmakta ve kendini çeşitli şekillerde ortaya koyabilmektedir. Toplumsal yapının doğası gereği değişim kaçınılmazdır ve süreklilik

arz eder. Dolayısıyla geçmişe göre toplumsal yapılarda ortaya çıkan farklılıkların gelecekte nasıl bir görünüm kazanacağı yahut hangi yöne doğru evrileceği bazı durumlarda kestirilemezdir. Özellikle devrimler, afetler, önemli ve derinden sarsan olaylar gibi kırılma noktalarında toplumlar radikal değişimler yaşayabilirler. Toplumsal cinsiyet söz konusu olduğunda ise değişimin öznesi erkek ve kadın olarak cinsiyet özneleridir. Cinsiyet algılarında yaşanan değişimlerin, rol ve tutumların belirli bir zeminde tedrici olarak değişmesi, bahse konu değişimin yaşandığının en belirgin göstergesi sayılabilir. Cinsiyet olgusundaki değişim tedrici ve zaman içinde kendi yolunu bulan, şekil ve görünüm kazanan dolayısıyla içsel dinamikleriyle toplumsal bağlamda gözlemlendiğinde kanıksanmış ve olağan karşılanmış bir süreç olarak yaşanır. Buna karşın bir ideolojik tutum, radikal düzenlemeler, toplumsal norm ve kültürel değerleri aşan müdahaleler ile hızlandırıldığında ortaya saçılan bir yığın belirsizlik söz konusu olacaktır. Bir nevi karmaşa halinin toplumun farklı kesimlerinde ortaya çıkan tecrübelerle yansıdığı görülecektir. Söz gelimi taşrada geleneksel cinsiyet rol ve tutumları cari olarak işlerken, kent merkezinde yahut büyük şehirlerde tersine bir görünüm izlenebilir. Hangisinin doğru ve kabul edilebilir olduğu yahut görece doğru ve iyi olduğuna ilişkin karmaşa ise hukuki, normatif veya değer yönelimlerinde yaşanacak karmaşaya zemin hazırlar. Yıldırım'ın da vurguladığı gibi bu durum sosyal yapının asli kurumlarından biri olan aile ve aile örgüsü içinde de bir değişim ve dönüşümün yaşanacağını da işaretidir. Örneğin büyük aileden çekirdek aileye, otoriter roller ilişkisinden demokratik rollere doğru bir değişim yaşanmaktadır (Yıldırım, 2011, s.50). Güncel kültüre yansıyan boyutlarıyla toplumsal değişimin sadece cinsiyet veya aile temelli yaşanmadığı aşıkardır. Bununla birlikte aile ve cinsiyet temelli değişim arayışlarının diğer toplumsal kurum ve sosyal yapılarda da dolaylı ve doğrudan etkilerinin olacağı da açıktır. (Zeyneboğlu, 2020, s.40).

Toplumsal değişimin cinsiyet rollerine yansımaları bir yana, cinsiyet rollerinde arzulan değişimin metazori yöntemlerle hızlandırılması ile kültüre ve topluma yansımaları kuşkusuz aynı değildir. Ayrı sonuçlar doğuran ve farklı dinamiklerce beslenen iki ters kutuplu bağlama işaret etmektedir. Olağan sürecin işleyişi değişimin tarihsel ve kültürel dinamiklerin etkin olduğu istikamette ilerlemesi sonucunu doğurur. Oysa arzu edilen sonuçları elde etmeye dönük değiştirici etkiler, stratejiler ve ideolojik kurguların savunuculuğunu yapmak ise sadece sonuca ilişkin değil, sonucu ve olguyu etkileyen toplumsal süreçleri de etkileyecektir. Etkinin gücü ve oransallığı dolayısıyla yaşanacak

gerilimlerin, belirsizliklerin ve anomali halinin nasıl ve ne kadar sürede normalleştirileceğini kestirmek ise oldukça zordur. Kültürel değişimi müdahaleler yoluyla yönlendirmek hiç kuşkusuz gündelik hayata da yansıtacak birtakım sonuçlar doğuracaktır. Bu sonuçlar geçerli olan değer yargıları, örf, adet, anane gibi normları da etkileyecektir. Toplumsal hayata yön veren, denetim sağlayan bu unsurların arkaik ve çağdışı sayılmasına, önyargıların oluşmasına ve ortadan kaldırılması için mücadele edilmesine sebep olacak bir defakto durum yaratacaktır. Oysa olağan koşullarda ilerleyen bir değişim süreci toplumların gerilimini azaltan, dönüşümün kontrol altında tedrici olarak ilerletilmesini sağlayan sağlıklı bir süreci doğuracaktır. Önemli olan değişimin anlamını yükleyen ve ona istikamet kazandıran ana etmenlerin ne olduğunu ortaya koyabilmektedir. Aile de diğer kurumlar gibi değişime açık bir sosyal yapı unsuru olmasına karşın modern öncesi ile kıyaslandığında günümüz koşullarında değişimi en fazla hisseden kurumsal yapıların başında gelmektedir. Bu iddiaya temel olarak ise aile yapısındaki, kurulumunda ve çözülmesindeki, aktörlerin konum ve rollerindeki, işleyiş mekanizmasındaki, değer, ritüel ve normatif yapısındaki vb. daha pek çok boyutuyla yaşanan dönüşümü görmek gerekir. Burada salt toplumsal cinsiyet rolleri etrafında yürütülen değişim tartışmaları ile aile yapısal olarak da değişmektedir. Öyle ki geleneksel dönemden farklı olarak kadını yeniden konumlayan modernlik algısı, eş biçimli olarak erkeklik olgusunu da dönüşüme uğratmıştır. Aile içinde veya toplumsal alanda kadınlık ve erkekliğin rol değişimleri ile toplumsal dönüşümün aktör bazlı değişimleri güçlü bir katalizör olarak aileleri değiştirmiştir. Buna mukabil toplumsal cinsiyet algısının çerçevesi ve içeriği ile bu değişimden nasibini aldığı, kültürel olarak kodlanan cinsiyet rollerinin neredeyse yeniden tanımlandığı bir kültürel ortam yaratılmıştır. Değişimin toplumsal cinsiyet rolleri etrafında tezahür eden boyutu ile hem bireysel olarak insanların toplumsal konumu hem de aile içindeki rolleri de baştan aşağı dönüşümün bir vitrini olmuştur. Bu vitrin giderek bir popüler kabule yaslanırken, bu kabulleri besleyen bir destek mekanizması da kendini göstermiştir. Yeni nesil toplumsal aktörlerin güncel enstrümanlar eşliğinde ürettiği bu değişimin yakın gelecekte yaygınlaşacağını tahmin etmek zor değildir. X, Y, Z gibi kuşakların içinde eridiği ve artık antroposen çağın insanlarında temsil edilen gelecek kuşak tartışmalarında daha da görünür olacaktır.

2.4.3. Toplumsal Cinsiyet Ve Gençlik

Toplumsal cinsiyet kavramına gençlerin bakış açısıyla yaklaşmak kavrama farklı bir boyut kazandırmaktadır. Gençlik insan hayatında belirli bir zaman dilimine tekabül eden, kendine mahsus karakteristik özellikleri barındıran bir evre olarak görülebilir. Hemen her toplum ve dönemde gençlik kategorileri yetişkinler toplumunda bir gerilim yahut heyecan barındıran potansiyellere sahip olagelmıştır. Dolayısıyla bu kategorinin bir toplumsal alt birim olarak dikkate değer yönelimler taşıdığı kabul edilmektedir. Bu haliyle güncel olanın etkilerine açık, yeniye dair heyecan ve istek barındıran ancak olgun ve yaşlı kitle ile karşılaşmaları sorunlar ve tehditler içeren bir kitle olarak gençliğin cinsiyet, roller, değer yapıları ve normlar gibi başlıklarda takındıkları tavır oldukça önem arz etmektedir.

Gençlik özünde biyolojik bir kavram olmakla birlikte toplumu değiştiren ve toplumdaki değişimden etkilenen bir dizi temel faktörlerden etkilenir (Budak ve Yıldız, 2022, s.41). Gençliğin dinamizmi toplumsal değişimin de dinamizmini şekillendirir. Gençlik toplumun dinamik yapısının bir göstereni olarak yaşadığı toplumun izlerini taşımakla birlikte o toplumun sorunlarından etkilenir; gençlik, toplumsal gelişmeye ve oluşumlara aktif olarak katılan gruptur (Alptekin, 2012, s.80). Toplumsal bir kategori olarak hayatın aktif öznesi olan gençliğin çok boyutlu olarak geri dönüşlü etkiler yaratması ile günümüz dünyası için oldukça önemli bir toplum katmanına dönüşmüştür. Zira artan kitle iletişim imkanları ile popüler kültüre, küresel yapılara, düşünce ve eylem biçimlerine yönelik ilgisiyle gençliğin sahip olduğu potansiyel günümüzde çok daha yüksek düzeyde hissedilmektedir.

Twenge (2009), “İnsan içinde yaşadığı çağa, babasına benzediğinden daha çok benzer” ifadesiyle gençlerin yaşadıkları asrın sorunlarının kendi dönemsel sorunlarına yansıdığını ve bu sorunlardan sıyrılamayacağını, var olan sorunlara yeni sorunlar eklediği ve gençlerin üzerine ağır bir yük bindirdiği görüşünü desteklemektedir (Budak ve Yıldız, 2022, s. 44). Sanayileşme ile birlikte gençlik üretim sürecinden uzaklaşarak önceki nesle bağımlı kalarak tüketim odaklı bir yaşam sürmeyi kendine ilke edinmiştir. Bu tüketim, medya ve kitle iletişim araçları ile sunulan ürünlerin sembolik içeriklerinin ve kurgusal imajlarının gençlik tarafından özümsemesidir. Modern dünyada gençliğin üretici kimliğinin yitimi tüketici kimliğinin ise inşası söz konusudur ve tüketme eylemi gençliğin

toplumsallaşma sürecinin şekillenmesinde etkili önemli unsurlardan birisi olmuştur (Alptekin, 2012, s.80).

Popüler bilgi formlarına olan açıklığı ile gençliğin diğer pek çok konuda olduğu gibi toplumsal cinsiyet, kadınlık-erkeklik rolleri, aile, evlilik ve çocuk sahibi olma konusundaki tercihleri de dikkat çekici noktalar barındırmaktadır. Geleneksel toplumlar ile modern toplumlar arasındaki farklılıkların neredeyse tamamı gençler arasında yaygınlaşırken zamanla toplumun geçerli görüşü haline de gelebilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılarda kadın ve erkeklerin rol ve sorumlulukları arasında birtakım farklar bulunmaktadır. Özellikle geleneksel toplumlarda bu kalıp yargıların daha keskin ve değiştirilemez sınırları vardır ve nesilden nesile aktarılmaktadır (Büyükalın Filiz ve diğerleri, 2018, s. 341). Kadınların ev içi rollerle anılması gibi geleneksel dünyaya referansla üretilen kalıp yargıların gençler arasında yaygın bir kanaat olmadığı açıktır. Gençlik alt kültürünün gündelik hayat pratiklerine odaklanıldığında bu kanaatlerin nasıl farklılıklar ürettiğini görmek mümkün hale gelmektedir. Bu konuda yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi, gençler arasında gündelik hayat kültürü, kız ve erkekleri ayıracak anlamlı farklılıklara yaslanmaktadır. Üniversiteli genç erkekler kadınların çalışma yaşamında ön plana çıkmasına sıcak bakmamaktadırlar. Çalışma hayatı için kadınların erkeklere göre geri planda olması gerektiği gibi geleneksel bir bakışa sahip oldukları görülebilmektedir. Bu farklılaştırma meslek, ev idaresi, ailevi konular vb. gibi başlıklarda daha da belirginleşmektedir (Belli ve Aynacı, 2020, s.4222-4223). Tespit edilen bu görüşlerin arka planında erkeklerin geleneksel rol ve tutumlarla düşünmeyi önemsedikleri sonucu çıkarılabilir. Zira geleneksel kültürün eril kodları destekleyen bakış açısı erkek öğrenciler için tercih edilebilir görünmektedir.

2.4.4. Toplumsal Cinsiyet ve Din

Türkiye gibi geleneği önceleyen toplumlarda inanç faktörü ve özellikle İslam inancının ilke ve esaslarının güçlü bir karşılığının olması normaldir. Seküler batı formlarının görece uzağında bir toplumsal vasatı koruyan bir yapıda hemen her konu son kertede din ve dinin beslediği kaynaklara ulaşacaktır. Dolayısıyla aile etrafında üretilen analizlerin de dinsel olana bağlanması normal karşılanabilir. “Dinlerin en önemli toplumsal işlevlerinden birisi, mensuplarının dünya karşısındaki tutum ve davranışlarını belirleyen bir zihniyet ve ideolojiyi kazandırma işlevidir. Din, mensubu olan insanlara

belirli bir dünya görüşü sağlar” (Gürhan, 2010, s.61; Kuzgun ve Sevim, 2004, s.188). Bu görüş açısı salt bir düşünme pratiği değil, davranış ve tutum ahlakı da doğurmaktadır.

Özellikle geleneksel toplumlarda dinsel esaslar olağan hayat akışında esaslı bir belirleyici olarak işlev görmektedir. “Var olan katı toplumsal cinsiyet ayrımları din adı altında meşrulaştırılmakta ve dinin buyruğu gibi gösterilmeye çalışılmaktadır” (Gürhan, 2010, s.62). Türkiye gibi ataerkil toplumlarda da kadın ve erkeklerin toplumsal rolleri daha gelenekselidir. Bu geleneksel roller çoğu zaman dini normlar referans alınarak oluşturulmaktadır (Büyükalın vd., 2018, s. 331). Böylelikle dinsel esaslar üzerinden temellendirilen cinsiyet kodlarının bağlayıcılığı da sağlanmış olmaktadır. Ancak din her ne kadar bir takım dogmatik inanç unsurları barındırsa da yorum kabiliyeti ve bunu hayata tatbik etme konusunda bir takım detayları atlamamak gerekmektedir. Zira dinin açık hükümlerinde bile olmamasına karşın kadınlar aleyhine sonuçlar doğuran uygulamaların altında din kisvesine büründürülmüş yerel normların çıkması muhtemeldir. Çoğunlukla pratik ihtiyaçların ve kişisel hassasiyetlerin perdelendiği bu dinsel meşrulaştırma girişimlerinde eril kodlar da gelenek adı altında üretilmiştir. Özetle, din ile geleneğin farklı algılanması ne yazık ki yine ucu kadına dokunan bir yanılsama meydana getirmiştir.

Oysa İslam dininin toplumsal hayat için en önemli referans kaynağı olan Hz. Peygamber (sav)’in yaşadığı süre zarfında kadının toplumsal konumuna önem vermiş olduğu ve bunu bir dini miras haline getirdiği bilinmektedir. Fakat ondan sonra İslam toplumlarında kadının konumunu gerek yanlış bilinen dini kurallar gerek sosyal ve siyasi çevre gerek etnik yapı ve İslamiyet öncesinden kalan kadını aşağı çeken kültürel miras belirlemiştir. Oysa İslam’ın ilk dönemlerinde öncelikli olarak kız çocuklarının kurtuluşuna vesile olduğu, Hz. Peygamberin eşlerine adaletle davrandığı ve eşlerine her konuda destek olduğu bilinmektedir. Kadının konumunu güçlendiren ve onun kamusal karşılığını önemseyen bir din anlayışından sonra din ve kadın arasındaki ilişkiye sınırlamalar getiren bir anlayışa sürüklenmenin pek çok sebebi olabilir. Ancak çalışmanın sınırları göz önünde bulundurularak bu tartışmaları başka bir çalışmaya bırakmak gerektiği düşünülmektedir.

2.4.5. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

Cinsiyet tartışmalarında anatomi ile kültür bir bakıma dikotomik bir çerçevede ele alınmıştır. Ancak toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması ile kültür öne çıkarılsa da

kültürel dokuya hâkim geleneksel unsurların dejeneratif olarak etiketlendiği bir noktaya gelinmiştir. Zira cinsiyet olgusunu insanın doğasına uygun olarak tanımlamanın veya kültüre uyumlu olarak ifade etmenin önünde çeşitli engeller sayılmıştır. İnsani doğası ile kadının naif, kırılgan yahut erkek karşısında güçsüz olduğuna yönelik söylemler keskin karşı çıkışlar ile ekarte edilirken yerine güçlü, gerektiğinde çetin ceviz, kararlı ve ayakları üzerinde durabilen kadın imajı çizilmiştir. Bununla birlikte kültürel yapıya referansla sınırları çizilen kadınlık halinin ise eril kodlar içinde tüketilmiş yahut baskılanmış bir kadın tipolojisi ürettiği düşüncesiyle toplumsal cinsiyet söyleminde cinsiyetçi yaklaşım boyutu aşılması gereken bir çıkıntı olarak görülmüştür. Zira hâkim geleneksel kültürün eril hakimiyet alanı kadın ve kadınlık halini de kendine göre tanımlamış ve bazı söylemlere göre yok saymıştır. Eleştirilerin odağı yahut tartışmaların zemini kadınlık üzerinden yürütülürken haklar ve eşitlik mücadelesine odaklanan çözümler son dönemde yerini bir başka toplumsal cinsiyet tartışmasına bırakmıştır. Cinsiyetsizlik yahut seçilen cinsiyet durumu ile kadın veya erkekliğin anatomiden de kültürel belirlenimlerden de azade kılınması amaçlanmıştır. Beden ve bedene yönelik bariyerlerden kurtulmanın bir nevi cinsiyet özgürleşmesi adı altında gelinen noktada kadınlık veya erkeklik halini aşan bir seviyenin savunusu öne çıkarılmıştır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet artık topluma kabul ettirilen cinsiyet normları olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Bu seyir içinde kadınlığın müstakil bir anlam kazanamadan, anlamsız bir tutuculuğa hapsolması konuyu bir bakıma fasit daire çıkmazına dönüştürmüştür. Kadınlığı biyoloji yahut insanın doğal durumu olarak ifade etmek bir yana toplum tarafından onaylanan kalıp yargılar şeklinde formüle etmek de çoktan geride bırakılmış görünüyor. Her ne kadar karamsar bir tablo gibi görünse de Türkiye gibi geleneksel doğası ile anılan toplumlarda halen kadın hakları savunuculuğunun gideceği yol uzun görünmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet tartışmalarında bir temel bileşen olarak kadınlık önemli bir gündem maddesidir. Bu çerçevede kadınlık toplumsal bir roldür ve kadına dayatılan davranış kalıplarının bir ifadesi sayılmaktadır.

Toplumsal eşitsizlik temelinde inşa edilen kadınlık hallerinin, bir sosyal sorun olarak günümüz Türkiye'sinde giderek daha görünür olduğu ve bir araştırma konusuna dönüştüğü artık bir realitedir. Nitekim Belli ve Aynacı'nın (2020, s.4208) da belirttiği gibi toplumsal eşitsizliklerden en çok etkilenen toplumsal kesim kadınlar olmaktadır.

Kadınların sosyal statüsü ile ilgili olarak erkeklerle olan kıyasında bir eşitlik veya denklik mücadelesi olarak bu sorunu değerlendirmek mümkündür.

Toplumsal cinsiyet yaşla orantılı olarak kazanılan ya da kültürel olarak dayatılan rollerdir. “Yaş dönemleri arasındaki farklılıklarda dikkat çekici olan yaş büyüdükçe kadınlık ve erkeklik arasındaki değer farkının da algılanır olmasıdır. Küçük yaşta net olan kadın ve erkek ayrımı daha az hiyerarşik olarak algılanmakta fakat yaş büyüdükçe kadınlık ve erkeklik arasındaki değer farkı da algılanır olmaktadır” (Kılıç ve diğerleri, 2014, s. 135). Kadını aşağı çeken bu bakış açısı Boran’ın da belirttiği gibi kadının kendi statüsünün yine kendisi tarafından belirlendiğini göstermektedir. “Kadın ve erkek için ayrı iki ahlak miyarı var: kadın için sıkı sadakat, erkek için tam bir hürriyet... Erkeğin bu hürriyetine itiraz etmek kadının aklından geçmez: Ne yapacan? Erkek o!” (Berktaş, 2018, s. 200-201) gibi ifadeleri benimseyen bakış açısı kadını fiillerinde kısıtlayıp erkeğe tam bir özgürlük hakkı veren ifadelerdir. Kadınlar toplumsal rollerine uygun olan davranışlarını tanımlama eksikliğini yaşamaktadırlar. Bu onların yaşamlarından çok algılarına yerleşmiş rollerdir (Belek Erşen, 2015, s.193).

Kadınlık, içinde yaşadığımız toplumda, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen “ev” üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir (Akt. Özdemir, 2019, s.91). Geleneksel cinsiyet rollerinde ise kadın oluşun temel belirleyicilerinden birisi annelik rolüdür. Kadın oluşun en temel göstergelerinden birisi annelik ve annelik rolleriyle birlikte çocuk bakımı ve ev içi rollerdir (Özdemir, 2019, s.100). Balkır’ın (1989) yapmış olduğu bir çalışmada kadının kendini algılaması ile ilgili “başarılı kadın” deyince iyi eş ve iyi anne akla geldiği belirlenmiştir. Erkeklerle göre de başarılı kadın olabilmek için birinci öncelik ev işlerinin aksatılmamasıdır. Kadınlar iyi bir eş, iyi bir ev kadını ve iyi bir anne gibi geleneksel rol beklentileriyle toplumsallaştırılmaktadır (Kuzgun, Sevim, 2004, s.16; Özdemir, 2019, s.91). Tanımların ortak noktası kadını ev içindeki işleri yapmakla mükellef olan anne olarak betimlemesidir. Kadına yapılan politik eylemin bir başka ifade biçimidir. Kadının bu rolleri üstlenerek iş alanından dışlanması, beceriksizlik duygusunu yaşaması ve ötekileştirilmesi gibi problemleri yaşadıklarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorgulamaya başlarlar (Şahin ve Bayhan, 2020, s.59-60).

Aile içinde kadının sorumluluğu erkeğin sorumluluğuna göre daha ağırdır. Oysaki Kur’an-ı Kerim’de belirtildiği üzere hilafeti her iki cins de yüklenmiştir (Mevdudi, 2020,

s.60). Böylesi bir ayrıma yer yoktur. Evlilik içinde aynı şey geçerli olmakla birlikte sorumluluk paylaşılması esastır.

Kandiyoti (1988)'ye göre Türkiye'deki ataerkil yapı ve kuşakların bir arada yaşadığı geniş aile yapısı içerisinde toplumsal cinsiyet temelli normlar ve erken evliliklerle birlikte kadınların eşitsiz konumu artmaktadır. Örneğin ataerkil yapı içerisinde kadınlara öğretilen toplumsal cinsiyet rolleri erken evliliğin meşrulaşmasını ve devamını sağlayan ve bunu pekiştiren önemli tartışma konularından birisidir. Bu süreçte kadının yeri özel alanla sınırlandırılarak kız çocuğunun evlenmesi, hamile kalması, anne olması, çocuk bakımı, eşine kadınlık yapması ve eşinin ailesinin tüm ev içi işlerini yerine getirmesi normal kabul edilip onun görevi olarak tanımlanmıştır (Burcu, Yıldırım, Sırma ve Sanıyaman, 2015). Cinsiyetçi yaklaşımlar kadınların çalışma yaşamını ve gelecekteki hedeflerini negatif yönde etkilemektedir. Bugün Türkiye dâhil birçok ülkede kadının çalışma yaşamına girmesine yönelik birçok engel bulunmaktadır. Bu engellerin başında çoğu kez aile üyelerinin tutumu yer almaktadır. Birçok eşte, eğer kadın çalışma hayatına başlarsa ev işlerinin aksamaması durumunun yaşanacağını ve aile kavramının zayıflayacağı düşüncesi mevcuttur. Özgürlükleri kısıtlanan kadınların bu algı karşısındaki tutumu ikincil konumda kalmalarına sebep olmaktadır. Birçok toplumda özellikle eşler arasında kadının aile reisi olarak görülen babadan fazla ücret alması, evi geçindirmekten sorumlu tek kişinin erkek olduğu düşüncesinin toplumca kabul görmesi gerekçesiyle önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu durum ise emek piyasasında kadınların daha düşük ücret olarak çalışma ortamında da ikincil konuma düşmesine neden olmaktadır. Ev işleri için harcanan emek ise ekonomik olarak hiçbir anlam ifade etmemektedir (Akt. Şahin ve Bayhan, 2020, s.63; Tuna Uysal ve diğerleri, 2019, s.200).

Ulutaş'a göre meseleye neresinden bakılırsa bakılsın kadının özellikle sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı olduğu ve erkeğe bağımlı olduğu toplumlarda, kadına pek bir söz hakkı düşmemektedir. Eril habitusun ürettiği erkeklik metaforu, kadını edilgen bir yaşama hapsederek nesne kılmıştır. Kimi zaman kendi çocukları hakkında bile söz hakkı en son kendisine tanınan kadıncı çoğunlukla fikri ya da düşüncesi itibar görmeyen kadın, nesep asabiyesinin güçlü olduğu grup ve toplumlarda iktidarı paylaşma noktasında ciddi bir meşruiyet kriziyle baş başa bırakılmaktadır (2019, s.73).

Eril bakış açısı birçok alanda tahakkümünü hissettirmiştir. İş yaşamından, dini ritüellere oradan ailesel ilişkilere nüfuz eden eril bakış açısı, erkeğin kadın üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olduğu kabulüne dayanmaktadır. Patriyârşik toplumsallaşmada sadece cinsiyetler arasındaki farktan ziyade, erkeğin lehine tamamlanan bir hiyerarşi söz konusudur. Aile imgesinin ve kurumunun eril kodlarca finanse edilmesi, hiyerarşide dezavantajlı konumda bulunan kadına ciddi zorluklar çıkarmaktadır (Ulutaş, 2019, s.268). Kadını çoğu zaman yok sayan bu bakış açısı zamanla kadının kendi konumunu sorgulamasına da sebep olmuştur.

Geleneksel ile modern dönemde kadının toplumsal konumuna bakacak olursak Modernleşme öncesinin klasik ataerkil argümanı, aileyi siyasal düzenin metaforu olarak kullanmaktadır. Bütün ilişkiler babanın egemenliği altındadır ve hiyerarşik bir düzene sahiptir, kralın da halk üzerinde babalık iktidarı vardır. Geleneksel dünyadan modern dünyaya, toplumsal sözleşme anlatılarının teorik olarak özetledikleri geçiş, ataerkinin bu geleneksel baba merkezli biçiminden, yeni modern biçimine geçişini içerir. Babanın mutlak egemenliğinin yıkılması, kız ve erkek kardeşler arasında eşitlik sağlamaz fakat her şeye rağmen kızların kendi özgürlük alanlarını genişletebilmeleri için mücadele edebilecekleri bir alan yaratır ve mücadeleyle adım adım kadına ilişkin toplumsal algılaşma değişmeye başlar (Berktaş, 2018, s.154-155). Aynı durum ataerkinin egemenliğiyle de benzerlik göstermektedir. Ataerkil toplum yapısının çözülmeye başlaması kadını iktidar sahibi yapmaz fakat özgürlük alanının genişlemesine imkân sunabilir.

Gilligan'a göre toplumsal düzenin iki temel özelliği mevcuttur. Birincisi, cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Yani toplumun sürmesi ve gelişmesi için yapılması gereken işler kadınlar ve erkekler arasında paylaştırılırken onların isteklerine ya da becerilerine göre değil, biyolojik cinsiyetlerine göre paylaştırılmıştır. Bu paylaşım kesindir, genel olarak değişmez ve değişmemesi toplum yararınadır! İkincisi ise şudur: Toplumda norm olan ya da uyulması gereken kişi erkektir, kadın ise bu normlara uyması gereken, ama erkek olmadığı için hiçbir zaman uyamayacak olandır; "kuraldan sapma"dır. Bu yüzden, erkek egemen toplumda işler eşit bölüşülmüş olsa da kadına verilen rol ve atfedilen değer ikincildir (Akt. Kılıç, Beyazova vd., 2014, s.125; Özdemir, 2019, s.104).

Kadın ve erkeğin emek gücü kıyaslanınca da kadının erkeğe göre hem maddi hem manevi olarak dezavantajlı olduğu bilinmektedir. Kadının çok çalıştığı, kadın emeğinin kıymetli olduğu cemiyetlerde de sosyal mevkiinin düşük olduğu görülüyor. Bizdeki köy topluluklarında da vaziyet böyledir. Kadın erkekten fazla çalışıyor, hiç değilse daha az çalışmıyor. Daha uzun saatler işliyor ve daha çeşitli iş görüyor. Buna rağmen gerek ailede gerek cemiyette erkek hâkim durumdadır (Berktaş, 2018, s.199-200; Akt. Demirgöz Bal, 2016, s.23). Kadın işe alınırken de teklif edilen maaş erkeğe teklif edilene göre daha az miktardadır. Emeğinin karşılığı olarak verilen ücrette erkeğin aldığı ile aynı değildir. Kadının çalışmasını engellemek amacıyla başvuru yollarından biri olmaktadır ekonomik şiddet. Genel bir ifadeyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde ötürü kadınlar daha az sağlıklı, daha düşük eğitilmiş, daha az işgücüne katılan, daha az gelir getiren işlerde çalışan pozisyonundadır ve bu pozisyonu ekonomik bağımsızlık elde etmek amacıyla kabul etmek zorundadır. (Demirgöz Bal, 2016, s.15).

Önyargı tecrübeye dayanmayan henüz sınanmamış bireyin duygu ve düşünceleriyle ortaya koyduğu kanaatlerdir. Önyargılar zamanla toplumsal bir boyuta ulaşır ve nesilden nesile aktarılır. Toplumumuzda özellikle kadınlarla ilgili önyargılar böyledir; saçını uzun diye veya kadına karşı eli sopasız diye başlayan sözler genelleşmiş önyargıları dile getirir. Cinsiyet önyargıları ise, iki cinsin birbirinden hangi bakımlardan ayrıldıklarına; hangi davranış, görünüş ve kişiliğin kadın ve erkeklere özgü olduğuna; insanların cinsleri arasında hangi farklılıkların bulunması gerektiğine erkek ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin inançları ifade eder (Vatandaş, 2007, s.32-33). Kadının birçok alanın dışında bırakılmaması, ekonomik yeterliliğinin olması ve siyasi alanda faal olabilmesi yalnızca kişisel gelişimi için değil; toplumsal gelişimi açısından da oldukça önemli bir gelişimdir. Kadının kendini idare edebilecek düzeyde olması ve güçlenmesi başta kendisinin, ailesinin ve ülkenin de psikolojik, kültürel ve sosyo-ekonomik olarak kuvvetli olmasını beraberinde getirecektir. Ancak bu durum yaşamındaki en temel engel olan önyargılı inanışların değişmesiyle başarılabilir (Akt. Seven, 2019, s.135). Önyargının yıkılması ise benliğinin inşasını ortaya koyacaktır.

2.4.6. Feminizm

Toplumsal cinsiyet ve kadın konusuna değinirken Feminizm kavramını da açıklamak konuya açıklık getirip konu bütünlüğünü sağlayacaktır. Feminizm terimi

Latince kadın anlamına gelen “Femina”dan türetilmiştir ve köken olarak kadınsı özelliklere sahip olmak anlamına gelir. Bu terim kadın hareketinin ve kadınların eşit haklar mücadelesinin genel adı olarak ve yirminci yüzyılda cinsiyet eşitliği teorisi olarak benimsenmiş ve 1890’lardaki “Kadıncılık” teriminin yerini almıştır. Erkek üstünlüğüne dayanan hiyerarşik yapıda erkeği merkez alan kuralları sona erdirmeyi amaç edinen ve yapıyı kadın merkezli bir hale çevirmek isteyen siyasi harekettir (Akt. Güçlü, 2020, s.83; Aktaş, 2013, s.59). Günümüzde de kadıncılık ile feminizm aynı anlamda kullanılmaktadır.

Feminist perspektiflerde evliliğe bakış açısı geniş bir yelpazede değişiklik gösterir. Bazı feminist teorisyenler, geleneksel evlilik kurumunu cinsiyet rollerinin pekiştirildiği bir sistem olarak eleştirirken, diğerleri evliliğin içinde eşitlik ve özgürlük olasılıklarını araştırır. Evliliği sorgulayan feminist yaklaşımlar arasında patriyarkal yapıları eleştiren ve cinsiyet eşitsizliğine karşı duran görüşler bulunur. Evliliği bir baskı kurumu olarak gören bazı feministler kadınların evlenmemeleri gerektiğini, evliliğin kadın erkek arasında eşitsizlik yarattığını ve bu eşitsizliğin temelini de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığını savunmuşlardır (Marshall, 2009, s.225). Feminist bilinç, kadınların cinsiyet eşitsizliğinden dolayı ezilen bir gruba mensup olduklarını, dolayısıyla haksızlığa uğramış olduklarının farkına varmalarını ve bu haksızlığın doğal değil de toplumsal/kültürel bir olgu olduğunu kavramalarını ifade etmeye çalışır (Berktaş, 2018, s.88). Feminist bakış açısına göre, evlilik genellikle kadınların toplumsal normlara uyması ve geleneksel cinsiyet rollerini sürdürmesi beklentileri nedeniyle kadınların ezilmesine ve haksızlığa uğramasına zemin oluşturabilir. Feminist eleştiriler arasında evlilikteki güç dinamikleri, eşitsiz sorumluluk dağılımı, ekonomik bağımlılık ve cinsel özerklik gibi konular da evliliği tekrardan düşünmelerini gerektiren konular arasında bulunur.

Evliliğin çoğu zaman beraberinde getirdiği aile kurumu ile alakalı feministler farklı bakış açılarıyla değerlendirme yapmışlardır. Aile yaşamı, ekonomik ve ataerkil yapıları/ilişkileri nasıl yansıtır? Erkek ve kadının ailevi yaşam deneyimleri arasında ne tür farklılıklar vardır? Feminist perspektifin birçok varyantı (liberal, marxist, radikal, sosyalist, dinsel vs.) bulunmakla birlikte hepsinde de ortak olan şey, toplum ve ailede ataerkil ilişki ve değerlerin baskın niteliği ve bunun kadın açısından sonuçlarıdır (Akt.

Güçlü, 2020, s.85). Kadını esas alan bakış açısı sonucun kadının lehine mi yoksa aleyhine mi olduğuna dikkat çekmektedir.

Radikal feministler aile konusunda daha keskin düşüncelere ve görüşlere sahiptirler. 1968 yılından itibaren siyasal bir hareket olarak birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır ve bu faaliyetleri sırasında yayınlanan bildirilerinde evlilik ile ilgili keskin düşünce ve görüşlerini dile getirmişlerdir. Evliliğin kadına eziyet etmenin en bariz işareti olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sebeple evliliği ve evlilik kurumunu reddetmişlerdir (Donovan, 2020, s.271-272). Radikal feministlere göre aile kurumu ataerkilliğin yeniden inşa sürecidir.

Liberal feministler radikal feministlerden farklı olarak kadını aile içinde değil genel olarak erkeğin konumlandırıldığı dışarıda yani işyerinde, eğitim kurumlarında ve medyada kadınları hedef alan cinsiyetçiliğe ve ayrımcılığa savaş açmışlardır. Güçlerini, kadınlar için fırsat eşitliği yaratmak ve korumak amacıyla yasal ve diğer demokratik yolları kullanarak göstermeye eğilimlidirler.

Sosyalist feministler hem ataerkilliği hem de kapitalizmi ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir. Engels, kapitalist koşullarda maddi ve ekonomik etkenlerin kadınların erkeklere hizmet etmesinin zeminini hazırladığını, zira ataerkilliğin köklerinin özel mülkiyette olduğunu savunmuştur.

Köktenci feminizm erkeklerin, kadınların ev içinde harcadıkları ücretsiz emeğe bel bağlayarak onları sömürdüklerini savunur ve erkeklerin bir grup olarak kadınların güçlü ve etkili konumlara gelmelerini de engellerler.

2.4.7. Toplumsal Cinsiyet, Eğitim ve Meslek Seçimi

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitimde de çeşitli sorunlara yol açabilir. Bu sorunlar arasında cinsiyet temelli ayrımcılık, eğitim fırsatlarındaki eşitsizlikler, cinsiyet rollerinin pekiştirilmesi ve toplumsal normlara dayalı beklentiler bulunabilir. Kız çocuklarına yönelik düşük beklentiler, eğitimde fırsat eşitsizliği yaratırken, sınıflarda cinsiyet temelli ayrımcılık ve cinsiyetçi önyargılar, eğitim ortamlarında adil olmayan bir atmosfer yaratır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edilmediği takdirde, eğitim sistemi bu sorunları pekiştirebilir ve kadınların toplum içindeki rollerini kısıtlayabilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tek bir nedene bağlamanın yanıltıcı olduğunu, eşitsizliğe sebep olan ve eşitsizliğin sebep olduğu yelpazenin geniş olduğunu belirtmemiz gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yol açtığı sorunların başında “eğitim faktörü” yer almaktadır (Şahin ve Bayhan, 2020, s.72).

Klasik olmakla birlikte önemi yadsınamayacak olan eğitimin ailede başladığı gerçeği toplumsal cinsiyet rolü bağlamında da önem arz etmektedir. Bireye cinsiyet rolünü ilk veren yer ailedir. Bunun ardına bu görevi okul devralmaktadır. Bireyin toplumsallaşma sürecinde yeri doldurulamaz bir öneme sahip olan aileyi takiben, okul sürecin ikinci önemli 'faktörü olarak devreye girmektedir. Ailede başlayan rol ayrışması ve eşitsizliği, okuldaki eğitim sürecinde belirginleşerek perçinleşmektedir. Eğitim ve öğretimde kullanılan araç gereçlerle müfredat ve ders kitaplarının içeriği ve öğretmenlerin geleneksel değerlere koşullandırılmış genel tutumları, bu yönde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bireylere rol yüklemesi okul çağı çocuğuyla başlar. İlköğretimin özellikle ilk sınıflarına ait ders kitaplarında, okula adımını yeni atmış ve toplumsallaşma sürecinin güçlü olduğu bir yaşam kesitinde bulunan çocuklara, sistematik bir şekilde, nasıl kadın ve erkek olacakları öğretilmektedir. Ders kitaplarındaki kadınlara toplumsal yaşamda edilgen bir kimlik atfedilirken, erkeklere ise etkin kimlikler atfedilmektedir. Erkekler daha çok dışarda yani kamusal alanda etkin olmaya yönlendirilirlerken, kadınlar dışarı işlerinden uzak tutularak eşleri, çocukları ve ev işleriyle sınırlandırılmaktadırlar. Ders kitaplarındaki anne modeli temizlik, yemek, turşu, salça, konserve yapan; çamaşır, bulaşık yıkayan; çocuk ve hasta bakan kişiler olarak anlatılmakta ve resmedilmektedir. Kadınların bir işte çalıştığını belirten metinlerde bile, asıl görevlerinin ev içinde olduğuna vurguda bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak kadınlar, aile içinde kocalarına olduğu kadar çocuklarına da bağımlı kişiler olarak tanımlanmaktadırlar. Erkekler ise çoğu zaman bir işin yapılmasına karar veren ve ev içindeki işler hariç dışarda çalışan meslek sahibi kişiler olarak anlatılmaktadır (Vatandaş, 2007, s.39-40). Okullarda öğrencilere kazandırılan toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde etkili bir rol oynayabilir. Eğitim sistemi, çocuklara cinsiyet rollerini öğretme ve pekiştirme konusunda önemli bir rol oynar. Bu, öğrencilere hangi beklentilerin cinsiyetleri açısından uygun olduğunu öğretebilir ve cinsiyet eşitsizliğini güçlendirebilir. Örneğin, kız çocuklarına "feminin" niteliklerin vurgulanması veya erkek çocuklarına "maskülen" davranışların öne çıkarılması, toplumsal cinsiyet rollerini sıkılaştırabilir. Bu durum, ilerleyen yaşlarda belirli meslek seçimleri, sorumluluk paylaşımı ve toplumsal katılım gibi alanlarda cinsiyet temelli eşitsizlikleri teşvik edebilir.

Eğitim sisteminde cinsiyet eşitliği ve çeşitliliği vurgulamak, önyargıları azaltmak ve herkesin potansiyelini en st düzeye çıkarmak önemlidir. Bu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik daha adil ve eşitlikçi bir toplum oluşturmaya katkıda bulunabilir.

Geleneksel toplumlarda kız çocuklarının eğitim seviyesinin düşük olmasının temel nedenlerinden biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu eşitsizlik, cinsiyete dayalı beklentiler ve roller nedeniyle kız çocuklarına eğitim fırsatlarının kısıtlanmasına yol açar. Toplumsal normlar ve kültürel beklentiler, kız çocuklarının genellikle ev içi roller ve aile yaşantısıyla ilişkilendirilmesine neden olabilir. Bu durumda, aileler kız çocuklarının eğitimine daha az önem verebilir ve onları erken yaşlarda evlilik ve aile kurma konusunda yönlendirebilir. Ekonomik faktörler de rol oynar; geleneksel toplumlarda kız çocuklarının eğitimi, erkek çocuklarının eğitimine göre daha az önemsenir. Bu durum, kız çocuklarının toplumdaki kaynaklardan ve fırsatlardan daha az yararlanmasına neden olabilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bu eğitim farklılıklarına etkisi, genellikle kız çocuklarının potansiyelini gerçekleştirmelerini engelleyen sistematik engelleri içerir. Bu durum, cinsiyet eşitliği savunuculuğu ve eğitimde fırsat eşitliği konularında yapılan çalışmalarla ele alınmaya çalışılmaktadır. Geleneksel toplumlarda aile içinde kadınların ve erkeklerin eğitim düzeyi arasındaki fark büyüktür. Evli kadınların eşlerine göre eğitim düzeyleri oldukça düşüktür. Ataerkil zihniyet tarafından dayatılan evlenme yolu ile bir erkeğe bağımlı olacakları ve ev geçindirme yükümlülükleri olmadığı yönündeki düşünce yapısı, kadınların eğitime devam etmeleri önünde engel teşkil etmektedir. Erkek çocukları, ilerde baba olacakları ve ev geindirecekleri için eğitim olanaklarına ulaşmada daha ayrıcalıklıdır. Kadınlar için ise kız kısmı okumaz şeklindeki gerekçelerle ya okula hiç gönderilmemekte ya da ilkokuldan sonra okutulmamaktadır (zatal, 2011, s.35). Böylelikle buda anneden kıza geçen ve nesilden nesile aktarılan bir kültür haline gelmektedir.

Resmi verilerde ise kadının eğitim durumu i açıcı bir tablo izmemektedir. Dünya genelinde okur-yazar olmayan 900 milyon insanın 2/3' kadındır. Türkiye, yetişkin okuryazarlık oranları Toplumsal Cinsiyet İlişkili Kalkınma Endeksinde 152 lke içinde 111'inci sıradadır (Akt. Demirgöz Bal, 2016, s,20). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha çok kadını dışarda bırakması sebebiyle oran Türkiye'de daha belirgindir. Dünya genelinde okuryazar olmayan 9 milyon insanın çoğunluğunu kadınların oluşturmasının

birkaç temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar arasında önceki konularda da değinmiş olduğumuz ve birinci sraya konulabilecek toplumsal cinsiyet rolleridir. Birçok toplumda, kadınlara daha erken yaşlarda ev içi sorumluluklar yüklenir ve bu durum onların eğitimlerine odaklanmalarını engeller. Toplumsal cinsiyet rolleri, kız çocuklarının eğitimine az öncelik tanınmasına yol açabilir. İkinci olarak ise erken evlilik ve gebeliği sıralayabiliriz. Bazı bölgelerde, kız çocukları erken yaşta evlenmeye ve çocuk doğurmaya teşvik edilir. Erken evlilik ve gebelik, eğitimlerini sürdürmelerini zorlaştırır ve okuma-yazma becerilerini geliştirmelerini engeller. Üçüncü ve diğer önemli sebep olarak ekonomik zorluklar oranının düşük olmasına sebep olmaktadır. Ekonomik sıkıntılar, aileleri çocuklarını okula göndermekte zorlayabilir. Bu durumda, çoğu zaman erkek çocuklarının eğitimi öncelik alabilirken, kız çocukları eğitimden mahrum kalabilir. Geleneksel toplumlarda toplumsal normlar ve kültürel engeller okuma oranını düşüren diğer bir sebeptir. Bazı toplumlarda kadınların eğitimi, kültürel normlara ve toplumsal beklentilere aykırı olarak görülebilir. Bu durum, kız çocuklarının okuma-yazma becerilerini geliştirmelerini engeller. Bir de kız çocuklarının erişim sorunu vardır ki bazı bölgelerde eğitim kaynaklarına erişimde cinsiyet temelli eşitsizlikler yaşanabilir. Kız çocukları, okullara ulaşmada ve eğitim hizmetlerinden yararlanmada erkek çocuklara göre daha fazla zorluk yaşayabilir. Bu sebeplerin bir kombinasyonu, dünya genelinde okuryazar olmayan nüfusun çoğunluğunu kadınların oluşturmasına katkıda bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet algısı toplumun hemen hemen her kesimine müdahale etmekle birlikte etkisini sürdürdüğü alanlardan biri de meslek seçimi alanıdır. Bireylerin meslek seçimi sürecinde önce o meslek alanının kadına veya erkeğe uygun olup olmaması durumu değerlendirilir. Çevresel şartların etkisiyle ve cinslerin biyolojik farklılıkları, kadınları daha çok ev merkezli olmaya, fiziksel güç gerektirmeyen iş ve meslek alanlarına yönlendirirken, kadınları erkekler karşısında edilgen bir konuma ötelirken; erkekleri ise toplumsal yaşama/alana, fiziksel açıdan güç gerektiren iş ve meslek alanlarına ve kadın üzerinde etken olmasını sağlayan bir konuma yönlendirmektedir. Sürecin öznesi genelde erkek, nesnesi ise kadındır (Vatandaş, 2007, s.48). Toplumsal cinsiyet algısı, belirli meslekleri kadınlara veya erkeklere uygun görme eğilimindedir. Örneğin, bakım ve hizmet meslekleri genellikle kadınlarla ilişkilendirilirken, teknik ve liderlik pozisyonları erkeklerle ilişkilendirilebilir. Bu stereotipler, bireylerin belirli meslekleri seçme eğilimini

etkiler. Kadınların ve erkeklerin hangi eğitim alanlarını seçmeleri gerektiği konusunda beklentilere yol açabilir. Cinsiyet temelli eğitim ve istihdam fırsatlarındaki eşitsizlik, bireylerin belirli mesleklerde başarı göstermelerini engelleyebilir. Kadın ve erkeklerin iş dünyasında nasıl değerlendirildiğini etkileyebilir. Bu durum, belirli mesleklerde kadınların veya erkeklerin ilerleme şansını sınırlayabilir ve ayrımcılığa yol açabilir. Toplumsal norm ve baskılarla belirli mesleklerin kadınlar ve erkekler için nasıl algılandığına dair baskıları yaratır. Bu normlar, bireyleri belirli meslekleri seçmeye veya seçmemeye yönlendirir. Kadın ve erkeklerin kariyer yollarındaki engelleri etkiler. Örneğin, liderlik pozisyonlarına yükselme konusunda kadınların karşılaştığı engeller, toplumsal cinsiyet algısının bir sonucu olabilir.

Toplumların birçoğunda bebeklikten itibaren bireylere farklı davranılmakta ve ilk olarak bebeğe giydirilen kıyafetlerin rengi bile onlara uygun olarak seçilen toplumsal role göre belirlenmektedir. Kız çocuklarına ve erkek çocuklarına uygulanan ve uygulatılan farklı davranışlar onların ileriki yaşam döngülerinde, örneğin meslek seçimlerinde, birçok farklı etki yaratmaktadır. Kadın ya da erkeğin toplumsal düzen içindeki hareketlerinin ya da davranışlarının nasıl olacağını toplumun kültürü belirlemektedir (Günay ve Bener, 2011). Bireylerin seçimleri de toplumda hâkim olan kültüre göre şekil almaktadır. Bebeklikten itibaren başlayan toplumsal normlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yakından ilişkilidir. Bebeklerin cinsiyetlerine göre belirlenen renkler ve kıyafetlerle tanımlanmaları, toplumsal normların bir yansımasıdır. Örneğin, genellikle kız bebeklere pembe ve çiçekli giysiler, erkek bebeklere ise mavi ve spor teması olan giysiler seçilir. Bu, cinsiyet stereotiplerini pekiştirebilir. Bebeklik döneminde toplumsal normlar, bebeklere sunulan oyuncaklar üzerinden de belirginleşir. Örneğin, kız bebeklere bebekler ve evcilik oyunlarına yönlendirilirken, erkek bebeklere daha çok araç-gereç ve yapı oyuncakları önerilebilir. Bu, cinsiyet rollerini erken yaşlarda tanımlayabilir. Bebeklerle iletişimde kullanılan dil ve ifade biçimleri, cinsiyet temelli stereotipleri pekiştirebilir. Kız bebeklere "güzel" ve "nazik" gibi sıfatlar kullanılırken, erkek bebeklere "güçlü" ve "cesur" gibi ifadeler öne çıkabilir. Eğitim ve yetenek beklentileri konusunda kız bebeklere daha çok sosyal ve duygusal beceriler konusunda vurgu yapılabilirken, erkek bebeklere daha çok bilişsel ve fiziksel yetenekler üzerinde odaklanılabilir. Bu normlar, zamanla çocukların büyüdükçe toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirebilir ve bireylerin cinsiyet rollerini sorgulamadan içselleştirmelerine neden olabilir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet

eşitliği konusunda farkındalığı artırmak ve cinsiyet temelli normlara meydan okumak, eğitim ve aile içinde önemli bir rol oynar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE SAHA ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZLERİ

3.1. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama süreci, veri toplama araçları, verilerin analizi ve etik değerlendirmeler dahil olmak üzere ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

3.1.1. Araştırma Modeli ve Tasarımı

Araştırma, Muş ilindeki kız imam hatip lisesi öğrencilerinin evlilik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet algıları üzerine odaklanan nicel bir araştırma modelini benimsemiştir. Nicel araştırma yöntemi, sayısal veri toplamayı ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yöntem, hipotez testi, anketler, deneysel tasarımlar ve istatistiksel analizleri içerir. Veriler genellikle sayılarla ifade edilir ve istatistiksel teknikler kullanılarak çözümlenir. Çalışmada öğrencilere anket uygulanarak çıkan sonuçlar tablo halinde incelenerek istatistiksel veriler kaydedilmiştir.

Araştırma, kesitsel bir tasarım kullanarak, belirli bir zamanda öğrencilerin algılarını ve deneyimlerini yansıtmayı hedeflemiştir. Bu yaklaşım, araştırma sorularına hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verilmesini sağlamıştır.

3.1.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Muş ilinde yaşayan ve Muş İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı imam hatip liselerinde okuyan 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Muş Merkezdeki iki tane imam hatip lisesi 10, 11 ve 12 sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Merkezde bulunan Nizamülmülk Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi ve İlci İnşaat Kız İmam Lisesi anketlerin uygulandığı okullardır. Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak için farklı iki okul seçilmiştir. Her iki okulda resmi verilere göre kayıtlı öğrenci sayısı toplamda 1289 olarak belirtilmiştir. Araştırma evreni olarak belirlenen bu iki okul içinden yaklaşık olarak %35'lik bir öğrenci grubu ile "tabakalı rastgele örnekleme" tekniğine uygun olarak toplam 381 görüşme yapılmıştır. Elde edilen anketlerin incelemesi ile bazı eksik veya sorunlu olduğu görülen anket

formları çıkartılmış ve nihai olarak 374 anket analize tabi tutulmuştur. Araştırma evren ve örneklem dengesine göre temsil oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

3.1.3. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Bu bölümde, araştırmanın temel soruları ve hipotezleri detaylandırılmıştır. Araştırma, Muş ilindeki kız imam hatip lisesi öğrencilerinin evlilik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet algılarına odaklanmaktadır.

- Araştırma Soruları

Araştırmanın temel soruları, öğrencilerin kişisel, sosyal ve kültürel bağlamda yaşadıkları deneyimlerin anlaşılmasına yöneliktir:

- i. Öğrencilerin aile yapıları ve sosyo-ekonomik durumları, evlilik ve toplumsal cinsiyet algıları üzerinde nasıl bir etki yapmaktadır?
- ii. Kız öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılımı, evlilik düşünceleri ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki görüşleri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
- iii. Öğrencilerin eğitim aldıkları okul türü (imam hatip lisesi), evlilik ve toplumsal cinsiyet algıları üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

- Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında, öğrencilerin algıları ve deneyimleri üzerine yapılandırılmış hipotezler şunlardır:

- i. Hipotez 1: Kız öğrencilerin ailelerinin eğitim ve sosyo-ekonomik durumu, öğrencilerin evlilik ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki algılarını etkilemektedir.
- ii. Hipotez 2: Öğrencilerin sosyal faaliyetlere katılım düzeyi, evlilik ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki görüşleriyle pozitif bir ilişki göstermektedir.
- iii. Hipotez 3: İmam hatip lisesinde eğitim gören kız öğrencilerin evlilik ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki algıları, bu okul türünün eğitim yaklaşımı ve değerleriyle ilişkilidir.
- iv. Hipotez 4: Öğrencilerin aile yapıları ve sosyo-ekonomik durumlarının aile kurma, evlilik ve toplumsal cinsiyet algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- v. Hipotez 5: Ailenin ekonomik durumu ile ailenin öğrenciden beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

- vi. Hipotez 6: Ailenin gelir durumu ile çocuklukta görülen şiddet arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- vii. Hipotez 7: Cinsiyet kimliğinden memnun olmayla aile içinde erkek çocuğa verilen değer arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotezler, araştırmanın temel sorularına yönelik derinlemesine bir anlayış sağlamak ve katılımcıların evlilik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet algıları üzerindeki etkileyici faktörleri belirlemek amacıyla formüle edilmiştir. Hipotezlerin test edilmesi, konuyla ilgili daha geniş bir bakış açısı kazanılmasına ve araştırma sorularına kapsamlı yanıtlar bulunmasına yardımcı olacaktır.

3.1.4. Veri Toplama Aracı Olarak Anket Oluşturma ve Uygulama Süreci

Bu araştırmada, kız imam hatip lisesi öğrencilerinin evlilik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet algıları hakkında kapsamlı veri toplamak için anket formu kullanılmıştır. Anket formu, nicel veri toplamak amacıyla tasarlanmıştır ve öğrencilerin demografik bilgileri, sosyal faaliyetlere katılımı, evlilik düşünceleri ve toplumsal cinsiyet algıları hakkında sorular içermektedir. Anket formu bazı demografik sorular, olguya dair genel çerçeveli nominal ve ordinal sorular yer aldığı gibi öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını belirlemek için Hasan Hüseyin Altınova ve Veli Duyan tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (2013) kullanılmıştır. Bu ölçek toplam 25 madde, 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ayrıca araştırmada öğrencilerin evlilik ve aile hayatı hakkındaki görüşlerini öğrenmek amacıyla beşli likert tipi cevaplar kullanılarak bir takım ifadeler oluşturulmuş ve öğrencilerin tutumları ve algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada kullanılmak için kız imam hatip lisesi öğrencilerinin evlilik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmek için kapsamlı bir anket geliştirilmiştir. Anketin geliştirme ve uygulama süreci aşağıdaki adımları içermektedir:

i. Anket Tasarımı

Anket soruları, ilgili literatür incelenerek ve konu hakkında uzman görüşleri alınarak geliştirilmiştir. Sorular, araştırmanın temel sorularını ve hipotezlerini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır.

Anket, katılımcıların demografik bilgileri, sosyal faaliyetlere katılımı, evlilik düşünceleri ve toplumsal cinsiyet algıları hakkında sorular içermektedir.

ii. Anketin Uygulanması

Anket, seçilen okullarda öğrencilere kâğıt-kalem yöntemiyle dağıtılmıştır. Öğrencilere anketin amacı ve önemi anlatılmış, ayrıca gizlilik ve anonimlik konusunda bilgilendirme yapılmıştır.

Öğrenciler, anketi doldurmadan önce bilgilendirilmiş rıza formunu imzalamışlardır. Bu form, araştırmanın amacını, anketin nasıl kullanılacağını ve katılımcıların haklarını açıklamaktadır.

Anket dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, bireyi ve ailesini tanımlayacak açık uçlu ve çoktan seçmeli 21 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise sosyal faaliyetlere ilişkin 11 ifade verilerek öğrencilerden bu sorulara hiç, ara sıra ve sıklıkla cevaplarından birini vermeleri istenmiştir. Üçüncü bölümde evlilik düşüncesine dair açık uçlu, çoktan seçmeli ve 5'li likert ölçeği formatında 1. Kesinlikle katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde sıralanmış seçeneklerden birini seçmeleri istenmiştir. Dördüncü bölümde ise toplumsal cinsiyet algısı ölçeği çerçevesinde 25 ifade ve ayrıca belirli konularda ek 6 ifadenin yer aldığı yine 5'li likert ölçeği formatında 1. Kesinlikle katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde sıralanmış seçeneklerden birini seçmeleri istenmiştir.

iii. Veri Toplama Süreci

Anketler, öğrencilere belirlenen tarihlerde dağıtılmış ve belirli bir süre sonunda toplanmıştır. Toplama süreci sırasında, katılımcıların herhangi bir soru üzerinde karşılaştıkları zorlukları anlamak ve gerekirse yardımcı olmak için araştırmacılar mevcut olmuştur.

iv. Veri Girişi ve Hazırlığı

Toplanan anket verileri, veri girişi için bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veri girişi sırasında, yanıtların doğruluğunu ve tutarlılığını sağlamak için dikkatli bir kontrol süreci uygulanmıştır.

Veri seti, analize hazır hale getirilmeden önce eksik veya tutarsız yanıtlar açısından incelenmiştir. Bu detaylı anket geliştirme ve uygulama süreci, araştırmanın veri toplama

yöntemlerinin güvenilir ve geçerli olmasını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Anketin tasarımı ve uygulanması, araştırmanın temel amaçlarına ve hipotezlerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

v. Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci, katılımcıların gizliliğine ve rızasına özen gösterilerek gerçekleştirilmiştir. Anketler, okul ortamında dağıtılmış ve katılımcıların gizliliği korunarak toplanmıştır. Araştırma verileri 2023 Mayıs-Kasım aylarında Sosyo-demografik bilgi formu, Sosyal Faaliyetlere ilişkin Sorular, Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Evlilik Tutum Ölçeğinden oluşan anketle sağlanmıştır. Anket formunun ilk sayfasında katılımcılara araştırma detayları açıklanarak onam alınmıştır. Toplamda 381 öğrenci ankete katılım sağlamıştır. Katılımcıların yaşları ise 15-17 arasında değişmektedir.

vi. Verilerin Analizi

Bu araştırmada toplanan verilerin analizi hem nicel hem de nitel veri setleri üzerinde yapılandırılmıştır. Analiz süreci, verilerin doğruluğunu ve araştırma sorularına uygunluğunu sağlamak amacıyla titizlikle yürütülmüştür.

Nicel veriler, SPSS (24) istatistiksel yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizler şu adımları içermektedir: -

- Betimsel İstatistikler: Katılımcıların demografik bilgileri ve anket yanıtları betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analiz, örneklem grubunun temel özelliklerini ve dağılımını tanımlamak için kullanılmıştır.
- Çapraz Tablolar ve Frekans Dağılımları: Katılımcıların yanıtlarının çeşitli demografik değişkenlerle ilişkileri, çapraz tablolar ve frekans dağılımları kullanılarak incelenmiştir. Bu analiz, farklı gruplar arasındaki potansiyel farklılıkları ortaya çıkarmak için kullanılmıştır.
- İlişki Analizleri: Araştırma hipotezlerini test etmek için, değişkenler arası ilişkiler Ki-Kare, T-Test ve Anova analizleri ile değerlendirilmiştir. Bu analizler, belirli değişkenler arasındaki ilişkilerin gücünü ve yönünü belirlemek için kullanılmıştır.
- Veri Bütünlüğü ve Güvenilirliği: Veri analizi sürecinde, veri setindeki eksiklikler ve tutarsızlıklar dikkatle incelenmiştir. Veri bütünlüğü ve

güvenilirliği sağlamak için, analiz sürecinde veri girişi ve kodlama hataları kontrol edilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

vii. Etik Değerlendirmeler

Araştırmanın tüm aşamalarında etik prensiplere titizlikle uyulmuştur. Bu süreç, katılımcıların haklarının korunmasını ve araştırmanın etik standartlara uygun yürütülmesini içermektedir.

- Etik Kurul Onayı: Araştırma başlamadan önce, ilgili etik kurullardan onay alınmıştır. Bu onay süreci, araştırmanın amacı, yöntemleri ve katılımcıların korunması ile ilgili detayları içermektedir.
- Bilgilendirilmiş Rıza: Araştırmaya katılan tüm öğrencilerden ve gerekirse velilerinden bilgilendirilmiş rıza formu toplanmıştır. Bu form, araştırmanın amacını, sürecini ve katılımcıların haklarını (gizlilik, anonimlik, araştırmadan çekilme hakkı) açıkça belirtmektedir.

Gizlilik ve Anonimlik

- Veri Gizliliği: Toplanan verilerin gizliliği, tüm araştırma süreci boyunca korunmuştur. Katılımcıların kişisel bilgileri, araştırma verilerinden ayrı tutulmuş ve yalnızca araştırma ekibi tarafından erişilebilir olmuştur.
- Anonimlik: Araştırma raporunda ve yayınlarda, katılımcıların kimlikleri anonim tutulmuştur. Herhangi bir katılımcıyı tanımlayabilecek bilgilerin kullanılması özenle engellenmiştir.

Veri İntegritesi ve Doğruluğu

- Veri Toplama ve Analizde Dürüstlük: Araştırmacılar, veri toplama ve analiz sürecinde yüksek düzeyde dürüstlük ve doğruluk standartlarına bağlı kalmışlardır. Herhangi bir veri manipülasyonu veya yanıltıcı sonuç sunumu söz konusu olmamıştır.
- Araştırma Sonuçlarının Şeffaf Sunumu: Araştırmanın bulguları, objektif ve şeffaf bir şekilde sunulmuştur. Araştırmanın sınırlılıkları ve olası çıkar çatışmaları açıkça ifade edilmiştir.

3.2. ALAN ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZİ

3.2.1. Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Durumu

Tablo 3.1. Yaş Dağılımı

<i>Yaş Aralığı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>15 yaş ve altı</i>	58	15,5
<i>16</i>	128	34,2
<i>17</i>	144	38,5
<i>18 yaş ve üstü</i>	44	11,8
<i>Toplam</i>	374	100

Araştırma kapsamında yaş değişkeni kategorik olarak sorulmayıp ankete katılan bireylerden yaşlarını belirtmeleri istenmiştir. Ulaşılan yaş dağılımı tablosunda anket çalışmasının çoğunluğunun %38,5 oranla 17 yaşında olan kız öğrencilerle yapılmış olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmanın daha çok 17 yaşında olan kızlara uygulanmasının sebebi ise henüz 12. sınıf olmamalarıdır. Buna bağlı olarak sınav psikolojisine tam bürünmeden yapacakları tercihleri süreçten uzak bir şekilde nasıl seçtiklerini veya seçeceklerini görmek istememiz araştırma açısından önemli bir husus olmuştur. Lise grubu öğrencilerin dağılımlarının dengeli temsili için alt kota uygulaması yapılmış, her sınıf kategorisinden % 10 ve üzerinde öğrenci katılımı sağlanmıştır. Araştırma konusu ile ilgili kanaatleri itibarıyla 16 ve 17 yaş grubunda yoğunlaşma olmuştur.

Tablo 3.2. Doğum Yeri Dağılımı

<i>Doğum Yeri</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Muş Merkez</i>	349	93,3
<i>Muş İlçe</i>	2	,5
<i>Muş Köy</i>	4	1,1
<i>Farklı Şehir</i>	19	5,1
<i>Toplam</i>	374	100

Doğum yeri dağılımı tablosuna bakıldığında Muş Merkezde doğanların sayısının 349 kişi olup %93,3 lük bir yüzdeye sahip olmasının en büyük sebebi anketin uygulandığı okulun adrese dayalı bir okul olmasındandır. Okul mevcudunun çoğunluğunu merkezde

ikamet eden öğrenciler oluşturmaktadır. Merkezde doğan çocuk sayısının çokluğu araştırmanın örneklem grubunu çalışmanın hedefi gereğince temsil etmektedir.

Tablo 3.3. İkamet Ettikleri Yer Dağılımı

<i>İkamet Yeri</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Aile ile Birlikte</i>	327	87,4
<i>Akraba Yanı</i>	4	1,1
<i>Yurt/Yatılı Bölge Pansiyonu</i>	42	11,2
<i>Öğrenci Evi</i>	1	,3
<i>Toplam</i>	374	100

Öğrenciler nerede ikamet ettikleri sorusuna daha çok aile ile birlikte cevabını vermişlerdir. Bu soru ve dağılım tablosu, doğum yeri sorusu ve tablosuyla doğrudan bağlantılı bir soru ve tablodur. Merkezde doğan kız çocukları evleri merkezde olduğu için aileleri ile yaşamaktadırlar. Çalışmamızın ilerleyen sorularına kız öğrencilerin verdikleri cevaplar ve yapmak istedikleri tercihlerin sebebi öğrencilerin aileleri ile kalmaları olmuştur. Ailesi merkezde olup pansiyonda kalan öğrencilerde tabloda görüldüğü gibi %11,2 lik bir dilimi oluşturmaktadırlar. Bu durumun sebebi ise ailedeki maddi durum yetersizliği ve yaşadıkları evde kişi sayısının fazla olmasıdır. Aile yapısının daha çok geniş aile olmasından dolayı kızın evde çalışacak oda bulamaması pansiyonda yaşamasına sevk eden durumlardandır.

Tablo 3.4. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yer Dağılımı

<i>Yaşadığı yer</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Köy</i>	157	42,5
<i>Şehir</i>	203	55,0
<i>Belde</i>	9	2,4
<i>Toplam</i>	369	100

İnsanların doğdukları yerde yaşıyor olmaları çevrelerinden etkilenmelerine ve hayat standartlarını ona göre şekillendirmelerine neden olmaktadır. Bazı sebeplerden dolayı ikamet yerini değiştirme durumları olsa da bu durum genel olarak kabul görmüştür. Şehirde doğan ve yaşamının büyük bir kısmını şehirde geçiren kız çocukları kırsalda yaşayan kesime göre daha modern bir yaşam tarzına ve düşünce biçimine sahiptir. Aynı durum kırsalda doğmuş ve orada yaşamını idame ettiren kız çocukları için de geçerlidir.

Yaşamlarının ilerleyen safhalarında farklı uyarıcılar ve tecrübeler sonucu yaşam koşullarını değiştirmek istemeleri ise değişen dünyada normal bir durum olarak kabul edilmektedir.

Alan çalışmamızda kız öğrencilere yönlendirmiş olduğumuz aynı hanede kaç kişi yaşıyorsunuz sorusuna ve kardeş sayısı sorularına öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar sonucunda bazı öğrencilerin evde yaşayan kişi sayısı fazla olduğu için pansiyonda kalmak zorunda olduğu gerçeği de tablodan çıkarılabilecek bir yargıdır. Geniş aile tipi daha çok kırsalda yaygın olsa bile merkezde de görülen bir aile tipidir. Tabloda görüldüğü gibi şehirde yaşayan %55,0 lık kısım çoğunluğu oluştururken %42,5 lik kısım kırsalda yaşayıp taşınmalı eğitimle veya pansiyonda kalarak merkez-köy arasında sürekli bir ilişki halinde olan kısmı, %2,4 lük kısım ise beldede yaşayan taşınmalı eğitimden faydalanan öğrenci grubunu oluşturmaktadır.

Tablo 3.5. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

	Sayı	En Az	En Fazla	Ort.	Std. Sapma
A5. Hane sayısı ortalaması	358	1	17	6,94	2,049

Katılımcılara sormuş olduğumuz aynı hanede kaç kişi yaşadığı sorusu çalışmanın temelini oluşturan sorulardan birisidir aslında. Evdeki kişi sayısı aile tipini ortaya çıkaran bir veridir. Bireyler tercihlerini ya da yaşam stillerini genellikle içinde buldukları duruma göre şekillendirirler. Bireyi birçok yönden etkileyecek olan bu unsur eğitim, evlilik, sosyo-kültürel faaliyetler gibi alanları da etkilemektedir. Tabloya bakınca katılımcıların evlerinde yaşayan kişi sayısının ortalama olarak 6 ile 7 kişi arasında değiştiği ortaya çıkmıştır. Buda kalabalık ailelerin artık eskisi gibi çok olmadığını göstermektedir. Fakat evde yaşayan kişi sayısının en fazla 20 olduğu gerçeği de göz önünde bulundurulursa geniş aile tipinin toplumda var olduğu da yadsınamaz bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.6. Kardeş Sayısı

	Sayı	En Az	En Fazla	Ort.	Std. Sapma
A6. Kardeş sayısı	371	1	15	5,26	2,059

Kardeş sayısı ile hanede yaşayan kişi sayısı tabloları arasında pozitif bir ilişki vardır. Her iki tabloda da evin kalabalık olması durumu söz konusudur. Kardeş sayısı sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar arasında en az 1 kardeş olduğu en fazla ise 15 kardeş olduğu sonucu çıkmıştır. Ortalama ise 5 ile 6 kardeş arasında değişim göstermektedir. Kardeş sayısının fazla olması her bir kardeşin sahip oldukları veya olacakları imkanlarında kısıtlı olacağı anlamına gelmesi demektir. Bu durum maddi olanaklara sahip olan aileleri fazla etkilemese dahi maddi imkansızlığa sahip olan aileleri derinden etkilemektedir. Böylesi bir ailede bulunan çocuk sahip olamadığı şeyleri dışarda aramaktadır. Seçeceği eş adayının zengin olmasına dikkat edecektir. Ya da ona aile evinden daha rahat bir hayat sunacak birisini tercih edecektir.

Tablo 3.7. Kardeş Sırası

	Sayı	En Az	En Fazla	Ort.	Std. Sapma
A6.1. Siz kaçınıcı çocuksunuz?	373	1	12	3,08	2,109

Kardeş sırası sorusuna ise ortalama cevap olarak 3 ile 4 cevaplarını vermişlerdir. Kardeş sayısı sorusunda ortalama cevap 5 ile 6 çıkmıştı. Bu katılımcıların evdeki çocuklar arasında ortanca çocuk olduklarını göstermektedir. Yani kız öğrencilerin abi, abla ve kardeşlerinin olduğunu gösterir.

Tablo 3.8. Anne-Baba Durumu

<i>Anne-Baba Durumu</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evli</i>	357	95,7
<i>Boşanmış</i>	2	,5
<i>Anne Ölü</i>	3	,8
<i>Baba ölü</i>	6	1,6
<i>Baba iki eşli</i>	5	1,3
<i>Toplam</i>	373	100

Ailede yaşayan bireyler ya da ölmüş olan bireylerin yokluğu öğrencilerin psiko-sosyal gelişim sürecini etkilemektedir. Ankete katılan ve anne babası sağ olup herhangi bir ayrılık süreci geçirmemiş olan katılımcılar %95,7 oranıyla çoğunluğu oluşturmaktadır. Öğrenciler anne babada görmüş oldukları aile birliğini rol model alacakları için kendi yaşamlarında da aynı birlikteliği sağlayabileceklerini tasavvur

edebilirler. Ailede boşanma gerçekleşmişse eğer kişi kendi evliliğinde her ne kadar boşanmayı istemese de böyle bir durumla karşılaşınca öncesinde tanık olduğu için boşanmayı abes karşılamayacaktır. Hatta belki zamanla normal bir durum olarak görecektir. Kapalı toplumlarda genel olarak iki eşliliği kadın değil erkek yapar. İki anneye sahip olan kız çocukları da böylesi bir duruma yabancı olmadıkları için eşlerinin kendilerine kuma getirmesine rıza göstermeyecek olsa da ailesi tarafından pek de yadırganmayacak bir duruma düşebilirler. Annesi veya babası ölmüş olan gelişim çağındaki çocuklarda ise ebeveynlerden göremediği sevgiyi dışarda arayan bireyler türemektedir. Aslında böylesi bir durum için anne veya babanın ölmüş olması şart değildir. Anne ve baba yaşıyor fakat çocuğa veremediği sevgiyi ona başkalarında aratıyorsa da çocuk yokluğa düşebilmektedir. Arayıta olan çocuk bulduğu ilk sevgiyi sorgusuz sualsiz kabul edip ne yazık ki yanlış seçimler yapabilmektedir. Anne babanın ölmüş olması bir otorite boşluğuna da sebep olabilmektedir. Buda bireyin yanlış seçimler yapmasındaki sebepler arasında sayılabilir.

Tablo 3.9. Anne Eğitim Durumu

<i>Anne Eğitim Durumu</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Okuryazar değil</i>	109	29,3
<i>Okuryazar</i>	54	14,5
<i>İlköğretim</i>	175	47,0
<i>Lise</i>	32	8,6
<i>Üniversite</i>	2	,5
<i>Toplam</i>	372	100

Ataerkil yapıya sahip bir toplumda en önemli unsurlardan biri eğitim durumudur. Kadının eğitimine karşı çıkan ve onu ikincil duruma düşüren bakış açısı sadece kadına değil topluma verdiği zararlar bir neslin yok oluşuna seyirci kalabilmektedir. Anne eğitim durumuna baktığımızda %29,3 lük kısımdaki okuryazar olmayan anneler bu şuuru çocuklarına ne denli kazandırabilirler konusu tartışılır bir konudur. %0,5 oranında üniversite mezunu olan annelerde ise bu oran tam olarak aynı olmasa da bu annelerin çocukları içinde geçerlidir diyebiliriz. Yani anne rol modelinin eğitim durumunu örnek alan öğrenci sayısı oldukça azdır. Okuryazar olan %14,5 lik kısımda ise kızları okuma yazma bilsin, cahil kalmasın diye okuma yazma öğrenmek amaçlı okula gönderilmiş kitleyi oluşturmaktadır. İlkokul mezunu olan %47,0 lık dilimde ise ilkokul mezunu olup

diploma sahibi olması düşünülerek okula gönderilmiş olması ihtimali yüksektir. Geriye kalan %8,6 lık kısmı ise daha ileri görüşlü olan ve çocuklarının okumasını isteyen ailelerin kız çocukları oluşturmaktadır. Bu tabloya bakarak anne eğitim durumunun, annenin aile yapısını da kısmen gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3.10. Baba Eğitim Durumu

<i>Baba Eğitim Durumu</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Okuryazar değil</i>	24	6,5
<i>Okuryazar</i>	53	14,4
<i>İlköğretim</i>	159	43,1
<i>Lise</i>	95	25,7
<i>Üniversite</i>	38	10,3
<i>Toplam</i>	369	98,7

Tablo 3.6’da bahsedilen ataerkil bakış açısını Tablo 3.7’de görebiliriz. Anket verilerine bakarak baba eğitim durumu dağılımının anne eğitim durumu dağılımına göre birbirine yakın oranlarda olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar toplumda daha çok erkek çocukların ileri düzey eğitimine fırsat verildiğini göstermektedir. İlerleyen kısımlarda ise bu durumun kadını, eğitim dışında farklı alanlara yönelmesine sevk eden unsurlara zemin hazırladığını göreceğiz.

Tablo 3.11. Anne Mesleği

<i>Meslek/Mesguliyet</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Ev Hanımı</i>	352	96,4
<i>Memur</i>	4	1,1
<i>İşçi</i>	2	,5
<i>Serbest Meslek</i>	1	,3
<i>Çiftçi</i>	1	,3
<i>Profesyonel Meslek (Doktor, Yönetici, Mühendis, Bankacı vb.)</i>	1	,3
<i>Esnaf</i>	2	,5
<i>Diğer</i>	2	,5
<i>Toplam</i>	365	97,6

Katılımcıların %96,4 ü anne mesleği sorusuna geleneksel kadın rolü olarak bilinen ev hanımı cevabını vermiştir. Ev hanımı cevabını veren katılımcılar dışında memur, işçi, serbest meslek, çiftçi, profesyonel meslek, esnaf ve diğer cevaplarını veren katılımcılar

%1,2 lik kısmı oluşturmaktadır. Soruya işçi cevabını veren katılımcıların anneleri düşük ücretlerle büyük iş gücü gerektiren işlerle meşgul olmaktadır. Serbest meslek yazarların anneleri ise ev içinde para kazanma yollarını deneyen ve daha çok elişi dediğimiz kendi emekleriyle yaptıkları ürünleri satan kadınlardır. Çiftçi cevabını verenler ise daha çok kırsalda yaşayan katılımcıların, anne ve babalarının beraber yürüttükleri tarım ve hayvancılık işlerini kapsamaktadır. Anne eğitim durumu tablosuyla bir karşılaştırma yapacak olursak düşük eğitim düzeyine rağmen ekonomik anlamda kalkınmaya faydalı olacak bu işleri yapmış olmaları eğitim düzeyi ile meslek durumunun paralel olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.12. Baba Mesleği

<i>Meslek/Meşguliyet</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>İşsiz</i>	10	2,8
<i>Memur</i>	59	16,3
<i>İşçi</i>	58	16,1
<i>Serbest Meslek</i>	58	16,1
<i>Çiftçi</i>	43	11,9
<i>Profesyonel Meslek (Doktor, Yönetici, Mühendis, Bankacı vb.)</i>	69	19,1
<i>Esnaf</i>	40	11,1
<i>Emekli</i>	16	4,4
<i>Diğer</i>	8	2,2
<i>Toplam</i>	361	100

Tablo 7’de bulunan baba eğitim durumu ile baba mesleği verileri birbiri ile paralellik göstermektedir. %19,1 ile profesyonel meslek kategorisinin seçilmiş olması bunu göstermektedir. Toplumsal yapı erkeğin eğitime ayrıcalık tanıdığı için ileri düzey eğitim alma imkânı olan erkek meslek seçiminde de ayrıcalıklı bir konumdadır. Ayrıca erkeğin görevi olan ev geçindirme sorumluluğu ile hem eğitimini hem de meslek seçimini toplumsal yoluyla kendisi seçmektedir.

Tablo 3.13. Aile Tipi

<i>Aile Tipi</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Çekirdek Aile</i>	239	64,4
<i>Geniş Aile</i>	124	33,4
<i>Boşanmış aile</i>	3	,8
<i>Ebeveyn kaybı olan aile</i>	5	1,3
<i>Toplam</i>	371	100

Katılımcıların % 64,4 ü aile tipi sorusuna çekirdek aile cevabını vermiştir. Soruya katılımcıların %33,4 ü de geniş aile cevabını vermiştir. Aile tipine bakarak katılımcıların merkezde ya da kırsalda yaşadığı yorumunu yapamayız. Çünkü merkezde yaşayıp dede ve ninesiyle ya da abisi ve yengesiyle yaşayan katılımcıların olması durumu söz konusudur. Aynı şekilde kırsalda sadece anne, baba ve kardeşleriyle yaşayan aileler mevcuttur. Fakat aile tipine bakıp kişinin tercihleri ve seçimleri hakkında yorum yapılabilir.

Gelişim çağında bulunan gençler evin kalabalık olması durumunda kendilerine bir yaşam alanı bulamamaktadırlar. Bu yaşam alanını dışarda ya da sosyal mecralarda arayan birey, kendisine sunulan alanı kabul edip oraya uyum sağlamaya çalışacaktır. Bu sebeple sürekli evden çıkma isteği oluşacak ve uyum süreci başlayacaktır. Bu istek zamanla kaçışa kadar gidebilmektedir. Bilinçsizce ve kendi isteği dışında yaşadığı bu süreci tamamlamak isteyen birey yanlış seçimlerde de bulunabilmektedir. Bu durumun sebep olduğu bir başka olgu ise evliliğdir. Evden çıkmak isteyen kız çocukları çareyi evlenmekte bulmaktadırlar. Küçük yaşta verilen evlilik kararı ya da sadece evden kurtulmak için yapılan evliliklerinde sonradan daha büyük sorunlara neden olduğu bilinmektedir.

Tablo 3.14. Aile Yapısı

<i>Aile yapısı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Koruyucu</i>	125	34,5
<i>Aşırı Koruyucu</i>	100	27,6
<i>Demokratik</i>	75	20,7
<i>Özgürlükçü</i>	31	8,6
<i>Mükemmeliyetçi</i>	31	8,6
<i>Toplam</i>	362	96,8

Geleneksel aile yapısına sahip ebeveynler çocuklarına karşı otoriter bir tutum sergilemektedir. Bu sebeple özgürlükçü aile tutumunu seçenlerin %8,6 lık oranla en az olması aile yapısının buna izin vermediğini gösterir. Geleneksel yapıda aile ile çocuklar arasındaki sınırlar ve kurallar bellidir. Kural koyan ailedir, bu kurallara riayet edecek olanda çocuklardır. Lise çağındaki kural tanımak istemeyen öğrenciye zor gelebilecek bir aile yapısıdır bu. Kız öğrencilerin vermiş olduğu %34,5 ile koruyucu aile seçeneği ve %27,6 ile aşırı koruyucu aile seçeneği, ailelerini kendileri üzerinde bir baskı unsuruymuş gibi hissetmeleri sonucunu vermektedir. Mükemmeliyetçi yapıya sahip olan ailelerde ise çocuğa hissettirilen yetersizlik duygusu onun başarabileceği düşüncesini yerle bir edebilmektedir. Bu sebeple bir vaz geçmişliğe sürüklenen kız öğrenciler hayatları için gereken çabayı göstermekten kaçınır duruma gelmektedir. Demokratik aile tutumuna sahip ailelerde aile, çocuğun kararlarına saygı duymaktadır ve ona her anlamda destek olduğunu göstermektedir. Bu aile tutumunda yine sınırlar ve kurallar mevcuttur fakat çocuğa sevdilerek benimsetilir. %20,7 lik dilim katılımcıların ailesinin demokratik aile tutumu sergilediğini göstermektedir.

Tablo 3.15. Aile Gelir Durumu

<i>Gelir Dağılımı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Düşük</i>	25	6,7
<i>Orta</i>	199	53,2
<i>İyi</i>	129	34,5
<i>Çok iyi</i>	21	5,6
<i>Toplam</i>	374	100,0

Aile gelir durumu anne ve babanın sahip olduğu meslek ile doğrudan ilgilidir. Katılımcıların %53,2 si orta gelirli bir aileye sahiptir. Daha çok memur ve işçi çocuğu olan bu kesim kardeş sayısı ile bağlantılı olarak orta halli bir yaşam sürmektedir. Kardeş sayısı az ve geliri yüksek olan yaşlılarına göre maddi olarak birçok şeyden yoksundurlar. Bu durum, onları hayatlarına yön verecekleri zamanlarda etkileyen önemli unsurlardan biridir. %6,7 lik oranla geliri düşük olan ailelerde maddi rahatlık göremeyen kız çocuğu bu durumla başa çıkmak için evliliği tercih edebilir ve tercih edeceği kişide aradığı kriterlerin ilki zengin olması olabilmektedir. Yine ailesinde bu durumu gören kız çocukları aynı hayatı yaşamamak için okul okuyup meslek sahibi olarak ekonomik

özgürlüğünü elde etmek isteyebilir. Fakat bu sadece bir tercih meselesi değildir. Zira ikinci durumu isteyen birine ailesi bu imkânı sağlamak isteyebilir.

Tablo 3.16. Çocuklukta Şiddete Maruz Kalma Durumu

<i>Şiddet görme</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet</i>	38	10,3
<i>Hayır</i>	330	89,7
<i>Toplam</i>	368	98,4

Çocuklukta fiziksel şiddete maruz kalan bireyler bunu psikolojik bir travmaya çevirebilirler. Bu durum onların ileriki yaşamlarında şiddete meyilli bireyler olmasına sebep olabilir. Şiddeti problem çözme yöntemi olarak gören çocuk, kendi problemlerini çözerken şiddete başvurabilmektedir. Katılımcıların %10,3 ü küçük yaşta şiddet gördüğünü belirtmiştir. Tabii bu şiddetin türünün ne olduğu bilinmemektedir. %89,7 oranında küçük yaşta şiddet görmedim diyen katılımcılar ise çoğunluğu oluşturmaktadır. Şiddete maruz kalan çocuklar bilişsel gelişim süreçlerini sağlıklı bir şekilde geçirememektedir. Ayrıca özgüven eksikliğine sebebiyet verebilmektedir. Buda onların eğitim hayatlarını etkilediği gibi hayatlarında önemli kararlar alacakları süreci de etkilemektedir.

Aile içindeki şiddete tanıklık eden çocukta da şiddet eğilimli olabilmektedir. Çünkü çocuk gördüğü şeye maruz kalmış oluyor. Onu fiziksel olarak yaşamasa da hissettikleri ile o eylemin etkileneni olmaktadır.

Tablo 3.17. Aile Fertlerinden Fiziksel, Duygusal, Ekonomik veya Sözel Şiddet Görme Durumu

<i>Şiddet Türleri</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet, fiziksel şiddete maruz kalıyorum</i>	13	3,5
<i>Evet, duygusal şiddete maruz kalıyorum</i>	76	20,5
<i>Evet, sözel şiddete maruz kalıyorum</i>	33	8,9
<i>Evet, ekonomik şiddete maruz kalıyorum</i>	5	1,4
<i>Hayır, herhangi bir şiddete maruz kalmıyorum</i>	243	65,7
<i>Toplam</i>	370	100

Katılımcıların %65,7 si herhangi bir şiddete maruz kalmadığını belirtmiştir. Bu oran katılımcılar için oldukça güzel bir orandır. Geriye kalan %34,3 lük kısmı oluşturan

katılımcılar ise şiddetin çeşitlerine maruz kalmıştır. Fiziksel şiddete maruz kalan %3,5 lik katılımcı anne, baba, abi, abla gibi çekirdek ailesinden şiddet görebileceği gibi amca, dede, dayı gibi geniş aile üyelerinden de şiddet görmüş olabilir. Böylesi bir şiddete maruz kalan birey şiddeti tasvip etmese bile o yönde bir eğilim göstermeye ve evlendikten sonra eşi, eşinin ailesi tarafından şiddete maruz kaldığında bu durumu pek de yadırgamamaktadır. Ekonomik şiddete maruz kalan %1,4 lük katılımcı anne ve babasının maddi gelirinin düşük olması sonucunda bu durumu yaşamaktadır. Eve baba dışında gelir getiren abi veya ablası olan kız öğrencilerimizin ekonomik anlamda diğer öğrencilere göre daha refah bir öğrencilik yaşadığı görülmektedir. Sözel şiddete maruz kalan %8,9 luk katılımcılar ise kendi becerileri ve başarıları hakkında sürekli olumsuz yorum yapılmasına maruz kalmaktadır. Bu durum neticesinde ev içinde hakaretvari sözlerin ve çocuğun özgüvenine zarar verecek söylemlerin kullanılması sonucunda sözel şiddet bireye benimsetilmektedir. Duygusal (psikolojik) şiddet diğer şiddet türleri gibi kişinin en yakınları tarafından yapılan ve zamanla şiddete uğradığını unutan bireyde ağır hasarlar bırakan bir şiddet türüdür. Buna eşi veya arkadaşı tarafından uygulanan duygusal istismar, ebeveyn tarafından uygulanan sevgi yoksunluğu, sürekli aşağılanma, beğenilmeme gibi durumlar sadece birkaç örnek olarak verilebilir. Toplumumuzda sıklıkla görülen bu duruma katılımcıların %20,5 i psikolojik şiddete maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Şiddetin her türüsü kişide kapanmaz yaralar açmaktadır ve bunun sancısını ilerleyen yaşamlarında gören şiddet mağdurları çoğu zaman geri dönüşü olmayan hatalar yapabilmektedir.

Tablo 3.18. Sahip Olunan Cinsiyet Kimliği Memnuniyeti

<i>Cinsiyet memnuniyet</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet</i>	325	86,9
<i>Hayır</i>	49	13,1
<i>Toplam</i>	374	100

Katılımcılar sahip oldukları cinsiyetten memnun olup olmadıklarını %86,9 oranında evet diyerek cevaplarırken, %13,1 i hayır diyerek cinsiyetlerinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Hayır diyenlerin bu cevabı vermelerinde büyük olasılıkla toplum ve aile yapısı faktörü ön plana çıkmıştır. Ataerkil toplum yapısı cinsiyetler arası eşitsizliği ile kadını geri planda bıraktığı için ötekileştirilen kadın veya kız çocuğu

mahrum kaldığı haklardan ötürü cinsiyet kimliğinden memnun olmamakta veya karşı cinsin cinsiyetine sahip olmak istemektedir.

Tablo 3.19. Ailede Kız ve Erkek Çocuklarına Ayrımcılık Yapılma Durumu

	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet, erkek kardeşlerimin daha değerli olduğunu düşünüyorum</i>	93	25,4
<i>Hayır, kız olarak bana değer verildiğini hissediyorum</i>	249	68,0
<i>Kararsızım, bizim ailede çocukların değeri yoktur</i>	24	6,6
<i>Toplam</i>	366	100

Erkek kardeşlerinin daha değerli olduğunu düşünen katılımcılar %25,4 oranında iken, kız olarak kendisine değer verildiğini düşünen katılımcı oranı %68,0 dır. Böylesi bir yapı içinde kız çocuklarına değer veren ailelerin çokluğu, toplumun cinsiyet eşitsizliğine karşı direncini göstermektedir diyebiliriz. Ailesinde çocuklara değer verilmediğini söyleyenlerin oranı ise %6,6 dır.

Tablo 3.20. Ailede Yeterince Değer Görme Durumu

<i>Değer gördüğünü düşünme</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Düşünüyorum</i>	283	76,3
<i>Düşünmüyorum</i>	88	23,7
<i>Toplam</i>	371	100

Tablo 19 ile benzerlik gösteren bu tabloda da ailesinden yeterince değer görenlerin oranı %76,3 iken, ailesinden değer görmediğini söyleyenlerin oranı %23,7 dir. Bu durumu sadece cinsiyet ayrımcılığı ile açıklayamayız. Bireyin becerisi, başarısı ve tutumlarıyla da alakalı olan bu durum zaman içinde değişim gösterebilir. Ayrıca gelişim çağında olan genç kızlar, isteklerine cevap veremeyen aileleri için bu düşünceleri geliştirmiş olabilir.

Tablo 3.21. Ailenin Duygulara Önem Vermesi

<i>Duygulara önem verme</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Verir</i>	269	73,3
<i>Vermez</i>	98	26,7
<i>Toplam</i>	367	100,0

Ailesinin duygularına önem verdiğini söyleyen katılımcılar %73,3 lük kısmı oluşturmaktadır. Duygularımıza önem vermez diyenler ise %26,7 lik bir dilimle azınlığı oluşturmaktadır. Bireylerin olumlu veya olumsuz duygularının ebeveynler tarafından görülmesi ve dikkate alınması gerekmektedir. Duyguları önemsenmeyen veya bastırılmaya çalışılan kişiler bunları gerçekleştirmek için diretebilirler. Aile tarafından önemseyen veya görmezlikten gelinen duygular kişinin kendisiyle ve ailesi ile bir çatışma yaşamasına sebep olabilmektedir.

Tablo 3.22. Aile İçin Erkek Evlat Olmanın Değeri

<i>Evlat olmanın değeri</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Daha değerlidir</i>	118	31,6
<i>Daha değerli değildir</i>	240	64,2
<i>Toplam</i>	358	100,0

Erkek evlat olmak geleneksel toplumlarda kıymet arz eden bir durumdur. Katılımcılardan %31,6 sı erkek evlat olmanın daha değerli olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan %64,2 lik kısım ise erkek evlat olmanın daha değerli olmadığını belirtmiştir. Örneklem grubunu temsil eden ve geleneksel yapıya sahip bu toplumda oranların bu şekilde çıkmış olması toplumsal yapıdaki değişime göndermede bulunan bir veri niteliği sağlamaktadır.

Tablo 3.23. Dünyaya Erkek Olarak Gelme Arzusu

<i>Erkek gelme arzusu</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>İsterdim</i>	114	31,1
<i>İstemezdim</i>	252	68,9
<i>Toplam</i>	366	100,0

Ataerkil yapıda erkeğin evi geçindirmek gibi bir görevi vardır. Erkeğe sahip olduğu geniş alanı sunanda bu görevidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde de aynı durum söz konusudur. Kadına ev içi işleri görev olarak verilirken erkek dışarı işlerini yapmaktadır. Anket sorusuna %68,9 oranında erkek olmak istemezdim diyen katılımcılar görev ve sorumluluklarından dolayı bu seçeneği tercih etmiş olabilir. %31,1 oranında erkek olarak dünyaya gelmek isteyen katılımcı kesimi ise ev içinde ya da toplumdaki eşitsizlik ve baskıdan dolayı erkek olarak dünyaya gelip daha özgür bir yaşam sürmek istiyor olabilir.

Tablo 3.24. Hoşuna Gitmeyen Bir Şeyi İfade Etme Durumu

	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Açıkça Söylerim	259	70,4
Gizlerim	109	29,6
<i>Toplam</i>	368	100,0

Herhangi bir durum karşısında hoşuna gitmeyen bir şeyi açıkça söyleyebilen katılımcı oranı %70,4 tür. Hoşuma gitmeyen şeyi gizlerim diyen katılımcı oranı ise %29,6 dır. Bu durum bireyin psikolojik durumuyla alakalı olduğu gibi toplumsal faktörlerde etkili olabilmektedir. Ailesi veya toplum tarafından önemsenmeyen kişilikler düşüncelerini ifade etmekte zorluk çekmektedirler. Geçmişte yaşamış olduğu travmatik durumlar karşısında içe kapanık bir kişiliğe bürünen bireyler de fikirlerini ya da düşüncelerini ifade etmekten kaçınabilmektedirler.

Tablo 3.25. Doğru Olduğuna İnandığı Konularda İsrarcı Olma Durumu

<i>İsrarcı olma hali</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Giderim</i>	291	79,9
<i>Gidemem</i>	60	16,5
<i>Gitmem</i>	13	3,6
<i>Toplam</i>	364	100,0

Doğru olduğuna inandığı konularda ısrarcı olacağını söyleyen katılımcı oranı %79,9 iken ısrarcı olmam diyen katılımcı oranı %3,6 dır. Bir de doğru olduğuna inanırım fakat ısrarcı olmak istesem de buna engel olanlar olur ya da ısrarcı olmayı beceremem diyen %16,5 lik bir dilim mevcuttur. Örnekleme grubun yaş ortalaması inandığı konularda kararlı, ısrarcı ve inatçı olan kesimi oluşturmaktadır. Bu sebeple ısrarcı olacağını söyleyenlerin oranı daha fazladır.

Tablo 3.26. İstemediğim Bir Şeyi Ailenin Zorla Yaptırma Durumu

<i>Zorla yaptırma</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Yaptırmaz</i>	228	62,1
<i>Yaptıramaz</i>	86	23,4
<i>Yaptırabilir</i>	53	14,4
<i>Toplam</i>	367	100,0

Ailelerin gençler üzerinde baskın olma durumu bundan bir önceki tabloda kısmen görülmekteydi. Bu tabloda da istemediği bir şeyi ailesi zorla yaptıranlar %14,4 lük kısmı oluşturmaktadır. Ailem zorla yaptırmaz, benim düşüncelerim de önemlidir ve ailem baskıcı bir aile değildir diyenlerin oranı %62,1 iken, ailem yaptırmak istese de ben direnirim ve yapmam diyenler %23,4 lük kısmı oluşturmaktadır. Bu tablolarda genç kızların kararlarının ve kendini ifade etme kabiliyetlerinin aileleri tarafından ne denli önemli olduğunu kızların bakış açısından görmekteyiz.

Tablo 3.27. Bir Sorunla Karşılaşıldığında Öncelikle Paylaşma İsteği Duyulan Kişi/ler

<i>Paylaşım ortağı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Kendim çözmeye çalışırım</i>	171	45,8
<i>Arkadaşımla</i>	74	19,8
<i>Ailemle</i>	124	33,2
<i>Akrabalarımından biriyle</i>	4	1,1
<i>Toplam</i>	373	100,0

Sorunların sıklıkla yaşandığı ergenlik döneminde gençler yaşadıkları veya karşılaştıkları sorunları kimseyle paylaşmadan kendi başlarına çözmeye çalışabilmektedirler. Bu soruya katılımcıların %45,8 i kendi başına çözmeye çalıştığını söyleyerek kimseden yardım ve destek almadan sorunların üstesinden gelebileceğini söylemiştir. Bu durumu ailesiyle paylaşacak olanlar ise %33,2 lik kısmı oluşturmaktadır. Ailesiyle paylaşacak olanlar annelerini ya da ablalarını yani hem cinsini kendine daha yakın gördüğü için büyük olasılıkla onlardan biriyle paylaşacaktır. Karşı cinsten biri baba ya da abi ile yapılacak olan paylaşım sorunu daha da büyüteceğinden ya da kişinin beklemediği bir tepkiyle karşılaşmasından ötürü iletişime kapalı olan aile bireyleri olarak paylaşım yapılmayacaktır. Arkadaşımla paylaşırım diyen %19,8 lik katılımcı ise arkadaşı ailesinden daha yakın bulduğu için ya da ondan olumsuz bir tepki beklemediği için karşılaştığı sorunu arkadaşıyla paylaşacaktır. Akrabalarımından biriyle diyen %1,1 lik kısım ise büyük ihtimalle kendisine yaşça yakın olan (kuzen gibi) bir akrabasıyla çekinmeden paylaşabilmektedir.

Tablo 3.28. Çocukluktan İtibaren Aile Tarafından Sevilme Hissi

<i>Sevilme Hissi</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet</i>	313	84,1
<i>Hayır</i>	59	15,9
<i>Toplam</i>	372	100,0

Sevgi birçok duygunun temelini oluşturmaktadır. Çocukluktan itibaren ailesi tarafından sevilen çocuklarda kendine karşı bir öz güven oluşur. Diğer insanlara karşı sevme duygusunu da bu şekilde kazanırlar. Bunun tam tersi ise yani sevilmeyen çocuklarda da bir öz güven kaybı ve diğer insanlara karşı sevgisizlik duygusu meydana gelir. Ailesi tarafından sevilmediğini hisseden katılımcılar %15,9 luk dilimi oluşturmaktadır. Ailesi tarafından sevildiğini hisseden katılımcılar ise %84,1 lik dilimi oluşturmuşlardır.

Tablo 3.29. Ailenin Beklentisi Var Mı?

<i>Aile beklentisi</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet</i>	350	94,3
<i>Hayır</i>	21	5,7
<i>Toplam</i>	371	100,0

Beklenti genel itibariyle bir hedef doğrultusunda bütün insanlarda var olan bir şeydir. Çocuğunu okutan ailelerde de beklenti vardır. Bu beklenti kendileriyle alakalı olabileceği gibi çocuklarının kendi hayatları ile ilgili de olabilir. Ailesinin kendisinden bir şeyler beklediğini bilen çocuklar konulan hedef için kaygılanırlar. Katılımcılarında %94,3 lük kısmı ailesinin beklentisi olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan %5,7 lik kısım ise ailesinin herhangi bir beklentisinin olmadığını söylemiştir. Beklentisi olmayan ailelerin çocukları da boş vermişlik içinde eğitim hayatlarını sürdürmektedir.

Tablo 3.30. Ailenin Beklentilerinin Neler Olduğu

<i>Aile beklentisi Çoklu Cevaplar Toplamı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Üniversiteye gitmek	281	28,0%
İş/Kariyer sahibi olmak	225	22,4%
Sağlık ve sıhhatte olmak	117	11,7%
İyi Bir Müslüman olmak	116	11,6%
Kendi isteğimi/Hayallerimi gerçekleştirmek	105	10,5%

İyi bir eş ve aile sahibi olmak	95	9,5%
Yaşlandıklarında onlara bakmak	36	3,6%
Zengin olmak	28	2,8%
Toplam Cevap	1003	100,0

Ailelerinin kendilerinden beklentisi olan katılımcılara, yöneltilen ailenizin sizden beklentileri nelerdir sorusuna vermiş oldukları yanıtlara bakacak olursak %28,0 lık oranla üniversiteye gitmek seçeneği seçilmiştir. %22,4 lük oranla iş/kariyer sahibi olmak seçeneği seçilmiştir. %11,6 oranla iyi bir Müslüman olmak seçeneği beklenenin altında bir oranla seçilmiştir. Çocuklarının ekonomik olarak refah bir hayat yaşamaları için ebeveynlerin beklentisi genel olarak üniversite okuyup iş sahibi olmaları yönünde olmuştur. Okudukları lise türüne bağlı olarak ise iyi bir Müslüman olması seçeneği daha az seçilerek ters bir orantı oluşturmuştur.

3.2.2. Öğrencilerde Sosyal Faaliyetlere Katılım

Tablo 3.31. Kitap Okuma Alışkanlığı Düzeyi

<i>Kitap okuma sıklığı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	21	5,6
<i>Ara Sıra</i>	226	60,6
<i>Sıklıkla</i>	126	33,8
<i>Toplam</i>	373	100,0

Katılımcılara yöneltilen kitap okuma alışkanlıkları düzeyi sorusuna %60,6 oranında ara sıra cevabını vermişlerdir. %5,6 lık katılımcı ise hiç seçeneğini seçmiştir. Geriye kalan %33,8 lik katılımcı ise sıklıkla okuduğunu belirtmiştir. Öğrencilere kitap okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla son yıllarda okullarda kitap okuma saati uygulanmıştır. Bu uygulamaya rağmen ara sıra kitap okuyan ve hiç okumayan kişi sayısı oldukça fazladır. Özellikle lise gençleri kitap okumak yerine farklı sosyal mecralarda vakit geçirmeyi daha eğlenceli bulmaktadır. Kitap okuyanlar arasında ise ne okuduğunu bilenlerin sayısı ne yazık ki oldukça azdır. Bazıları sadece okumak için okuduğu için faydasını görememektedir. Kaldı ki imam hatip lisesi kız öğrencilerinin okuması gereken temel eserler mevcutken kız öğrencilerin bu eserlerden bihaber olmaları da kaçınılmaz bir gerçektir.

Tablo 3.32. Spor Yapma Alışkanlığı Düzeyi

<i>Spor yapma sıklığı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	152	41,0
<i>Ara Sıra</i>	180	48,5
<i>Sıklıkla</i>	39	10,5
<i>Toplam</i>	371	100,0

Katılımcılara sosyal kültürel faaliyetlere yönelik sorulan sorulardan biri de spor yapma alışkanlıkları olmuştur. Katılımcıların %48,5 i ara sıra spor yaptığını, %41,0 ı hiç spor yapmadığını, %10,5 i ise sıklıkla spor yaptığını söylemiştir. Kapalı toplumlarda yapılabilecek sosyal kültürel faaliyetler de kısıtlıdır. Örneklem grubun gidebileceği spor kompleksi sayısı az olduğu gibi ailelerin de kızlara bu anlamda izin vermemesi hiç spor yapmayanların sayısının oranını arttırmıştır. Geleneksel toplumlarda kızlar için ayıp olarak karşılanan davranışlar arasında sporu da sayabiliriz. Daha çok erkeklerle özdeşleştirilen spor, kadının yapmaması ve gitmemesi gereken alanlardan biridir. Ara sıra yapanların ve sıklıkla yapanların çoğu ise günlük hayatta yapmış oldukları yürüyüş ve esneme hareketlerini spor kategorisine koymaktadır.

Tablo 3.33. Sinema, Tiyatro, Sergi vs. Sosyal Etkinliklere Katılım Düzeyi

<i>Sanatsal faaliyetlere katılım sıklığı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	176	47,2
<i>Ara Sıra</i>	165	44,2
<i>Sıklıkla</i>	32	8,6
<i>Toplam</i>	373	100,0

Katılımcıların kitap okuma ve spor yapma düzeylerini gösteren tablolar ile paralel olan bu tablo kız öğrencilerin yaşadıkları şehrin yoksunluklarını da gösteren bir gerçektir. Küçük bir şehir olan Muş'ta sinema sayısı az, tiyatro gösterimi neredeyse yok gibi. Bu tür sosyal etkinliklere katılım sağlamak isteseler de imkanlar elverişli olmadığı için belirli bir düzeyi geçememektedir. Etkinliklere hiç katılmayan veya merkezde ikamet etmediği için katılmayan katılımcı oranı %47,2 dir. Ara sıra katılım diyen kitle %44,2 lik kısmı oluştururken, sıklıkla katılım diyenler ise %8,6 lık kısmı oluşturmaktadır. Bu gibi sosyal aktiviteler her ne kadar kişisel tercih olsa da bir kültürdür esasında. Kişi bunu etrafında sıklıkla görünce kendisi de yapmak zorunda hissedecektir. Fakat bu kültür kız öğrencilerin çevresinde yaygın değildir.

Tablo 3.34. Arkadaşlarla, Komşularla Vakit Geçirme Alışkanlığı Düzeyi

<i>Arkadaşlarla faaliyet</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	66	17,9
<i>Ara Sıra</i>	168	45,5
<i>Sıklıkla</i>	135	36,6
<i>Toplam</i>	369	100,0

Ergenlik çağındaki gençler en çok arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlanırlar. Çoğu zaman aileleri ile paylaşmadıkları şeyleri arkadaşları ile paylaşmaktadırlar. Katılımcılarda buna yakın cevaplar vermişlerdir. %36,6 lık kısmı oluşturan katılımcı arkadaş ve komşularla sıklıkla vakit geçirdiğini belirtmiştir. %45,5 lik kısım ara sıra vakit geçirdiğini, %17,9 luk katılımcı ise hiç vakit geçirmediğini belirtmiştir. Hiç vakit geçirmeyen katılımcılar gelişimlerinin dönemsel bir özelliği olan içe kapanıklık halini yaşıyor olabilirler. Ya da kendine uygun bir arkadaş çevresi edinememiş, komşuluk ilişkisi kuramamıştır.

Tablo 3.35. Erkek Arkadaşlarla Vakit Geçirme Alışkanlığı Düzeyi

<i>Erkek Arkadaşlarla faaliyet</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	284	76,3
<i>Ara Sıra</i>	73	19,6
<i>Sıklıkla</i>	15	4,0
<i>Toplam</i>	372	100,0

Örnekleme grubunun bulunduğu toplum kapalı bir toplum olduğu için kız çocuklarının erkek arkadaşının olması pek de normal karşılanan bir durum değildir. Anket verileri de aynı sonucu ortaya çıkarmıştır. Erkek arkadaşla hiç vakit geçirmem diyen katılımcı oranı %76,3 tür. Ara sıra vakit geçiririm diyenlerin oranı %19,6 iken, sıklıkla vakit geçiririm diyenlerin oranı %4,0 dır.

Tablo 3.36. Televizyon İzleme Alışkanlığı Düzeyi

<i>Tv izleme sıklığı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	84	22,5
<i>Ara Sıra</i>	209	56,0
<i>Sıklıkla</i>	80	21,4
<i>Toplam</i>	373	100,0

Katılımcıların televizyon izleme alışkanlığı yüzdesi hemen hemen eşit düzeyde dağılım göstermektedir. Televizyon dışındaki kitle iletişim araçları günümüzde televizyonu çok geride bırakmıştır. Hiç televizyon izlemeyen katılımcı oranı %22,5 iken sıklıkla izleyenlerin oranı %21,4 tür. Ara sıra izleyenlerin oranı ise %56,0 dır. Bazı kız öğrenciler pansiyonda yatılı kaldıkları için televizyon izleme imkanına sahip değilken, kırsalda yaşayan bazı öğrencilerde evinde hala televizyon olmadığı için izlememekte veya izleyememektedir.

Tablo 3.37. Bilgisayar veya Cep Telefonu İle İnternette Dolaşma/Sosyal Medya/Oyun Alışkanlığı Düzeyi

<i>Sosyal medya</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	39	10,5
<i>Ara Sıra</i>	159	42,9
<i>Sıklıkla</i>	173	46,6
<i>Toplam</i>	371	100,0

Teknolojinin ilerlemesi ile televizyon önemini yitirmiştir. Artık bilgisayar, tablet ve akıllı telefon gibi aygıtlarla her türlü habere ulaşılmakta ve bütün ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Özellikle genç kesimin dikkatini celbeden bu aygıtlar günlük hayatta vakitlerinin çoğunu almaktadır. Yaşı kaç olursa olsun neredeyse herkesin bir sosyal medya hesabı bulunmaktadır. Sosyal medya yoluyla yeni kimlikler inşa ederek sahip olmadıkları hayatı öyleymiş gibi sergilemektedirler. Bazen hayatlarında verebilecekleri önemli kararları da bu mecralarda alabilmektedirler. Sosyal medya üzerinden yanılgılar üzerine yapılan evlilikler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Tabloda %46,6 oranında katılımcıların bu aygıtları aktif ve sıklıkla kullandığını görmekteyiz. %10,5 katılımcı ise hiç kullanmadığını belirtmiştir. %42,9 oranında ise ara sıra kullandığını söyleyerek kontrollü bir şekilde faydalandığını belirtmiştir.

Tablo 3.38. Aile ve Arkadaş Olmadan Kendi Başına Vakit Geçirme Sıklığı

<i>Yalnız vakit geçirme</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	59	15,9
<i>Ara Sıra</i>	173	46,5
<i>Sıklıkla</i>	140	37,6
<i>Toplam</i>	372	100,0

Arkadaşla ortak paylaşımlarım yapıldığı ve çok fazla vakit geçirildiği dönem genellikle örneklem grubun yaş grubudur. Okulda arkadaşlarla geçirilen vakit dışında internet ortamında ve mesajlaşmayla kopmayan bir bağ oluşmaktadır. Böylelikle kendi başlarına vakit geçirme zamanı azalmaktadır. Tabloda %37,6 oranında sıklıkla yalnız başına vakit geçirdiklerini belirtirken, kendi başına vakit geçirenlerin oranı %15,9 dur. Yalnız başına ara sıra vakit geçirenlerin oranı ise %46,5 dir.

Tablo 3.39. Düğün, Nişan, Eğlence vb. Faaliyetlere Katılma Durumu

<i>Düğün vb. eğlence katılımı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	60	16,1
<i>Ara Sıra</i>	205	55,1
<i>Sıklıkla</i>	107	28,8
<i>Toplam</i>	372	100,0

Geniş aile yapısının çoğunlukta olduğu geleneksel toplumlarda düğün, nişan gibi ritüeller günlerce hatta haftalarca sürmektedir. Bu törenlere ailece katılmak daha uygun karşılandığı için kalabalık bir şekilde ritüellere eşlik edilmektedir. Bekar çocukları olan ebeveynler katıldıkları bu törenlerde çocuklarına evlenmeleri için kız beğenirler. Belki de toplumun devamını sağlamak adına önem arz eden bu eğlenceler kültür haline gelerek devamlılık sağlamıştır. Kız öğrenciler arasında düğün, nişan, eğlence gibi faaliyetlere sıklıkla katılanlar %28,8 iken, hiç katılmayanların oranı %16,1 dir. Ara sıra katılıyorum diyenlerin oranı ise %55,1 dir.

Tablo 3.40. Kafe, Park vb. Dış Mekânlarda Vakit Geçirme Alışkanlığı

<i>Dış mekânlara gitme</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	89	23,9
<i>Ara Sıra</i>	215	57,8
<i>Sıklıkla</i>	68	18,3
<i>Toplam</i>	372	100,0

Ergenlik çağındaki gençler son zamanlarda yaygın olan kafe, park gibi mekanlara sıkça uğramaktalar. Sayıları önce az olmakla beraber ekonomik olarak herkesin gidebileceği uğrak yerler değilken, modernleşmeyle beraber sayılarının artması ve ekonomik olarak öğrencilere uygun olan bu mekanlarda günün en önemli vakitlerini geçirebilmekteler. Merkezde ikamet eden öğrenciler daha rahat gidebiliyorken, pansiyonda ve köyde yaşayan öğrenciler nadiren gitmektedirler. Katılımcıların %23,9 u bu mekanlara hiç gitmediklerini belirtmiştir. Sıklıkla giden %18,3 lük kesimin ailesi bu durumu sorun etmemekte ve ekonomik anlamda gücü yettiği için gidebilmektedir. Ara sıra giden %57,8 lik kesim ise çoğunluğu oluşturmaktadır. Gerek ailelerin bakış açısı gerek ekonomik gücü gerek ikamet ettiği yer dolayısıyla kişiden kişiye değişen bu mekanlar gençler tarafından talep edilen ve boş zamanlarını değerlendirdikleri yerler olarak bilinmektedir.

Tablo 3.41. Dini Sohbet, Mukabele, Mevlut vb. Etkinliklere Katılma Durumu

<i>Dini etkinliklere katılım</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Hiç</i>	99	26,5
<i>Ara Sıra</i>	217	58,2
<i>Sıklıkla</i>	57	15,3
<i>Toplam</i>	373	100,0

İmam hatip okullarında sıkça düzenlenen dini sohbet ve dini yarışmalar bu okulların amacına hizmet etmektedir. Fakat sınavlara talep oldukça azdır. Sınavlara teşvik etmek amaçlı ödül konulmaktadır. Katılmak isteyenlerin birçoğu ödülü kazanmak için başvurmaktadır. Ödüllü olmayan sınav veya yarışmalara başvuru ne yazık ki oldukça azdır. İmam hatip okullarında yetişen nesil kazandırılmak istenen şuuru kazanamadıkları için yapılan dini sohbetlere, mukabeleye, mevlüt, yarışma ve etkinliklere gönüllü katılmak istememektedir. Tabloya baktığımızda bu etkinliklere hiç katılmayanların oranı %26,5 tir. Sıklıkla katılanların oranı %15,3, ara sıra katılanların oranı ise %58,2 dir.

3.2.3. Öğrencilerin Kadın Ve Evlilik Algısına Yönelik Düşünceleri

Tablo 3.42. Kadınlar ve Erkekler İçin İdeal Evlilik Yaşı

	Sayı	En Az	En Fazla	Ort.	Std. Sapma
C1. Kadınlar için ideal evlilik yaşı	371	19	37	24,41	2,523
C2. Erkekler için ideal evlilik yaşı	370	20	40	26,53	2,832

Geleneksel toplumlarda kadın ve erkeğin evlilik yaşı oldukça düşüktür. Kız çocukları genellikle okutulmadığı için erken yaşta evlendirilmektedir. Erkek çocuk da eline ekmeğini alır almaz evini barkını kurması istenir ve evlendirilir. Öğrencilere sorulan kadınlar için ideal evlilik yaşı ve erkekler için ideal evlilik yaşı sorusuna kendi anne ve babalarının erken yaşta evlenmelerini göz önünde bulundurarak cevaplamışlardır. Anket verilerinden kadınlar için evlilik yaşı ortalaması 24-25 yaş çıkarken, erkek için evlilik yaşı ortalaması 26-27 çıkmıştır. 14-15 yaşlarında evlendirilen çocuklar için çıkan bu yaş ortalaması gayet normaldir.

Tablo 3.43. Evlilik Türlerine İlişkin Düşünce Durumu

<i>Evlilik türleri</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Aşk evliliği</i>	181	48,9
<i>Karşılıklı anlaşarak</i>	66	17,8
<i>Evliliğe karşıyım</i>	56	15,1
<i>Mantık evliliği</i>	51	13,8
<i>Görücü usulü evlilik</i>	16	4,3
<i>Toplam</i>	370	98,4

Kız imam hatip lisesi öğrencilerine sorulan “evlilik türlerinden size uygun olan hangisidir” sorusuna aşk evliliği cevabını verenler %48,9 oranında olup katılımcıların neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu cevabı vermelerindeki en büyük etken yaşlarının 14-17 arasında olup duygusal ilişkileri çok önemsemeleri olmuştur. Öğrenci profiline en yakın olan cevaplar karşılıklı anlaşarak veya görücü usulü evlilik cevabıdır. Bu yorumları sadece öğrenci profiline bakarak değil toplum yapısına bakarak da yapabiliriz. Sunulan cevaplar arasında evliliğe karşıyım cevabı da bulunmakta ve bu cevabı seçenlerin %15,1 olması da dikkat çekici bir durumdur. Bu yaş grubunda genel olarak bir evlilik merakı bulunmaktadır. Mantık evliliğini seçenler %13,8 iken, karşılıklı anlaşarak cevabını

verenler % 17,8 dir. Görücü usulü evlilik ise %4,3 oranında en az tercih edilen evlilik türü olmuştur.

Tablo 3.44. Nasıl Bir Aile Kurmak İstersiniz?

<i>Evlilik türleri</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Çekirdek aile (Anne Baba ve Çocuklardan ibaret)</i>	257	69,6
<i>Geniş aile (Anneanne-Babaanne, Dede, anne-baba-Çocuklar vb. yakın akrabaların olduğu aile)</i>	24	6,5
<i>Akraba/Aşiret ailesi (Yakın çevrede/Aile apartmanı/yan yana evler vb. tüm akrabaların yaşadığı aile)</i>	14	3,8
<i>Aile Kurmak istemiyorum (Tek başına yaşam)</i>	74	20,1
<i>Toplam</i>	369	100,0

Öğrenciler ailelerinin kalabalığından mustarip oldukları için sorulan bu soruya %69,6 oranında çekirdek aile kurmak istediklerini belirtmişlerdir. Geniş aile kurmak isteyenler %6,5 tir. Geniş aile kurmak isteyenlerin aile büyükleri yanlarında olmadığı için veya ailevi bağlarının kuvvetli olmasından ötürü bu cevabı vermiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Zira aile kalabalıklaştıkça kişi başına düşen bireysel alan azalmaktadır. Bireysel alanının kısıtlanmasını istemeyen bu yaş grubu için bu tercih çokta sağlıklı değildir. Aile kurmak istemeyen yani bireysel yaşamdan yana olanların oranı %20,1 oranında olup bir önceki tabloyla paralellik göstermektedir. Akraba/aşiret yakınlığı kurmak isteyenlerin oranı %3,8 dir. Bu seçeneği seçenler ise ailesinden uzak olan ya da ailesiyle olup ikinci dereceden akrabaları ile uzak olup birlikte yaşamak isteyenler olabilir.

Tablo 3.45. Ailelerde İdeal Çocuk Sayısı Kaç Olmalı

	Sayı	En Az	En Fazla	Ort.	Std. Sapma
C5. İdeal çocuk sayısı	353	1	9	2,84	1,176

Görüşme yapılan öğrencilerin ideal bir ailenin nasıl olması gerektiğine yönelik algılarında bir gösterge olarak ideal çocuk sayısının öğrenilmesi önemlidir. Böylece görüşmecilerin mevcut aile ortamı ile kurmak istedikleri aile ortamı arasında benzerlik yahut farklılıkların düzeyi tespit edilebilir. Buna göre kız öğrenciler için ideal çocuk sayısı 2,84 oranında tespit edilmiştir. Oysa görüşülen öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında ortalama 5,26 oranında tespit edilmiştir. Ortalama kendisiyle beraber altı

çocuğun yaşadığı bir aile yerine en fazla 3 çocuğun yaşadığı ailenin ideal sayısı olarak belirlenmesi toplumsal değişimin kız öğrenciler nezdindeki karşılığını da göstermektedir.

Tablo 3.46. Evlilikle İlgili İfadeler

	Sayı	Ort.	Std. Sapma
Evleneceğim kişiyi ben seçebilirim.	368	4,4511	,86582
Evleneceğim kişi dindar olmalıdır.	372	3,9919	1,10008
Ailede kadın daha otoriter/sözü dinlenen olmalı.	368	3,8478	1,09927
Evlilik/Aile, çocuk olduktan sonra daha da güçlenir.	372	3,6747	1,15817
Aşk olmadan evlilik olmaz.	370	3,4162	1,29613
Etraftaki kötü örnekler (Boşanma vb.) evlenme isteğimi olumsuz etkiliyor.	370	3,2757	1,39286
Evlenmek her Müslüman için gereklidir.	371	3,2480	1,34685
Evlenmeden önce birbirini tanımak için çiftler flört yaşamalı.	369	3,0488	1,38030
Akraba olan biriyle evlenilmez.	367	2,9346	1,36549
Evlilikte yaş farkı önemsizdir.	368	2,1087	1,26540
Evlilik için online siteler, sosyal medya vb. imkanlar kullanılabilir.	368	1,9511	1,21651
Evlenmenin yaşı olmaz, erken yaşta da evlenilebilir.	373	1,6113	,99546

Kız öğrencilere evlilikle alakalı yönlendirilen 12 ifadenin bulunduğu kısımda verecekleri cevapları kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum şeklinde dereceli cevaplar vermesi istenmektedir. Bir evliliğin ya da ailenin çocuk olduktan sonra daha çok güçleneceğini sorusuna katılımcılar 3 ile 4 arasında yani daha çok katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu cevap kız öğrencilere toplumsal yapının dayatmış olduğu bir yargıdır. Sorunlu evliliklerde ya da sevgi, saygının az olduğu evliliklerde kadının erkek tarafından değer görmesi için toplumun yapmış olduğu yönlendirmenin sonucu olarak o aileye çocuk kazandırılması ya da çocuk sayısının artırılması için yapılan bir ön yargıdır yorumu yapılabilir. Evlenecekleri kişileri kendilerinin seçebilecekleri ifadesine kız öğrenciler ortalama olarak 4,45 ile kesinlikle katılıyorum seçeneğini seçerek seçimi kendilerinin yapabileceğini belirtmiştir. Bu toplumsal yapıdaki değişimi göstermektedir. Kızların fikirleri sorulmadan

evlendirilmeleri gerçeğinin değiştiğini gösteren bu veriler toplumsal yapıdaki olumlu değişimin göstergesi olmuştur. Ailede kadın daha otoriter yani sözü dinlenen olmalıdır ifadesine 3,84 ortalama ile kararsızım ve katılıyorum seçenekleri seçilmiştir. Değişen dünyada gençler geleneksel bakış açılarını değiştirmeyerek yani ataerkil bakış açısını koruyarak kadının erkekle aynı otoriteyi paylaşmasını kabullenememişlerdir. Ailede sözü geçenin erkek olması gerektiği düşüncesi hâkim durumdadır. Ailede yaş farkı önemsizdir ifadesine ise ortalama verilen cevap 2,10 oranında olup yaş farkının önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir. Kız öğrenciler kendi yaşlarına yakın erkeklerle evlenmeyi uygun görmektedirler. Bunun birçok sebebi olmakla beraber en önemli sebebi kuşak farkını ortadan kaldırmaktır. Evlilik için online siteler, sosyal medya vb. imkanlar kullanılabilir ifadesi için ortalama cevap 1,95 çıkmıştır. Yani kız öğrenciler evliliğe karar vermede ya da seçecekleri kişileri sosyal medya veya siteler yoluyla bulmaya karşıdırlar. Etraflarında gördükleri kötü evlilikler ya da bitmiş evlilikler kız öğrencilerin evlilik isteklerini 3,27 ortalama ile olumsuz etkilemektedir. Bu durumu kendi ailelerinde yaşayan öğrenciler aynı durumu yaşamamak adına evlilikten ya vazgeçmekte ya da evlilik yaşlarını büyük tutmaktadırlar. Evlenmenin yaşı olmaz, erken yaşta evlenilebilir ifadesine kızlar 1,61 ortalama ile katılmamaktadırlar. Zira erken yaşta yapılan evliliklerin geneli sorunlu olduğu için kızların birçoğu bu durumda çekimser davranarak erken yaşta evliliği tasvip etmemektedirler. Evlenmek her Müslüman için gereklidir ifadesine 3,24 ortalama ile daha çok katılıyorum ve kararsızım cevabını vermişlerdir. Aslında bu cevabı sahip oldukları inançları gereği verenler olduğu gibi kaçınılmaz son olarak görenlerde seçmiş olabilir. Evliliğin sünnet olduğu İslam dinine bağlı olmanın gereği olarak tercih edilmesi kadar kız öğrencilerin bir kurtuluş vasıtası olarak görmesi de olasıdır. Gençler arasında yaygın olan flört ilişkiler, 3,04 ortalama ile evlenmeden önce birbirini tanımak için gereklidir ifadesine gençlerin katılıyorum ile kararsızım arasında ikilem yaşadıklarını gösterir. Okuduğu lisenin türüne bakmaksızın kız öğrencilerin flört ilişkilere olumlu bakması kızların birbirlerini rol model aldıklarını gösterir. Evlilik türüyle alakalı olan aşk olmadan evlilik olmaz ifadesine 3,41 ortalama ile öğrencilerin daha çok katılıyorum cevabını vermesi yapacakları evlilik türünü göstermektedir. Kapalı toplumlarda görülen grup içi evliliklerle alakalı akraba olan biriyle evlenilmez ifadesine 2,93 ile katılmıyorum ve kararsızım cevabı verilmiştir. Kız öğrenciler akraba evliliğine genel olarak olumlu bakmaktadırlar. Aileler de akraba evliliğine önem vermektedirler. Bu sebeple kızlar aile

içinden sevdikleri ya da onlarla evlenmek isteyenleri genellikle kabul etmektedirler. Evleneceğim kişi dindar olmalıdır ifadesine 3,99 daha çok katılıyorum cevabını vermişlerdir. Kararsızım diyenler de olmakla beraber evlenmek istediğiniz kişide hangi özellikleri istersiniz sorusuna kızlar dindar seçeneğini birkaç seçenektan sonra vererek ilk öncelikleri olmadığını belirtmişti.

Tablo 3.47. Evlenmek İsteddiği Kişide Aradığı Özellikler

<i>Özellikler</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Beni sevmesi</i>	183	17,0%
<i>Anlayışlı</i>	163	15,1%
<i>Eğitimli</i>	145	13,5%
<i>Yakışıklı</i>	146	13,5%
<i>Dindar</i>	138	12,8%
<i>Kariyer sahibi</i>	117	10,9%
<i>Zengin</i>	85	7,9%
<i>Eğlenceli</i>	50	4,6%
<i>Yaşıma uygun olması</i>	41	3,8%
<i>Akraba</i>	5	0,5%
<i>Muş'lu olması</i>	1	0,1%
<i>Diğer</i>	4	0,4%
<i>Toplam</i>	1078	100,0%

Katılımcılar evlenmek istedikleri kişide aradıkları özellikleri belirlerken en çok sevgiye dikkat etmişlerdir. %17,0 oranında beni sevmesi seçeneğini seçmişlerdir. Bu ailenin onlara karşı tutumuyla alakalı olabilir. Aile içinde sevgi görmeyen bireyler bu eksikliği dışarda arayabilmektedirler. Sevgiden sonra evlenmek istedikleri kişide aradıkları özellik %15,1 oranında anlayışlı olması kriteri olmuştur. Daha sonra %13,5 oranında yakışıklı olması, %13,5 oranında ise eğitimli olması seçeneğini seçmişlerdir. Bunlardan sonra ise öğrenci profilinden asıl beklenen seçenek dindar olması seçeneği %12,8 oranında seçilmiştir. Halbuki yoğun bir şekilde din eğitimi alan öğrenci evleneceği kişinin de kendisi gibi olmasını istemelidir. Öğrencilerin dindar seçeneğini öncelikli olarak seçmemesi eğitim gördükleri okulu tam olarak benimseyememiş, okula ve derslere antipati geliştirmiş olmalarıyla alakalı olabilir. Toplumda kariyer sahibi olan insanlara karşı büyük saygı duyulmaktadır. Son zamanlarda insanlara daha çok buldukları mevki

ve makam ile değer verildiği için katılımcılar evlenmek istedikleri eş adayının kariyer sahibi olmasını tercih etmişlerdir. Ekonomi her alanda olduğu gibi evlilik kurumunda da önem arz etmektedir. %7,9 oranında ise eş adaylarının zengin olmasını istemektedirler. Geriye kalan eğlenceli olması, yaşına uygun olması, akraba olması ve Muşlu olması tercihleri en az seçilerek katılımcılar için daha az öneme sahip olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Tablo 3.48. Evliliğin Amacı Nedir?

<i>Evlilik amacı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Yalnız Yaşamamak</i>	32	8,6
<i>Aileye yük olmamak</i>	11	3,0
<i>İslam'a uygun hayat sürmek</i>	115	31,1
<i>Özgür olmak</i>	4	1,1
<i>Çocuk sahibi olmak</i>	12	3,2
<i>Mutlu olmak</i>	152	41,1
<i>Huzurlu olmak</i>	39	10,5
<i>Zengin olmak</i>	5	1,4
<i>Toplam</i>	370	100,0%

İslam dininde helal sayılan evlilik müessesesinin temel amacı sağlam bir toplum oluşturmaktır. Bunun gibi bir sürü amaç sayılabilir. Fakat evliliğin amacı kişiden kişiye değişmektedir. Katılımcılara soruyu yöneltirken sizin için en önemli olan cevabı veriniz dediğimiz için tabloyu açıklarken önem sırasına göre yorumlayabiliriz. Katılımcıların %41,1 i evliliği mutlu olmak için tercih etmektedirler. Evliliğin amacını İslam'a uygun hayat sürmek olarak görenler ise %31,1 dir. Evliliği huzurun temeli olarak görenler %10,5 lik kısmı oluştururken, hayatını yalnız geçirmemek için tercih edecek olanlar %8,6 lık kısmı oluşturmaktadır. Evliliği özgür olmak için seçecek olan %1,1 lik katılımcı ailesindeki baskıcı tutumun ya da kısıtlamanın evlilik ile sona ereceğini düşünmektedir. Geriye kalan katılımcılar ise aileye yük olmamak için, çocuk sahibi olmak için ve zengin olmak için evliliği tercih etmektedirler.

Tablo 3.49. Evliliği Bitiren Sebepler

<i>Özellikler</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Aldatma</i>	293	27,3%
<i>Şiddet</i>	226	21,1%
<i>İçki, uyuşturucu bağımlılığı</i>	166	15,5%
<i>Sevgi ve Saygının bitmesi</i>	146	13,6%
<i>İlgisizlik ve Sorumsuzluk</i>	112	10,4%
<i>İkinci eş/evlilik isteme</i>	96	9,0%
<i>Ekonomik zorluklar</i>	12	1,1%
<i>Aile büyüklerine saygısızlık</i>	11	1,0%
<i>Çalışmak istememek</i>	5	0,5%
<i>Akraba gerilimleri</i>	4	0,4%
<i>Gurbete gitme isteği</i>	1	0,1%
<i>Toplam</i>	1072	100,0%

Evliliği bitiren sebepler nelerdir diye katılımcılara yöneltilmiş olduğumuz soruya önemli gördükleri 3 seçeneği işaretlemeleri gerektiğini belirttik. Tabloya bakınca katılımcıların çoğunu temsil eden %27,3 lük kısım aldatmanın evliliği bitireceği cevabını vermiştir. Aldatma cevabı aslında ilgisizliği, sorumsuzluğu, sevgi ve saygının bitmiş olmasını da ifade etmektedir. Ardına %21,1 lik kısım evlilikteki şiddetin -ki bu şiddetin çeşitleri mevcuttur- evliliği sonlandıran diğer önemli sebep olduğunu tablo göstermektedir. Evliliği bitiren sebepler arasında üçüncü sırada %15,5 lik oranla bulunan içki, uyuşturucu bağımlılığı yer almaktadır. Bunlar dışında kalan seçenekler de evliliğin bitmesine sebep olan unsurlardır.

Tablo 3.50. Evlilikte Dini Hassasiyetin Önemi

<i>Evlilikte dini hassasiyetler</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Dini değerler evlilik için olmazsa olmazdır.</i>	313	84,4
<i>Dini değerler olmadan da evlilik yürür</i>	32	8,6
<i>Evlilik ile dinin alakası yoktur</i>	26	7,0
<i>Toplam</i>	371	100,0

Kız öğrencilere yöneltilen evlilikte dini hassasiyetin önemi nedir sorusuna %84,4 oranında dini değerlerin evlilik için olmazsa olmaz olduğunu belirtmişlerdir. Bu oranın bu denli yüksek olması kız öğrencilerin dini değerlere önem verdiğini ve evliliklerinin

devamını bu değerleri gözeterek birileri ile sağlamak istediklerini görmekteyiz. Dini değerler olmadan da evlilik yürür diyenlerin oranı ise %8,6 dır. Bu seçeneği tercih edenler yüksek ihtimalle evlenecekleri kişilerin dindar olmasına da ikinci derecede önem veren kişilerdir. Evlilik ile din arasında bir bağ kuramayanlar ise %7,0 lık kısmı oluşturarak ne evlenecekleri kişide ne de evliliklerinde dinle alakalı herhangi bir arayış içinde olmayanları oluşturmaktadır.

Tablo 3.51. Lise Öğrencilerinin Evlilik Tercihlerinde Kitle İletişim Araçlarının (TV, Sosyal Medya vb.) Etkisi Var mıdır?

<i>Kitle İletişim Araçlarının Etkisi</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Evet</i>	328	87,9
<i>Hayır</i>	45	12,1
<i>Toplam</i>	373	100,0

Tablo 3.52. Etkisi Var İse Olumlu Yönde veya Olumsuz Yönde Olması Durumu

<i>Kitle İletişim Araçlarının Etkisi</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Olumlu yönde olmuştur.</i>	52	14,2
<i>Olumsuz yönde olmuştur.</i>	314	85,8
<i>Toplam</i>	366	100,0

Tablo 3.51 ve tablo 3.52 de genel anlamda lise öğrencilerinin evlilik tercihlerinde kitle iletişim araçlarının etkisi var mıdır? Var ise olumlu veya olumsuz olduğu yönündeki sorulara kitle iletişim araçlarının etkili olduğu cevabı %87,9 oranında verilmiştir. Etkisi olduğunu söyleyenlerin ise %14,2 si olumlu yönde ettiğini, %85,8 i ise olumsuz yönde etki ettiğini söylemiştir. Bütün katılımcıların %12,1 i ise öğrencilerin evlilik tercihinde kitle iletişim araçlarının etkisinin olmadığını belirtmiştir. Kitle iletişim araçlarıyla yeniden oluşan kimlikler yeni rol modellerin de oluşmasına sebep olmuştur. Öğrencilerin çokça vakit geçirdiği sosyal mecralarda reel olmayan kimlikler onlara cazip gelebilmekte. Onların gerçek olmayan kimlikleri tercih etmeleri de evliliklerinin olumsuz sonuçlanmasına sebep olabilmektedir.

Tablo 3.53. Gençlerin Evlenmeden Flört Yapması/Sevgilisinin Olması

<i>Flört algısı</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Beni ilgilendirmez</i>	120	32,3
<i>Toplumsal ahlaka uygun bir şekilde görüşebilirler.</i>	127	34,2
<i>Gençlerin birbirini tanması için gereklidir.</i>	66	17,8
<i>Günah olduğu için karşı çıkarım</i>	45	12,1
<i>Gençler gönüllerince/dilediklerince davranmalıdır.</i>	13	3,5
<i>Toplam</i>	371	100,0

Gençlerin evlenmeden önce flört yapması veya sevgilisinin olması durumunu değerlendiren katılımcıların %34,2 si toplumsal ahlaka uygun bir şekilde görüşülebileceğini belirtmiştir. %12,1 i ise günah olduğunu düşündüğü için flört yapmaya karşı çıkmıştır. Tabloda ki ortalamalar bir önceki kısımda evlilikle alakalı verilen ifadelerden evlenmeden önce birbirini tanımak için flört yaşamalıdır ifadesiyle bağlantılı olarak yaklaşık ortalamaları vermiştir. Beni ilgilendirmez diyerek konu hakkında herhangi bir yorum yapmayan katılımcı oranı ise %32,3'dür.

3.2.4. Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Algısı Betimleyici Analizler

Tablo 3.54. Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Algısına Yönelik Düşünceleri

	<i>Sayı</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std. Sapma</i>
D1.Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.	374	4,5695	,85346
D2.Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır	372	2,0296	1,15003
D3.Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.	371	4,0593	1,07891
D4.Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.	370	1,9135	1,09598
D5.Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.	371	4,1456	1,13202
D6.Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.	371	1,6226	1,02558
D7.Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.	367	3,7847	1,15706
D8.Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.	373	4,0751	1,09728
D9.Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.	374	3,6337	1,41499
D10.Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.	373	2,2145	1,34488
D11.Kadınlar yönetici olabilir.	371	4,3046	,96784
D12.Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.	371	2,4178	1,25444

D13.Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.	370	3,6784	1,17647
D14.Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.	370	4,3378	1,00779
D15.Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.	372	2,3710	1,41308
D16.Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.	372	2,6237	1,42306
D17.Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.	372	2,0726	1,30005
D18.Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.	373	2,4424	1,32187
D19.Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.	368	1,8668	1,19999
D20.Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.	373	2,3861	1,40698
D21.Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.	372	2,1882	1,31836
D22.Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.	373	4,3861	1,07564
D23.Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.	371	3,9353	1,22634
D24.Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.	371	3,0485	1,36474
D25.Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.	368	2,3832	1,31950
D26.Kadın olduğum için pişmanlık duyduğum zamanlar olabiliyor.	372	2,6129	1,44276
D27.Kadın çocuk sahibi olamıyorsa eksiktir.	371	1,7332	1,20425
D28.Kadın olmak bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişir.	370	3,6108	1,44451
D29.Sosyal medya ev kadınlarının ailedeki rollerini değiştiriyor.	370	3,3243	1,27842
D30. Ailenin ön şartı kadının kadınlık yapmasıdır.	372	2,8925	1,35354
D31.Günümüzde ataerkillikten anaerkilliğe geçiş yaşanmıştır.	359	2,9666	1,15017

Çalışmamızın en önemli ve en kapsamlı kısmı olan kız imam hatip lisesi öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısı başlığı altında kadın, anne, toplumsal cinsiyet konularının birbiri ile ilişkisini analiz etmek için verilen 31 tane ifadenin kız öğrenciler tarafından tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum gibi dereceli seçeneklerden birini seçmesi istenerek genel ortalamalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Evlilik kadının çalışmasına engel olmaz ifadesine 4,56 ortalama ile katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçeneğini seçen kızlar evli olan kadınlarında iş hayatında aktif olmasını istemektedir. Evlendikten sonra kadını kısıtlayan anlayışa karşı çıkarak evliliğin kadının ekonomik özgürlüğüne engel olmayacağını düşünmüşlerdir. Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır ifadesine ise 2,02 ortalama ile

katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınların evlendikten sonra çalışmaması ifadesine de 1,91 ortalama ile katılmadıklarını belirten kız öğrenciler çalışma hayatının kadının kadın olmasına engel olmayan bir alan olduğunu belirtmişlerdir. Kadın sadece ailesi için değil kendi ekonomik özgürlüğü için ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi için çalışmalıdır düşüncesi tablodan çıkarılabilecek bir sonuçtur. Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir ifadesine 4,05 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın ne evliliğe ne de çocuk büyütmeyle engel olmadığı düşüncesinde olan kız öğrenciler kadının ekonomik anlamda erkeklerden geri olduğunu reddederek çalışması gerektiği düşüncesinde olmuşlardır. Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır ifadesine 1,91 ortalama ile katılmıyorum seçeneğini seçmişlerdir. Bu durumu kendi annelerinde gören kız çocukları ekonomik imkansızlıklar sebebiyle mahrum kalmaktan mustarip oldukları için kadının anne olduktan sonra da çalışması gerektiği düşüncesinde olmuşlardır. Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir ifadesine 4,14 ortalama ile katıldıklarını yani kadının birçok alanda aktif olmasının onu başarılı kılacağı düşüncesi kız öğrencilerde kadının birinci planda olması gerektiği düşüncesini ortaya koyar. Kamusal alanda olan kadın ev işleriyle beraber kendi mesleğini de icra edebilmektedir. Birisini yaparken diğerini aksatmadığını düşünen katılımcılar 3,78 ortalama ile kadının her iki görevini de yerine getirebileceğini söylemiştir. Çalışan kadının evdeki işlerden belirli bir zaman diliminde uzak kalarak farklı işlerle meşgul olması ona hayatı daha zevkli kıldığı düşüncesi 4,07 ortalama ile kızların kabul ettikleri bir görüş olmuştur.

Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır düşüncesi 3,63 ortalama ile kızlar tarafından kabul gören bir ifade olmuştur. Toplumda genel kabul gören erkeğin kadından daha güçlü olması kadının korunması gereken olduğunu, onu koruyacak olanın ise erkek olduğu gerçeğini ortaya koyar. Kadının kocasından yaş olarak küçük olması düşük bir oranla kabul görmüştür. Yani erkek kadından yaşça büyük olmalıdır düşüncesi de erkeğin kadını koruması ifadesiyle bağlantılı olarak kabul gören bir ifade olmuştur. Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır ifadesine kızlar katılmadıklarını söylemişlerdir. Kadının şartlar ne olursa olsun çalışması gerektiği düşüncesinde olan kızlar bu anlamda kadının bir duruş sergilemesi gerektiği kanaatinde dirler. Kadının kazandığı geliri eşine vermesini kabul etmeyen kızlar bu cevaplarıyla maddi anlamda sıkıntı çektiklerini bu sebeple kadının emeğinin karşılığını kendisinin tasarrufunda olduğunu belirtmek istemişlerdir. Kadının gelirinin erkeğin gelirinden fazla olması kız

öğrencilerimiz tarafından normal karşılanan bir durum olmuştur. Bu kadın için bir üstünlük kurma sebebi değildir. Bir ailenin gelirini sadece erkek sağlamalıdır ifadesine ise kızlar katılmayarak kadının da gelir sağlayabileceğini tablodaki veriler göstermektedir. Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmek değil yeri gelince evine gelir sağlamak olabilmektedir. Kocasız kadın sahipsiz eve benzer ifadesinde bir kadının kocası olmadan var olamayacağı düşüncesi kızlar tarafından kabul görmemiştir. Kız öğrencilerimiz kocası olmayan kadınların da var olabileceğini belirtmişlerdir. Erkek her zaman evin reisi olmalıdır ifadesine ise kızlar katılmıyorum ve kararsızım seçeneklerini seçerek evi ayakta tutan tek kişinin erkek olmadığını bu anlamda kadının da evi çekip çevirebilecek güçte olduğunu belirtmişlerdir. Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır ifadesine de katılmadıklarını söyleyerek evde ve toplumda kadını yok sayan veya güçsüz konuma düşüren düşünceye karşı olduklarını göstermişlerdir. Ailedeki önemli kararları verebilecek tek kişinin erkek olmadığını kadının da söz sahibi olduğunu belirten kız öğrenciler kadının kendi haklarına sahip çıkabilmesi için gerekirse kocasını karşısına alabileceği düşüncesindedirler. Toplumda erkek çocuğa verilen imtiyazlar ve imkanlar kız çocuklarına da verilmelidir ifadesi katılımcılar tarafından kabul görerek toplumsal cinsiyet eşitsizliği durumundan yakınan kız çocuklarının erkeklerle eşit özgürlüklere sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Kadının görevi olarak yüklenen ev işlerini erkekler de zaman zaman yapabilmeli ve kadına yardımcı olabilmelidir düşüncesi kız öğrenciler tarafından sorumlulukları kadın erkek demeden eşit şekilde sırtlanmayı gerektirmektedir ifadesi kabul görmüştür.

Çalışan kadının ev işlerini eksik bırakacağı bu yüzden çocuklarına ve eşine yeterince ilgi ve alaka gösteremeyeceği düşüncesi ataerkil bakış açısı tarafından kabul görmüş bir düşüncedir. Çalışan kadının çocuklarına daha iyi bir anne olabileceği kız öğrenciler tarafından kabul edilen bir ifade olmuştur. Annenin çalışıyor olması sadece maddi katkısından dolayı değil, annenin anlayışlı olması bakımından da kız öğrenciler için önem arz etmektedir. Kadınların kendi başlarına market, kafe gibi işletmeler açabilir ve hatta bulunduğu toplumda yönetici sınıfında olabilir düşüncesi kesinlikle katıldıkları ifadeler olmuştur. Kadının asli görevi olarak bilinen çocuk bakmak ve çocuk sahibi olmak onu vazifesinde üstün kılmak anlamına gelmektedir. Ailenin ön şartı olarak kadının kadınlık yapması düşüncesi kızlar tarafından kabul görememiştir. Bir aileyi aile yapan farklı unsurlar vardır. Bunu sadece kadınla ve kadının görevi ile sınırlandırmak yetersiz

bir görüş olur. Kadının çocuk sahibi olamaması durumunda eksik olduğunu belirten ifadeye katılmayan kız öğrenciler bir kadının çocuğunun olmamasının onda bir eksiklik yaratmayacağını düşünmüşlerdir. Kadın olmanın her bölgede aynı olmadığını düşünen kızlar yerine ve zamanına göre kadın olmanın değiştiğini belirtmişlerdir. Bunun ise toplumsal roller aracılığıyla yapıldığını söyleyebiliriz. Kadının aile içindeki rollerinin sosyal media aracılığıyla değiştiğini kabul eden kız öğrenciler sosyal medyanın toplumsal yapıdaki ve toplumsal rollerdeki değişiminin önemini belirtmişlerdir. Katılımcılar kadın oldukları için pişmanlık duymadıklarını söyleyerek cinsiyetlerinin onlar için önemli olduğunu başka bir cinsiyete sahip olmak istemediklerini belirtmişlerdir. Toplumsal yapının yani ataerkillikten anaerkilliğe geçişin henüz yaşanmadığını belirterek var olan mevcut düzende erkeklerin ve erkekliğin hâkim olduğunu söylemişlerdir.

3.2.5. Öğrencilerde Toplumsal Cinsiyet Algısı Alt Boyutları (Faktör) Analizi

Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği kullanılarak elde edilen veriler araştırmanın ileri analizlerinin yapılabilmesi için faktör analizine tabi tutulmuştur. İlgili ölçeğin bu araştırma kapsamında beş alt boyutu tespit edilmiş ve analizler her bir faktöre göre gerçekleştirilmiştir. Ölçeği geliştiren ve literatüre sokarak güvenilirlik geçerliliğini gerçekleştiren Altınova ve Duyan'ın (2013) çalışmasında belirttiği maddelere sadık kalınarak fazla olduğu tespit edilen ifadeler çıkarılmış ve toplamda 25 madde ile analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında ölçeğin KMO değeri 0,835 gibi oldukça yüksek bir oranda tespit edilmiştir. Altınova ve Duyan'ın (2013) tespit ettiği 0,882 değerine yakın bir oranda ölçeğin güvenilirliği ve yapı geçerliliği sağlanmıştır. Madde toplam puan korelasyonu yorumlaması için mutlak ölçüler baz alınmış, buna göre korelasyonu 0,35 ve daha yüksek olan maddelerin analizi gerçekleştirilmiştir. Böylece elde edilen verilerin daha iyi ayırt edilebilmesi sağlanmıştır.

Tablo 3.55. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin KMO	Measure of Sampling Adequacy.	,835
Bartlett Testi	Ki-Kare	1984,560
	Serbestlik	300
	Sig.	,000

Analiz edilen ölçeğin beş alt boyutu tespit edilmiştir. Her bir faktörü bir alt boyut olarak tanımlamış ve bir araya gelen ifadelerle uygun olarak belirlenen başlıklar ilgili faktörü tanımlamada kullanılmıştır. Buna göre ilk faktör “Geleneksel Erkeklik” olarak

ifade edilmiştir. Toplamda yedi ifade bir araya gelmiştir. Her bir ifade aile ve toplum içinde erkekliğin gücü ve önemine vurgu yapmaktadır. Erkekleri kadınlara göre daha güçlü ve söz sahibi gören ifadelerden teşekkül etmiştir. Bu sebeple geleneksel erkeklik şeklinde ifade edilmiştir. İkinci faktör ise bir bakıma tamamlayıcı alt boyut olarak ifade edilebilir. Zira kadının konumu ve gücünü yadsıyan ve ikincil plana iten maddelerin bir araya gelmesiyle teşekkül etmiştir. Yine “Geleneksel Kadınlık” şeklinde adlandırılan faktörün içinde kadının çalışmaması gerektiği, kendini ailesine ve eşine adanması, evine bağlı olması gerektiği vb. şeklindeki ifadeler bir araya gelmiştir. Toplam beş ifade bu faktör içinde toplanmıştır. Üçüncü faktör içinde ise diğer ikisine göre modern kadın imgesini öne çıkaran ifadeler toplanmış ve yeni kadınlık rollerine uyarlı maddelerin bir araya geldikleri görülmüştür. “Modern Kadın” olarak adlandırılan bu faktörde yer alan toplam beş farklı ifadenin ortak noktası çalışma hayatının kadınlar için bir engel oluşturmayacağı üzerinedir. Altı ifadeden oluşan beşinci faktörde ise kadınları destekleyen ve güçlü kadın imajını öne çıkararak ifadelerin bir araya geldiği görülmektedir. “Güçlü Kadın” imgesinin çizildiği ifadelerin toplandığı bu alt boyutta da yine kadının erkek karşısında kararlı, güçlü ve özgür duruşunu ifade eden maddeler yer almıştır. İki maddeden oluşan son faktörde ise kadının erkek karşısında güçsüz olmasını, zayıf kalmasını vurgulayan ifadeler bir araya gelmiştir. “Zayıf Kadınlık” adı altında ifade edilen bu faktör ile kadın erkek algısında kadın aleyhine olabilecek ifadeler toplanmıştır.

Tablo 3.56. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Faktörleri

	Faktörler				
	1	2	3	4	5
D20.Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.	,751				
D21.Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.	,671				
D25.Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.	,660				
D16.Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.	,618				
D15.Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.	,601				
D9.Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.	,511				
D18.Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.	,481				
D4.Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.		,749			

Tablo 3.57. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Faktörleri (Devamı)

D6.Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.		,665			
D2.Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır		,622			
D10.Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.		,476			
D17.Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.		,368			
D7.Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.			,714		
D8.Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.			,656		
D13.Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.			,647		
D1.Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.			,565		
D3.Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.			,530		
D22.Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.				,694	
D23.Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.				,629	
D11.Kadınlar yönetici olabilir.				,579	
D5.Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.				,527	
D12.Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.				-,403	
D14.Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.				,364	
D19.Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.					,514
D24.Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.					,361

3.2.6. Aile, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algısı İleri Analizleri

Bu bölümde öğrencilerin aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutumları ve düşünceleri bazı değişkenler etrafında analiz edilecektir. İleri analizler eşliğinde bahse konu düşünce ve tutumların analiz edilmesi ile araştırma soruları olarak belirlenen temel amaçların cevap bulmasına gayret edilecektir. Gençlerin aile ve evlilik konusundaki görüşlerinin halihazırda kendi hayat tecrübeleri ile olan ilişkisinin güçlü olduğu düşünülmektedir. Bu minvalde mevcut aile yapıları ile hayali kurulan aile ve evlilik tercihleri arasında karşılaştırmaların yapılması için ki-kare, t-test ve anova gibi istatistik analizler yapılacaktır. Ayrıca toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ile elde edilen

puanların yine benzer değişkenler etrafında temel analizleri yapılacak ve genel geçer sonuçlar üzerinden bazı çıkarımlar üretilecektir. Bu analizlere ilaveten aile ve evlilik için hayati olduğu düşünölen kadınlar için ideal evlilik yaşı, erkekler için ideal evlilik yaşı ve ideal çocuk sayısı gibi göstergelerin analizi de çeşitli bağımsız değişkenler etrafında analiz edilecektir.

Aşağıda tablolar halinde gösterilen istatistikler ile elde edilen bazı sonuçlara ilişkin bazı ön bilgilerin paylaşılmasında yarar vardır. Bu araştırma ile ortaya konulan bazı bilgiler etrafında öğrencilerin aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin şaşırtıcı bir görünüme ulaşılmıştır. İmam hatip gibi dindarlık katsayısı yüksek olan, İslami kural ve esasları öğrenerek talim ve terbiye gören öğrencilerin aile kurma, eş seçme, evlenme yaşı, kadınlık rolleri vb. gibi araştırma boyutları üzerinden geleneksel refleksler üretmeleri beklenmiştir. Bu minvalde modern görünömler etrafında kendini kuran, kadınlık ve aile gibi olguları hayat alanında dönüştüren seköler eğilimlerin bu gençler arasında geri planda kalması beklenmiştir. Ancak peşinen belirtmek gerekir ki, gençlerin bahsedilen başlıklar altında kendilerine ilişkin ortaya koydukları durum ve tercihler oldukça modern ve seköler dünyanın izlerini taşımaktadır. Sahip oldukları aile yapıları, aşiret ve akrabalık ilişkileri, anne ve aile büyüğü kadınların sergilediği kadınlık rollerinin ötesinde günümüz küresel dünyaya eklemlenme çabaları, modern hayat kodlarını içselleştirme durumları dikkat çekici olarak ifade edilmelidir. Zira tercih ve algıların gençler için popüler bir görünömden ziyade geleceği kuran kadınlık iradesinde kendilerini nerede gördüklerini vurgulamaktadır. Bu tercihlerden anlaşıldığı kadarıyla Doğu Anadolu'nun bu küçük şehrinde İmam Hatip Lisesinde okuyan kızların hayat ufkunu belirleyen modern dünyanın çizdiği yahut idealize ettiği değer ve referans alanları olduğu anlaşılmaktadır. Aile kurmayı düşünmeyen ciddi bir grup, kurduğu ailenin çekirdek aile olarak sınırlı bir gerçeklik içinde kalmasını arzulayan oldukça geniş bir kitle, evlenmek için yaş sınırını bir hayli yukarı çeken bir gençlik, kariyerini ve geleceğini kendi ellerinde kurmayı dindarca yaşamanın önünde gören bir profil ortaya konulmuştur. Bu gençliğin evlilik tercihlerinden ziyade evlilik ve ailede özne olmak talebinde olduğu görölmektedir. Birey olduğunun bilincinde, kadın, eş, anne, kariyer sahibi, tercih eden, tercihlerine saygı bekleyen bir özne olarak görünürlük aradığı görölmektedir. Evlilikte yaşın önemini vurgulayan, erken yaşta evlenmeye sıcak bakmayan, iş ve kariyerini öne çıkaran, akraba evliliklerini gündeminden çıkaran bir kitle ortaya çıkmıştır.

Dindarlık ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerine daha geniş araştırmalar ve analizlerin yapılabilmesi için, konuya dair çok boyutlu araştırmaların yapılabilmesi için bazı konularda odağın değiştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma tam da bu amacı haiz bir iddianın üzerine ortaya konulmuştur. Dindarlığın günümüz göstergeleri giderek modern kadın imajını pekiştirmektedir. Yahut tersinden ifade edilirse, modern zamanın ruhuna uyarlanan bir dindarlık kisvesi gençlerin tercihi haline gelmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında yer alan istatistik analizler ortaya çıkan resmi genel planda sunmak için hazırlanmıştır. Elde edilen veriler çok daha çeşitli ve boyutlu analizlerin yapılabilmesi için kullanılabilir ancak mevcut haliyle bir yüksek lisans tezi için yeterli görülen analizler örnek olarak sunulmuştur. Seçmece olarak bazı veri ve analizler paylaşılmıştır.

3.2.6.1. Aile Sevgisi, Cinsiyet Ayrımcılığı ve şiddet

Gençlerin aile içinde gördükleri sevgi, cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet düzeylerinin birer değişken olarak kullanıldığında aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet konusunda bazı hassasiyetlerin ortaya çıkmasına sebep olacağı düşünölmüştür. Bu çerçevede bazı ki-kare analizleri ile durum ortaya konulmuştur. Metin içinde yer verilen analizler istatistiki anlamda 0,005 düzeyinde anlamlı sonuçlar üreten örneklerdir.

Tablo 3.58. Aile sevgisi ve sorunları paylaşma tercihi çapraz tablo Ki-Kare testi

		A18. Bir sorunla karşılaştığınızda bu durumu ilk olarak kiminle paylaşırsınız?					Toplam
		Kendim çözmeye çalışırım	Arkadaşımla	Ailemle	Akrabalarım dan biriyle		
A19. Çocukluğunuzdan itibaren aileniz tarafından sevildiğinizi hissediyor musunuz?	Evet	S.	128	61	120	4	313
		%	40,9%	19,5%	38,3%	1,3%	100,0%
	Hayır	S.	43	12	4	0	59
		%	72,9%	20,3%	6,8%	0,0%	100,0%
P < 0,005							

Genel olarak ifade edilmesi gerekirse, gençlik için sorunların gerçek veya algısal olması konusunda bir ayrım yapılması doğru değildir. Çoğunlukla büyükler için gençliği tanımlarken kullanılan ifadelerde hayatı tanımadıkları, tecrübe etmedikleri, hayalperest ve basit sorunları büyüttükleri düşünölmür. Ancak gençler için küçömsenen veya gerçekliğine şüpheyle yaklaşılan sorunların oldukça önemli olduğu açıktır. Zira algılanan, hissedilen, vehmedilen her bir durum onların kendi dünyalarında bir tavır, tutum, alışkanlık olarak ortaya çıkacağı bilinmelidir. Nitekim bu konuda aile içinde sevildiğini

hissetme ile yaşadığı sorunlarla nasıl mücadele ettiği arasında güçlü bir ilişki ($P < ,005$) olduğu tespit edilmiştir. Sevildiğini hissetmeyenler sorunlarını çözmeye yalnız kaldıkları, kendi başlarının çaresine bakmayı tercih ettiklerini görülmektedir. Sevildiğini hissedenlerin sorunlarla mücadelede kendileri kadar aileleri ve arkadaşlarına güvenirken, hissetmeyenler ailelerine neredeyse hiç başvurmamaktadır.

Tablo 3.59. Cinsiyet Kimliğinden Memnuniyet ve Ailede Cinsiyet Ayrımcılığı Arasında Karşılaştırma ve Ki-Kare Analizi

		A16.Ailenizde kız ve erkek çocuklarına ayrımcılık yapılır mı?				
		Evet, erkek kardeşlerimin daha değerli olduğunu düşünüyorum	Hayır, kız olarak bana değer verildiğini hissediyorum	Kararsızım, bizim ailede çocukların değeri yoktur	Toplam	
A15.Sahip olduğunuz cinsiyet kimliğinizden memnun musunuz?	Evet	S.	72	231	15	318
		%	22,6%	72,6%	4,7%	100,0%
	Hayır	S.	21	18	9	48
		%	43,8%	37,5%	18,8%	100,0%
$P < 0,005$						

Görüşme yapılan öğrencilerin sahip oldukları cinsiyet kimliğinin memnuniyet düzeyi ile erkek çocuklarına yönelik takınılan ayrımcı tutumlar arasındaki anlamlı bir ilişki olması muhtemeldir. Aile içinde kız olarak görülen değer kamusal alanda kızların karşılarına çıkması beklenebilir. Dahası kendi cinsiyet kimliklerine yönelik bir olumsuz tavır geliştirmenin bile sebebi olabilir. Ancak bu yargıları kısmen ters yüz eden bir istatistikle karşılaşmıştır. Görüşülen kızların cinsiyet kimliğinden ekseriyetle memnun oldukları görülmüştür. Buna karşın aile içinde erkek çocuklara ilişkin pozitif ayrımcılığın ise neredeyse her üç çocuktan birinin ailesinde bulunduğu görülmektedir.

Sahip olduğu cinsiyet kimliğinden memnuniyet ile aile içinde erkek çocuklarına yönelik ayrımcı tutum arasında kurulan çapraz tablo ki kare analizine göre iki değişken arasında güçlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre cinsiyetinden memnun olan kızların ailelerinde kızlara yönelik verilen değer oldukça yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Buna karşın ailesinde erkek çocuklarına yönelik ayrımcılığın daha yüksek olduğu yahut ailesinde çocukların değerinin olmadığı ailelerde büyüyen kızların ise kendi cinsiyet kimliğinden de memnun olmadıkları görülmektedir. Bu sonuçlar üzerinden bir değerlendirme olarak ailede görülen ayrıştırıcı cinsiyet tutumlarının özellikle kızlarda kendi kimliklerine karşı bir önyargı veya memnuniyetsizlik sebebi olduğu açıktır.

Gençlerin kendilerini ve kendilerine dair olan şeyleri benimsemesi ve sahiplenmesi bir bakıma ailenin etkisini gündeme getirmektedir.

Tablo 60. Ekonomik Durum ve Ailede Şiddet Görme Arasında Çapraz Tablo Ki-Kare Analizi

			A12. Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?				
			Düşük	Orta	İyi	Çok iyi	Toplam
A13. Çocukluğunuzda herhangi bir şiddet gördünüz mü?	Evet	S.	8	22	8	0	38
		%	21,1%	57,9%	21,1%	0,0%	100,0%
	Hayır	S.	17	172	121	20	330
		%	5,2%	52,1%	36,7%	6,1%	100,0%
P < 0,005							

Şiddet aile içinde ve kamusal alanda bireylerin yüzleştiği önemli sorunların başında gelmektedir. Şiddeti çeşitli şekillerde hayatın içinde görmek ve muhatap olmak mümkündür. Ancak genel kanı kaba yahut fiziki şiddet olarak muhatap olduğunda dikkate alındığıdır. Psikolojik veya simgesel düzeyde üretilen şiddet türleri görünürlüğü ve ehemmiyeti ile diğerine nazaran göz ardı edilirken, etkileri uzun vadede ancak derinden görülebilmektedir. Bu tabloda analiz edilen ise genel kanı içinde nasıl algılanıyorsa çocuklukta görülen şiddet ile ekonomik durum arasında bir ilişkinin olduğu üzerine kurulmuştur. Yapılan analize göre iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir düzeyindeki artış şiddeti azaltırken, gelir düzeyindeki azalma ise şiddeti artırmaktadır.

Tablo 3.61. Ekonomik Durum ve Ailede Cinsiyet Ayrımcılığı Arasında Çapraz Tablo Ki-Kare Analizi

			A12. Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?				
			Düşük	Orta	İyi	Çok iyi	Toplam
A16. Ailenizde kız ve erkek çocuklarına ayrımcılık yapılırmı?	Evet	S.	4	68	20	1	93
		%	4,3%	73,1%	21,5%	1,1%	100,0%
	Hayır	S.	15	115	99	20	249
		%	6,0%	46,2%	39,8%	8,0%	100,0%
	Karar sızım	S.	5	11	8	0	24
		%	20,8%	45,8%	33,3%	0,0%	100,0%
P < 0,005							

Bir önceki analiz ile ilintili bir diğer tabloda ekonomik durum ile cinsiyet ayrımcılığı arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre ailesinde cinsiyet ayrımcılığı görülen kızların gelir durumları düştükçe bu ayrımın düzeyi artmakta, gelir durumu arttıkça da ayrımcılık düzeyi azalmaktadır. Ayrımcılık bir bakıma simgesel şiddet olarak da değerlendirilebilir. Zira şiddetin fiziksel ve görünür olmayan yanında kız çocuklarının kendilerini dışlanmış, ayrıştırılmış hissetmesi yer alacaktır. Ekonomik durum ile aile yapısı arasında varsayılan bir tezatlık ilişkisi ise aile kültürü, aile içi ilişkiler, ailede değer ve önem arz eden kişilik gelişimi vb. açısından sorunların birbiriyle ilişkili olduğu gerçeğini de göstermektedir. Ekonomik durumun gelişmesi bir bakıma sağlıklı aile yapıları için de önemli bir ara değişken sayılabilir.

Tablo 3.62. Ekonomik durum ve Ailenin gelecek beklentisi arasında çapraz tablo Ki-Kare analizi

		A12. Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?				
		Düşük	Orta	İyi	Çok iyi	Toplam
Üniversiteye gitmek	S.	16	139	99	18	272
	%	5,9%	51,1%	36,4%	6,6%	100,0%
İyi bir Müslüman olmak	S.	6	47	24	0	77
	%	7,8%	61,0%	31,2%	0,0%	100,0%
Kendi isteğini/Hayallerimi gerçekleştirmek	S.	2	6	3	1	12
	%	16,7%	50,0%	25,0%	8,3%	100,0%
Sağlık ve sıhhatte olmak	S.	1	4	2	0	7
	%	14,3%	57,1%	28,6%	0,0%	100,0%
İş/Kariyer sahibi olmak	S.	0	2	0	2	4
	%	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%	100,0%
Yaşlandıklarında onlara bakmak	S.	0	1	0	0	1
	%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		P < 0,005				

Çocuğun değeri araştırması ile Çiğdem Kağıtçıbaşı Türkiye’de aileye ilişkin önemli bir değişkeni ortaya koymuş, açıklayıcı bir çerçeve üretmişti. Bu araştırmanın hatırdaki kalan sonuçlarından biri çocukların aile büyüklerini yaşlılıklarında bakması bir nevi ailenin gelecek sigortası olarak görmesi vardı. Konuya dair pek çok araştırma ve analiz gerçekleştirilmiştir elbette ancak çocukların geleceğine ilişkin beklentilerin değişim

gösterdiği açıktır. Bu çalışmada da benzer düzlemde üretilen bir soruyla ailelerin çocuklarından beklentisi kız öğrencilerin gözünden sorulmuştu. Buna göre görüşmecilere verilen seçenekler arasında eğitim, kariyer, yaşlılık bakımı, sağlık, hayallerini gerçekleştirme, dindar olmak gibi seçenekler sunulmuştur. Bu seçenekler içinde de İmam hatip lisesi öğrencisi olmaları sebebiyle iyi bir Müslüman olmak seçeneğinin en yüksek çıkacağı beklenilmiştir. Ancak elde edilen cevaplar ilk sırada üniversite öğrenimi geldiğini ortaya koymuştur. Bu durumun gelir düzeyi ile ilişkisi düşünülmüştür. Nitekim bu denklem tespit edilmiştir. Gelir düzeyindeki artış ve azalışa bağlı olarak ailelerin beklentilerinin de değiştiği görülmüştür. Değişkenler arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gelir düzeyindeki artış ile kızların üniversiteye gitmeleri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Buna karşın gelir düzeyi ile kısmen tersine bir ilişki iyi bir Müslüman olmak arasında tespit edilmiştir. Yani gelir seviyesi azaldıkça kızlarının iyi bir Müslüman olmasını bekleme oranı artmıştır.

3.2.6.2. Sosyo-Ekonomik Düzey, Aile Kurma, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algısı

Bu bölümde cevabı aranacak temel soru “Öğrencilerin aile yapıları ve sosyo-ekonomik durumlarının aile kurma, evlilik ve toplumsal cinsiyet algıları üzerinde etkisi var mıdır?” olacaktır. Bu soru kendi başına araştırmanın omurgasını teşkil edebilecek kapasitededir. Öğrencilerin ait oldukları sosyo-kültürel ve ekonomik ortamın onların kadınlık ve aile konusundaki görüşlerini etkilediği varsayılmıştır. Bu varsayımdan yola çıkarak üretilen analizlerin genel itibarla yanıltıcı sonuçlar ürettiğini ifade edebiliriz. Zira aile, evlilik ve cinsiyet tutumları konusunda bazı görüşlerin neredeyse aynı düzlemde algılandığı görülmüştür. Değişkenlere göre farklılaşan yahut duruma göre değişim gösteren bir düzlemde değil, pek çok durumda bile genel kanı haline gelmiş, kalıplaşmış yeni yargılara sahip bir gençliğin ortak muhayyilesi tespit edilmiştir. Bu ortak muhayyilede özel olarak cinsiyet algısı modern bir bağlamda kendini göstermektedir. Bu bölümde analizler fark testleri olarak üretilmiş, t-test ve anova ile çeşitli değişkenler arasındaki farklılaşmalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle t-test tablolarında birden fazla analiz, birden fazla değişkenler arası ilişkiler test edilmiştir.

Tablo 3.63. Aile Tipi ve Toplumsal Cinsiyet Faktör Grubu T-Test Analizi

Faktörler	A10.Aile tipi	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Faktör 1	Çekirdek Aile	230	17,5957	6,41348	-1,801	349	,073
Geleneksel Erkeklik	Geniş Aile	121	18,8926	6,40547			
Faktör 2	Çekirdek Aile	230	9,3696	3,76237	-2,466	228,511	,014
Geleneksel Kadınlık	Geniş Aile	123	10,4797	4,16533			
Faktör 3 Modern	Çekirdek Aile	229	20,4541	3,56811	2,129	348	,034
Kadın Algısı	Geniş Aile	121	19,5868	3,73200			
Faktör 4	Çekirdek Aile	228	23,7675	3,40554	1,191	346	,234
Güçlü Kadın İmajı	Geniş Aile	120	23,3000	3,61974			
Faktör 5	Çekirdek Aile	233	4,7983	1,92479	-1,448	352	,149
Zayıf Kadın Olma	Geniş Aile	121	5,1157	2,01738			

Öğrencilerin nasıl bir aile içinde yaşadıkları ve bu aile tipinin onların toplumsal cinsiyet algılarını etkilediği iddiası üzerine t testi analizi yapılmıştır. Sadece çekirdek aile ve geniş aile olarak iki farklı yapıdaki ailelerin cinsiyet üzerindeki etkisi belirlenmiştir. Bu analize göre toplumsal cinsiyet ölçeğinin beş alt boyutunun ikisinde farklılaşma tespit edilmiştir. Tespit edilen farklılaşmalar Geleneksel Kadınlık ile Modern kadın algısı faktörleri üzerinde aile tiplerinin etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çekirdek ailede yaşayan kızların geleneksel kadınlık rollerine daha düşük düzeyde katılım sağladığı, geniş ailede yaşayan kızların ise geleneksel kadınlık rollerine daha yüksek düzeyde ortalama ile katılım sağladığı görülmüştür. Buna göre sahip olunan aile tipi çekirdekten geniş doğru değiştikçe görüşmecilerin geleneksel kadınlık imajının farklılaştığı tespit edilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, geleneksel kadınlık imajı geniş aile içinde yetişen görüşmeciler arasında daha yüksek düzeyde temsil edilmektedir. Çekirdek aile içinde yetişen kızlarda ise geleneksel kadınlık imajı daha düşük düzeyde temsil edilmektedir.

Bir diğer analizde ise modern kadınlık imajı bir önceki veriyi doğrular şekilde tersine sonuç vermiştir. Zira çekirdek aile içinde yetişen kızların modern kadın algısına daha fazla katılım sağladığı, geniş aile içinde yetişen kızların ise modern kadın algısına daha düşük düzeyde katılım sağladığı görülmüştür. İki değişken arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerin sahip olduğu aile yapısının toplumsal cinsiyet tutumlarını etkilediği iddiası doğrulanmıştır.

Tablo 3.64. Aile Yapısı & Toplumsal Cinsiyet Faktör Grubu ANOVA Analizi

	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	Sig.
Faktör 1 Geleneksel Erkeklik	150,566	4	37,642	,926	,449
	14113,024	347	40,672		
	14263,591	351			
Faktör 2 Geleneksel Kadınlık	12,842	4	3,210	,200	,938
	5608,133	350	16,023		
	5620,975	354			
Faktör 3 Modern Kadın Algısı	65,698	4	16,425	1,247	,291
	4531,752	344	13,174		
	4597,450	348			
Faktör 4 Güçlü Kadın İmajı	29,556	4	7,389	,613	,653
	4144,868	344	12,049		
	4174,424	348			
Faktör 5 Zayıf Kadın Olma	23,861	4	5,965	1,538	,191
	1349,606	348	3,878		
	1373,467	352			

Sahip olunan aile ile toplumsal cinsiyet algısı arasında tespit edilen anlamlı farklılaşmaya karşın kurulması düşünülen aile türü ile toplumsal cinsiyet algısı arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Yani hayal ile gerçek arasında kalan öğrencilerin toplumsal cinsiyet tutumları gerçek olanın etkisine açık olduğu, hayali olanın etkisinin ise görece değişmeyen bir düzlemde kaldığı tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet tutumları ile kurulmak istenilen aile türü arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Dolayısıyla cinsiyet algısının kurulmak istenen aile üzerinde anlamlı bir farklılık yaratacağı beklentisi doğrulanmamıştır.

Tablo 3.65. Gelir Durumu & Toplumsal Cinsiyet Faktör Grubu ANOVA Analizi

	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	Sig.
Faktör 1 Geleneksel Erkeklik	11,307	3	3,769	,092	,965
	14721,356	358	41,121		
	14732,663	361			
Faktör 2 Geleneksel Kadınlık	15,751	3	5,250	,332	,802
	5673,659	359	15,804		
	5689,410	362			
Faktör 3 Modern Kadın Algısı	8,119	3	2,706	,203	,894
	4738,536	356	13,310		
	4746,656	359			
Faktör 4 Güçlü Kadın İmajı	17,345	3	5,782	,478	,698
	4295,089	355	12,099		
	4312,435	358			
Faktör 5 Zayıf Kadın Olma	,647	3	,216	,056	,983
	1397,720	361	3,872		
	1398,367	364			

Ekonomik durum ile toplumsal cinsiyet arasında bir farklılaşmanın olması beklentisi üzerine üretilen analizde anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Genel itibarla gelir durumları ile toplumsal cinsiyet tutumları alt faktörleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmaması, konuya dair üretilen algının ekonomik düzeyi aşan bir boyutta gerçekleştiği anlamına da gelebilmektedir. Yani gelir durumunu da aşan bir düzeyde kız öğrenciler toplumsal cinsiyet algılarını belirlemişlerdir.

Aile içi ilişkilere yansıyan ve görüşmecilerin yaşam tecrübelerini ve alışkanlıklarını gösteren soru grubundaki kısa cevapların toplumsal cinsiyet algıları üzerinde etkisi incelenmiştir. “Öğrencilerin aile içinde gördüğü değer ve duygularına verilen önem, aile içinde ebeveynlerin yaklaşımlarının cinsiyet algıları üzerinde etkisi var mıdır?” şeklinde ifade edilen araştırma sorunun cevabını aramak için üretilen bu analiz grubunda aşağıdaki başlıklar sorgulanmıştır. Aile içinde değer görme, ailenin duygulara önem vermesi, erkek evladın ayrıcalığının olması, erkek olarak dünyaya gelme istenci, hoşuna gidene açıkça söyleme cesareti, doğru olduğuna inanılan şeylerin peşinden gidebilme cesareti ve istemediği şeylere ilişkin yaptırım gücü gibi başlıklar altında gündelik hayat akışındaki cinsiyet kısıtlamalarını ile toplumsal cinsiyet algısı arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çıkması beklenen pozitif anlamlı farklılaşmaların bu soru grubunda neredeyse hiç tespit

edilmediği belirtilmelidir. Sadece “ailede erkek evlat değerlidir” şeklindeki önermeye olumlu katılanlar ile geleneksel kadınlık faktörüne daha yüksek katılım sağlandığı ifade edilmelidir. Yine aynı ifade de değerli değildir şeklinde görüş belirtenlerde ise güçlü kadın imajı alt faktör puanının daha yüksek düzeyde temsil edildiği görülmektedir. Birbirini doğrulayan bu iki istatistiki analiz sonuçları dışında diğer soru ve analiz gruplarında anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Bu durum da gündelik hayat akışında cinsiyet kısıtlarının toplumsal cinsiyet tutumları üzerinde doğrudan bir farklılaşma yaratmadığı ifade edilebilir. Aşağıda yer verilen tablolar durumu göstermektedir.

Tablo 3.66. Ailede Değer Görme ve Toplumsal Cinsiyet Algısı t-test Analizi

Faktörler	A17.1 Ailede değer gördüğü düşüncesi	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Faktör 1	Düşünüyorum	272	18,0478	6,50131	-,260	357	,795
Geleneksel Erkeklik	Düşünmüyorum	87	18,2529	6,05444			
Faktör 2	Düşünüyorum	272	9,8162	3,94090	-,121	358	,904
Geleneksel Kadınlık	Düşünmüyorum	88	9,8750	4,08477			
Faktör 3 Modern	Düşünüyorum	272	20,2721	3,59472	1,071	356	,285
Kadın Algısı	Düşünmüyorum	86	19,7907	3,75144			
Faktör 4	Düşünüyorum	270	23,4852	3,50647	-,925	354	,356
Güçlü Kadın İmajı	Düşünmüyorum	86	23,8837	3,40041			
Faktör 5	Düşünüyorum	278	4,9065	1,98330	-,139	360	,889
Zayıf Kadın Olma	Düşünmüyorum	84	4,9405	1,88431			

Tablo 3.67. Ailede duygulara önem verme ve toplumsal cinsiyet algısı t-test analizi

Faktörler	A17.2.Ailede duygulara önem verilir	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Faktör 1	Verir	261	18,3946	6,52992	1,806	354	,072
Geleneksel Erkeklik	Vermez	95	17,0105	6,01327			
Faktör 2	Verir	259	9,9112	3,97227	,356	354	,722
Geleneksel Kadınlık	Vermez	97	9,7423	4,01113			
Faktör 3 Modern	Verir	260	20,2308	3,59007	,672	351	,502
Kadın Algısı	Vermez	93	19,9355	3,76427			
Faktör 4	Verir	256	23,4492	3,49079	-1,444	350	,150
Güçlü Kadın İmajı	Vermez	96	24,0521	3,48642			
Faktör 5	Verir	264	4,9470	1,98018	,498	356	,619
Zayıf Kadın Olma	Vermez	94	4,8298	1,90437			

Tablo 3.68. Ailede Erkek Evlada Verilen Değer ve Toplumsal Cinsiyet Algısı t-test Analizi

Faktörler	A17.3.Ailede erkek evlat daha değer..	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Faktör 1	Değerlidir	115	18,7304	6,05722	1,853	344	,065
Geleneksel Erkeklik	Değerli değildir	231	17,4113	6,32453			
Faktör 2	Değerlidir	117	10,4957	4,24594	2,692	203,310	,008
Geleneksel Kadınlık	Değerli değildir	231	9,2597	3,62144			
Faktör 3 Modern	Değerlidir	116	19,8879	4,05992	-1,061	342	,289
Kadın Algısı	Değerli değildir	228	20,3289	3,41307			
Faktör 4	Değerlidir	115	23,0348	3,95796	-2,350	188,515	,020
Güçlü Kadın İmajı	Değerli değildir	230	24,0304	3,15591			
Faktör 5	Değerlidir	114	4,7895	2,01092	-,624	347	,533
Zayıf Kadın Olma	Değerli değildir	235	4,9277	1,90565			

Tablo 3.69. Erkek Olarak Dünyaya Gelme İsteği ve Toplumsal Cinsiyet Algısı t-Test Analizi

Faktörler	A17.4.Erkek olarak dünyaya gelmek..	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Faktör 1	İsterdim	109	18,4587	6,68128	,999	352	,319
Geleneksel Erkeklik	İstemezdim	245	17,7347	6,12030			
Faktör 2	İsterdim	112	10,0446	4,39776	,834	354	,405
Geleneksel Kadınlık	İstemezdim	244	9,6680	3,73952			
Faktör 3 Modern	İsterdim	109	19,9174	3,89950	-,734	350	,463
Kadın Algısı	İstemezdim	243	20,2263	3,53293			
Faktör 4	İsterdim	112	23,8571	3,08982	,929	350	,354
Güçlü Kadın İmajı	İstemezdim	240	23,4875	3,64305			
Faktör 5	İsterdim	113	4,7434	2,03881	-1,019	356	,309
Zayıf Kadın Olma	İstemezdim	245	4,9673	1,88364			

Tablo 3.70. Ailede Hoşuna Gitmeyeni Açıkça Söyleme Cesareti ile Toplumsal Cinsiyet Algısı t-test Analizi

Faktörler	A17.5.Hoşuma gitmeyi açıkça..	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Faktör 1	Söylerim	251	18,2430	6,39568	1,126	355	,261
Geleneksel Erkeklik	Gizlerim	106	17,4151	6,22570			
Faktör 2	Söylerim	254	9,8937	4,00796	,352	356	,725
Geleneksel Kadınlık	Gizlerim	104	9,7308	3,91470			
Faktör 3 Modern Kadın Algısı	Söylerim	249	20,2892	3,43087	1,266	352	,206
	Gizlerim	105	19,7524	4,10624			
Faktör 4	Söylerim	248	23,6331	3,29741	,189	352	,850
Güçlü Kadın İmajı	Gizlerim	106	23,5566	3,90623			
Faktör 5	Söylerim	254	5,0039	1,91829	1,448	357	,148
Zayıf Kadın Olma	Gizlerim	105	4,6762	2,02625			

Tablo 3.71. Doğru olduğuna inandığım şeylerin peşinden sonuna kadar gidebilme ile toplumsal cinsiyet algısı ANOVA analizi

	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	Sig.
Faktör 1	73,867	2	36,933	,902	,407
Geleneksel Erkeklik	14331,952	350	40,948		
	14405,819	352			
Faktör 2	12,204	2	6,102	,381	,683
Geleneksel Kadınlık	5617,585	351	16,005		
	5629,788	353			
Faktör 3	63,489	2	31,744	2,409	,091
Modern Kadın Algısı	4572,226	347	13,176		
	4635,714	349			
Faktör 4	12,167	2	6,084	,502	,606
Güçlü Kadın İmajı	4202,750	347	12,112		
	4214,917	349			
Faktör 5	,793	2	,397	,102	,903
Zayıf Kadın Olma	1370,671	352	3,894		
	1371,465	354			

Tablo 3.72. İstemediğim Bir Şeyi Ailenin Zorla Yaptırma Gücü ile Toplumsal Cinsiyet Algısı ANOVA Analizi

	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	Sig.
Faktör 1 Geleneksel Erkeklik	153,346	2	76,673	1,929	,147
	14030,595	353	39,747		
	14183,941	355			
Faktör 2 Geleneksel Kadınlık	86,978	2	43,489	2,765	,064
	5552,213	353	15,729		
	5639,191	355			
Faktör 3 Modern Kadın Algısı	1,068	2	,534	,040	,961
	4695,675	350	13,416		
	4696,742	352			
Faktör 4 Güçlü Kadın İmajı	2,416	2	1,208	,100	,905
	4233,357	349	12,130		
	4235,773	351			
Faktör 5 Zayıf Kadın Olma	7,200	2	3,600	,954	,386
	1339,976	355	3,775		
	1347,176	357			

3.2.6.3. İdeal Evlilik Yaşı ve Çocuk Sayısı Analizler

Aile ve evlilik konusunda ideal düzeyde tespit edilen bazı rakamlar vardır. Bu rakamlar ulusal ve uluslararası istatistik analizlerde sıklıkla dile getirilir. Türkiye’de evlenme yaşındaki değişim, sahip olmak istenilen çocuk sayısı gibi veriler zaman zaman kamuoyunun gündemine getirilir ve tartışılması sağlanır. Burada görülen rakamlar ile toplumsal değişimin aile ve evlilik kurumuna olan etkileri anlaşılmaya ve tespitler üretilmeye çalışılır. Nitekim yıllara göre ortaya çıkan eğri evlenme yaşının giderek arttığını, çocuk sayısının ise giderek azaldığını ifade etmede oldukça sık başvurulan istatistikler arasındadır. Algılar ile gerçek evlenme yaşı ve çocuk sayıları kıyaslandığında da bu eğrinin gerçekliği tespit edilmiş olur. Bu araştırma kapsamında da bu minvalde üretilen sorulara ilişkin bir fark analizi üretilmiştir. T-test ve Anova analizleri ile ideal yaş ve çocuk sayısı üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğu anlaşılacak istenmiştir.

Tablo 3.73. İdeal Evlilik Yaşı ve İdeal Çocuk Sayısı & Yaşanılan Yer Arasında T Test Analizleri

Evlilik yaşı ve çocuk sayısı	Yaşadığı yer	S.	Ort.	Std. Sp.	t	Sd.	p.
Kadınlar için İdeal Evlilik Yaşı	Köy	156	24,40	2,539	-,218	355	,828
	Şehir	201	24,46	2,530			
Erkekler için İdeal Evlilik Yaşı	Köy	154	26,30	2,728	-1,535	354	,126
	Şehir	202	26,77	2,946			
İdeal çocuk sayısı	Köy	150	3,13	1,481	3,215	338	,001
	Şehir	190	2,66	1,178			

Görüşmecilerin yaşadıkları yerleşim alanlarının evlilik ve çocuk konusunda etkisi olabileceği varsayılmıştır. Buna göre hayatınızın büyük çoğunluğunun geçtiği yerleşim ile evlilik için ideal görülen yaş arasında kurulan ilişki testinde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Şehir veya köy fark etmeksizin evlenme yaşlarındaki oransallık değişmemektedir. Buna göre kadınlar 24, erkekler ise 26 yaş düzeyinde gerek köy gerek şehir kökenli görüşmeciler için aynı düzeyde tespit edilmiştir. Ancak söz konusu ideal çocuk sayısı olunca köy ve şehir farklılaşmıştır. Köyde yaşayanlar için ideal çocuk sayısı ortalaması yükselirken, şehirde yaşayanlar için ideal çocuk sayısı düşmektedir. Üç ve üzeri köy için tercih edilirken, üçün altı şehirde yaşayanlar için tercih sebebi olmuştur.

Tablo 3.74. İdeal Evlilik Yaşı ve İdeal Çocuk Sayısı & İstenilen Evlenme Türleri Arasında ANOVA Analizleri

İdeal evlilik yaşı ve çocuk sayısı	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	Sig.
C1. Size göre kadınlar için ideal evlilik yaşı kaçtır?	109,586	4	27,396	4,471	,002
	2224,433	363	6,128		
	2334,019	367			
C2. Size göre erkekler için ideal evlilik yaşı kaçtır?	127,326	4	31,831	4,078	,003
	2825,928	362	7,806		
	2953,253	366			
C5. Ailelerde ideal çocuk sayısı kaç olmalı?	4,040	4	1,010	,582	,676
	599,174	345	1,737		
	603,214	349			

Tablo 3.75. İdeal Evlilik Yaşı ve İdeal Çocuk Sayısı & İstenilen Evlenme Türleri Arasında ANOVA Analizleri (Devamı)

İdeal evlilik yaşı ve çocuk sayısı	İstenilen Evlenme Türleri	S	Ort.	S.S.	Çoklu Karşılaştırma LSD Post Hoc Testi
C1. Size göre kadınlar için ideal evlilik yaşı kaçtır?	1-Karşılıklı anlaşarak	66	24,70	2,340	2*
	2-Aşk evliliği	181	23,97	2,478	1*, 4*, 5*
	3-Görücü usulü evlilik	16	23,63	2,473	4*, 5*
	4-Mantık evliliği	50	25,10	1,717	2*, 3*
	5-Evliliğe karşıyım	55	25,22	3,125	2*, 3*
	Toplam	368	24,43	2,522	
C2. Size göre erkekler için ideal evlilik yaşı kaçtır?	1-Karşılıklı anlaşarak	66	26,70	2,700	4*
	2-Aşk evliliği	180	26,01	2,692	4*,5*
	3-Görücü usulü evlilik	16	26,94	2,932	-
	4-Mantık evliliği	50	27,66	2,840	2*
	5-Evliliğe karşıyım	55	26,95	3,135	2*
	Toplam	367	26,54	2,841	-
C5. Ailelerde ideal çocuk sayısı kaç olmalı?	1-Karşılıklı anlaşarak	63	3,00	1,078	-
	2-Aşk evliliği	171	2,89	1,439	-
	3-Görücü usulü evlilik	16	3,06	,854	-
	4-Mantık evliliği	47	2,70	1,041	-
	5-Evliliğe karşıyım	53	2,74	1,483	-
	Toplam	350	2,87	1,315	-

İdeal evlenme yaşı ile nasıl bir evlilik yapılmak istenildiği arasında bir ilişkinin olabileceği varsayılmıştır. Evlenme yaşının, evlilik türleri ile olan ilişkisi anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Erkekler için veya kadınlar için belirlenen ideal evlenme yaşlarının evlenme türlerine göre farklılaştığı, bu farklılaşma aşk evliliği isteyenler ile görücü usulüne sıcak bakanlar arasında tespit edilmiştir. Her iki grupta yer alanlar diğer gruplardan anlamlı bir farklılaşma içindedirler. Zira en düşük evlenme yaş aralığına sahip olan iki grupta yer almaktadırlar.

Tablo 3.76. İdeal Evlilik Yaşı ve İdeal Çocuk Sayısı & Nasıl Bir Aile Kurmak İstedığı Arasında ANOVA Analizleri

İdeal evlilik yaşı ve çocuk sayısı	Kareler Top.	df	Kareler Ort.	F	Sig.
C1. Size göre kadınlar için ideal evlilik yaşı kaçtır?	87,875	3	29,292	4,736	,003
	2245,340	363	6,186		
	2333,215	366			
C2. Size göre erkekler için ideal evlilik yaşı kaçtır?	121,720	3	40,573	5,188	,002
	2831,244	362	7,821		
	2952,964	365			
C5. Ailelerde ideal çocuk sayısı kaç olmalı?	42,062	3	14,021	8,272	,000
	588,149	347	1,695		
	630,211	350			

İdeal evlilik yaşı ve çocuk sayısı	İstenilen Aile Türleri	S	Ort.	S.S.	Çoklu Karşılaştırma LSD Post Hoc Testi
C1. Size göre kadınlar için ideal evlilik yaşı kaçtır?	1-Çekirdek aile	255	24,32	2,290	3*, 4*
	2-Geniş aile	24	24,00	2,485	4*
	3-Akraba/Aşiret ailesi	14	22,79	2,326	1*, 4*
	4-Aile Kurmak istemiyorum	74	25,19	3,100	1*, 2*, 3*
	Toplam	367	24,42	2,525	
C2. Size göre erkekler için ideal evlilik yaşı kaçtır?	1-Çekirdek aile	255	26,36	2,534	4*
	2-Geniş aile	24	25,79	1,956	4*
	3-Akraba/Aşiret ailesi	14	25,50	3,180	4*
	4-Aile Kurmak istemiyorum	73	27,62	3,692	1*, 2*, 3*
	Toplam	366	26,54	2,844	-
C5. Ailelerde ideal çocuk sayısı kaç olmalı?	1-Çekirdek aile	247	2,87	1,306	2*, 4*
	2-Geniş aile	22	4,00	1,633	1*, 4*
	3-Akraba/Aşiret ailesi	13	3,38	1,502	4*
	4-Aile Kurmak istemiyorum	69	2,48	1,119	1*, 2*, 3*
	Toplam	351	2,88	1,342	-

Arzu edilen aile yapısı ile evlenme yaşı ve çocuk sayısı arasındaki fark testine göre her düzeyde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Burada kritik olan veri ise aile kurmak istemeyenler ile diğerleri arasında tespit edilmiştir. Evlenme yaşını yükselten yahut ideal çocuk sayısını azaltan grup aileye karşı olan görüşmeciler arasından çıkmıştır. Bu grubun aile olgusuna yönelik takındığı olumsuz tavır evlilik ve çocuk üzerinde kendini göstermiştir. Evlenme yaşının kadınlar ve erkeklerde en yüksek düzeyde temsil edilmesi,

aile kurmaya sıcak bakmayan bu grup içinden çıkmıştır. Aile kurmak fikri ile olan sorunlu ilişkinin bir yansıması bu veriler sayesinde tespit edilebilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmanın birinci bölümünde geçmişten günümüze sayıları her sene artan imam hatip liseleri ve bunların Türk eğitim sistemindeki yeri ele alınmaya çalışıldı. Ayrıca imam hatip liselerinin nitel ve nicel olarak öğrenci yetiştirmeleri ve bu liseleri tercih edenlerin mesleki öğrenimleri üzerinde durulmuştur. İmam hatip liselerinde okutulan dersler ve imam hatip liselerinin İslami geleneksel kökeni ve modern çağdaki durumu üzerinde çalışıldı. Eğitim kurumlarının mahiyetine, neden tercih edildiğine bu bölümde değinilmiştir. Liselerde verilen din eğitiminin mahiyetinin öğrencilerin sosyalleşerek kültürlenmesini sağlamak ve dini değerlerin aktarımını yaparak bu pratikleri hayatlarında göstermeye yönelik dini pedagojiyi kazandırmaktır. Okulları tercih edenlerin tercih etme sebebi ise okulların devlet denetiminde olması, müfredatında hem dini hem seküler dersleri bulundurması olmuştur.

Modernizm etkisiyle geleneksellikten uzaklaşan bunun yerine popüler kültür unsurlarının yerleştiği ve kitle iletişim araçlarıyla alanını sürekli geliştiren popüler kültür kız imam hatip lisesi öğrencilerinin ilgi odağı olmuştur. Bu çalışmada ise genelde imam hatip lisesi özelde ise kız imam hatip liseleri öğrencilerini popüler kültüre olan tutumları ve bu tutumlarının aldıkları dini eğitim ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Öğrencilerin değer yönelimlerine de popüler kültür bağlamında değinilmiştir. Bundan önceki çalışmalarda da genel olarak imam hatip lisesi öğrencilerinin aldıkları dini eğitimleri popüler kültüre karşı pratikte gösteremedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uzakları yakın eden kitle iletişim araçları kız öğrenciler için yeni insan modelleri üreterek bunlar arasından kendine yakışanı seçmesini beklemektedir. Toplumsal ve ahlaki değerlerin yitimine sebep olmakla birlikte yeni şeyler öğreten kitle iletişim araçları aldıkları din eğitimi görmezlikten gelerek yeni kimlikler kazandırmıştır. Modernizmin katmış olduğu bu yeniliklere karşı kayıtsız kalamayan gençler dini değerlerin dönüşümünü yaşayarak üretmiş oldukları popüler dini daha da popülerleştirmişlerdir. Gittikçe sekülerleşen kız öğrenciler tercihlerini ve yaşamlarını da inandıkları şeylere göre şekillendirmeye başlamışlardır.

Çalışmanın ikinci kısmında ise kadın, aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarından bahsedilmiştir. Bu kısımda modernleşmeyle birlikte kız imam hatip lisesi öğrencilerinin de değişen aile, kadın, evlilik algıları ele alınarak değişime neden olan faktörlere

sosyolojik bir bakış açısı getirilmiştir. Bu bölümde cinsiyet olarak kadın ve toplumsal rol olarak kadınlık detaylıca anlatılmıştır. Aile kurumu içinde kadının konumuna değinerek kadını önemli kılan bakış açılarına değinilmiştir. Evliliğin çeşitli tanımları yapılarak gençlerin evliliğe ve aile müessesesine bakış açısı değerlendirilmiştir. Kitle iletişim araçlarıyla değişen aile yapısına gençlerin yaklaşımının da farklılaştığı bu bölümde aktarılmaya çalışılmıştır. Yine kitle iletişim araçlarıyla gördükleri cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında imam hatip lisesinde okuyan kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının da değişiminin ne yönde olduğuna değinilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kazandırılma sürecinde toplumsal değişimle birlikte yaşanan iç çatışmaların bireye etkisi, gençlerin toplumsal cinsiyete bakışı, dinin toplumsal hayattaki önemi ve toplumsal cinsiyete etkisi gibi konulara açıklık getirilmiştir. Kadının toplumsal cinsiyet eşitsizliği içinde konumlanması ve eril bakış açısı bu bölümün en önemli başlıklarını oluşturmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü kısmında ise Muş'taki kız imam hatip lisesi öğrencileri ile yapılan alan araştırmasında bu liseleri tercih etme sürecinden başlayarak şu an ki pozisyonları esas alınarak değişen ve dönüşen farklı yönelimleri gösterilmeye çalışıldı. Bununla birlikte yapılan alan araştırması kız imam hatip lisesi öğrencilerinin aldıkları eğitimin de kadın, aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarındaki değişime olan etkilerini göstermektedir. Alan araştırması dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde sorulan demografik sorular ile kız öğrencilerin öncelikle aileleri ile olan ilişkileri tespit edilmeye çalışıldı. Bu ilişki onların evlilik ve aile ile ilgili vermiş oldukları cevapların verilerini analiz ederken daha doğru tespitlerde bulunmak için yardımcı olmuştur. Aynı hanede yaşayan kişi sayısı ve kardeş sayısı verileri ise kız öğrencilerin yaşam standartlarına etki eden durumlar olduğu için evlilik sonrası ideal çocuk sayısını belirlemede ve yorumlamada faydalı veriler sağlamıştır. Anne ve baba eğitim durumu öğrencilere rol model olması açısından eğitim hayatına devamlılıklarını sağlamada kıyas yapmayı mümkün kılan veriler sağlamıştır. Anne baba mesleği ve gelir durumu ise evlenilecek adayda aranan kriterleri seçerken belirleyici olan unsurlardan birisi olmuştur denilebilir. Sahip oldukları kimlikleri ve aile içinde cinsiyet eşitsizliğine maruz kalıp kalmama durumu ise toplumsal cinsiyet algısı ölçeğindeki ifadeleri yorumlamak açısından yardımcı olan veriler sunmuştur. Sosyal faaliyetlere yönelik olan veriler değişen ilgi odaklarını ve okul dışı etkinliklerinin aldıkları eğitimle doğru orantılı olmadığını göstermiştir. Kitle iletişim araçları ile evlilik arasındaki ilişkiyi tespit etmek adına

yöneltilen sorulara verilen cevaplar sosyal medya aracılığıyla evlilik yapmayı kendilerinin tercih etmeyeceğini fakat bu tür evliliklerin yapıldığını göstermektedir.

Çalışmada anket sorularının verileri tablolar halinde önemli veriler sunarken, ki-kare analizi, t-test ve ANOVA testleri sonuçları da tez çalışması hakkında ve hipotezlerimiz doğrultusunda anlamlı bilgiler sunmuştur. Son kısımda öğrencilerin aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin tutumları ve düşünceleri bazı değişkenler etrafında analiz edilirken araştırmanın hipotezlerine uygun veriler elde edilmiştir. Bunların birkaçı ise şöyledir; ailesi tarafından sevildiğini hissetmeyen öğrenciler kendileriyle alakalı sorunları çözerken aileden destek almak yerine kendi başlarına çözümler üretmeye çalışmışlardır. Cinsiyet kimliğinden memnun olan kız çocukları aile içinde erkek çocuğa verilen değerden kız çocuğuna verilen değerden daha çok olmadığını belirterek beklenilenin aksine negatif yönde bir ilişkinin var olduğu sonucuna varmamıza sebep olmuştur. Ailenin gelir durumu ile çocuklukta görülen şiddet arasında anlamlı bir ilişki vardır. Testler gelir durumu daha düşük olan ailelerde şiddet daha çok görülürken, gelir durumu orta veya iyi olan ailelerin çocuklukta şiddet görmediği sonucunu vermiştir. Ailenin ekonomik durumu ile çocuktan beklentileri arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğunu test sonuçları göstermiştir. Öğrencilerin aile yapıları ve sosyo-ekonomik durumlarının aile kurma, evlilik ve toplumsal cinsiyet algıları üzerindeki etkisi de anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Sahip olunan aile yapısı öğrencilerin toplumsal cinsiyet tutumlarını etkilemiştir. Geniş aile içinde yetişen kız çocukları geleneksel kadın algısına sahipken, çekirdek aile içinde yetişen kız çocukları modern kadın algısına sahip olduklarını göstermişlerdir. Bu doğrultuda araştırmanın hipotezlerinin bir kısmı doğrulanırken bir kısmında anlamlı ilişkiler görülememiştir. Böylelikle kız öğrencilerin gördükleri eğitim ve içinde buldukları aile yapıları onların algılarını etkilerken bunu sadece olumlu yönde etkilediğini söylemenin doğru olmadığını, zira tam tersi algı yarattığını da araştırmamızın sonucu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, M. H. ve M. A. Aydemir (2007). Üniversitede Okuyan Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Tutumları Bağlamında Aile ve Evlilik Kurumlarına Bakışları (Selçuk Üniversitesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı 18, 43-60.
- Akşit, B. ve M. K. Coşkun (2004). “Türkiye’nin Modernleşmesi Bağlamında İmam-Hatip Okulları” Y. Aktay (ed.). Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1.
- Akyüz, İ. (2014). Türkiye’de Gençlik, Din Ve Değerler Konusunda Yapılan Ampirik Araştırmaların Yöntem ve İçerik Analizi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 30, 183-202.
- Alptekin, D. (2012). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Altınova, H.H. ve V. Duyan (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 24, Sayı 2, 9-22.
- Asa, S. (2021). *Popüler Kültür, Gençlik ve Hallyu*. İstanbul: DBY.
- Aşlamacı, İ. (2014). Türkiye’nin İslam Eğitim Modeli: İmam-Hatip Okulları Ve Temel Özellikleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı 5, 265-278.
- Aşlamacı, İ. (2017). İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 12, Sayı 10, 49-80.
- Aşlamacı, İ. ve E. Eker (2016). İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet Ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı 32, 7-38.

- Atak, H., C. Tatlı vd. (2016). Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 8, Sayı 3, 204-227.
- Aydemir, M. A. ve E. Özensel (2016). *Türkiye’de İmam Hatipli Olmak*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aydemir, M. A. (2017). Türkiye’de İmam Hatip/li Algısı: Bazı Göstergeler Bağlamında Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Talim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 5-27.
- Aydınalp, H. ve E. N. Erikoğlu (2020). İmam Hatip Lisesi’nde Eğitim Gören Gençlerin Okul Tercihlerini Etkileyen Faktörler. *İlahiyat Akademi Dergisi*. Cilt 12,
- Ayhan, H. (2014). *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Babahanoğlu, R. (2020). Eş Seçiminde Öncelikler: Bilimsel Bir Araştırma. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, Cilt 6, Sayı 2, 584-596.
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu Batı*, Cilt 63, 147-164.
- Bağçeli, P. (2008). Köyde ve Kentte Yaşayan 7-8 Yaş Arası Çocukların Cinsiyet Kalıp Yargıları ve Cinsiyete Bağlı Oynadıkları Oyun ve Oyuncaklar. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Uludağ Üniversitesi SBE.
- Bağlı, M. ve A. Sever (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat. *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt 2, Sayı 8, 9-22.
- Berktaş, F. (2018). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Belek Erşen, U. (2015). Farklı Sosyal Kategorilerden Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algıları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 184-213.
- Belli, A. ve G. Aynacı (2020). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Algısı: Kadınlar Kendilerini Nasıl Güçlendirebilir? *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15, 26.
- Bilgin, V. (2003). Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 193-214.

- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, 108-114.
- Budak, H. ve Y. Yıldız (2022). Günümüz Gençliğini ve Sorunlarını Gençlerin Kaleminden Süzülen Hikâyelerden Anlamak. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 26, 41-66.
- Burcu, E., F. Yıldırım vd. (2015). Çiçeklerin Kaderi: Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 73, 63-98.
- Büyükalan F. S., Y. Kanlı vd. (2018). Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısı: Ankara Hüseyin Gazi Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği. *Türk Çalışmaları Eğitim Bilimleri*, Cilt 13, Sayı 19, 327-345.
- Büyükbayrak, B. (2021). *İmam Hatip Liselerindeki öğrenci sayısı ve akademik liselerdeki öğrenci sayısına dair iddialar*. https://www.dogrulukpayi.com/dogrulama/imam-hatip-liselerindeki-ogrenci-sayisi-ve-akademik-liselerdeki-ogrenci-sayisina-dair-iddialar?gclid=Cj0KCQiA2NaNBhDvARIsAEw55hgkYCTmQSqfMtmWITfvKX6dTIAMnos2m-agUAFsvDPhowoGmkraT7EaAli5EALw_wcB (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Can, İ. ve E. Ulutaş (2021). *Teşhir Toplumu: Bir Duyu Sosyolojisi Denemesi*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Coşkun, K. (2020). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Anlayışı Ve Sosyal Değerler Algısı. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi SBE.
- Çakmak, S. (2019). Van İlinde Gençlerin İzledikleri Müzik Video/Kliplerin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Folklor Akademi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 470-503.
- Çekin, A. (2013). Din ve Eğitiminin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2.
- Çelikel, B. (2020). Din Eğitimi Sosyoloji Gözüyle Okumak. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 9, 33-50.

- Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, 364-385.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*, Sayı 86, 139-170.
- Demir, T. (2016). Postmodern Perspektiften Popüler Kültür ve Dindarlığın Yeni Formları. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 15, 117-133.
- Demirgöz, B. M. (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 15-28.
- Donovan, J. (2020). *Feminist Teori*. A. Bora, M. Ağduk Gevrek ve F. Sayılan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duyar, T. (2002). Evlilik ve Kadının Yabancılaşması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi SBE.
- Erkol, M., M. Şahin ve Ş. Avcı (2021). Toplumsal değişimin Bir Göstergesi Olarak Gençlerin Evliliğe Yönelik Tutumları. *Evrensel Tarih ve Kültür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 57-78.
- Gazioğlu, A. (2013). Genç Yetişkinlerin Evlilik Ve Aile Hayatına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 23, Sayı 23, 107-123.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. C. Güzel (çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2009). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori*, Ümit Tatlıcan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökaçtı, M. A. (2005). *Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam Hatipler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökce, H. (2017). Dünü, Bugünü, Yarını İle Aile. *Sosyoloji Notları*, Cilt 1, Sayı 1, 50-63.
- Görmez, M. (2021). *Din Eğitiminde Yeniden Yapılanma: İnsanın Anlam Arayışına Rehberlik*. İslam Düşünce Enstitüsü. <https://ide.org.tr/Common/DownloadFile>.

aspx?f=IDEDinEgitimiRaporu_20210414102924028.pdf (Erişim Tarihi: 10.01.2024).

- Güçlü, S. (2020). *Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar*. Adak, N. (Hızl.). Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar (65-91). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güllü, İ. (2010). Gecekondulaşma, Gençlik Ve Dindarlık -Kayseri Argıncık Örneği (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Kayseri Üniversitesi SBE.
- Günay, G. ve Ö. Bener (2011). ‘‘Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri’’. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3, 157- 171.
- Günay, G. ve Ö. Bener (2013). Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 1-16.
- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı 4, 58-80.
- Hürriyet (2014). *İmam Hatibe ilgi 11 yılda 7 kat arttı*. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/imam-hatibe-ilgi-11-yilda-7-kat-artti-27706500> (Erişim Tarihi: 14.01.2024).
- Kaan, E. O. (2015). *Gençlik ve Popüler Kültür*. *Yüzakı Dergisi*. <https://www.yuzaki.com/2015/06/genclik-ve-populer-kultur/> (Erişim Tarihi: 14.01.2024).
- Kanburoğlu, B. Ü. (2011). Popüler Kültür – Din Eğitimi İlişkisi: İmam Hatip Liseleri Örneği. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Marmara Üniversitesi SBE.
- Kaptanoğlu, İ. Y. ve B. A. Ergöçmen (2012). Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 128-161.
- Karaduman, N. (2017). Popüler Kültürün Oluşmasında Ve Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2, 7-27.
- Karateke, T. Ve Özdemir, Ş. (2018). Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 45, 5-33.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 57, 56-87.

- Keser, A., M. Çelik ve E. Ercan (2021). Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili ve Toplumsal Cinsiyet. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 76, Sayı 1, 191-229.
- Keskin, F., Ulusan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 26, 47-68.
- Keyifli, Ş. (2013). Eğitim ve Din Eğitimi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, 103-126.
- Kılıç, A. Z., A. Beyazova vd. (2014). Okul Çağı Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algıları: Gündelik Yaşam Örnekleriyle Cinsiyetçiliğin Benimsenme Durumuna ve Esneyebilme Olasılığına Dair Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, 121-151.
- Koç, A. ve E. Altıntaş (2020). Türkiye'de 2002 Sonrası Dönemde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Statüsüne Dair Tartışmalar. *Edebali İslamiyet Dergisi*, Sayı 1, 97-118.
- Kuzgun, Y. ve S. A. Sevim (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 37, Sayı 1, 14-27.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akınhay, D. Kömürcü (çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mevdudi, E. A. (2020). *Tefhimu'l Kur'an*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Okutan, B. B. (2013). *Popüler Kültür: Din ve Kadın*. İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Orçan, M. ve M. Kar (2008). Türkiye'de Erken Yaşta Yapılan Evlilikler ve Risk Algısı: Bismil Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 14, Sayı 14, 97-112.
- Öngen, B. ve S. Aytaç (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri ilişkisi. *Sosyoloj Konferansları*, Sayı 48, 1-18.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Sayı 10, 90-107.

- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 21-39.
- Özgür, İ. (2015). *İmam Hatip Okulları*. H. Yalın ve E. Özkan (çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özkan, B. ve A. E. Gündoğdu (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1133-1147.
- Özkazanç, A., F. Sayılan ve E. E. Akşit (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Mesleki Eğitim: Mesleki Teknik Lise Kız Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, Cilt 10, Sayı 2, 150-164.
- Paker Tükel, İrem. Y Kuşığı Temsilcilerinin Aile Algıları Üzerine Bir Analiz. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, 23-40.
- Palabıyık, A. (2013). Toplumsal Cinsiyete Sosyolojik Bir Yaklaşım: Ortadoğu'nun Halleri. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 63, 225-257.
- Pınar, G. (2008). Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğe Bakış Açısı. *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4, 49-60.
- Serim, B. (2013). *Hangi hükümet döneminde kaç tane İmam Hatip açıldı*. <https://odatv4.com/guncel/hangi-hukumet-doneminde-kac-tane-acildi-03011312-00-29608> (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Seven, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, 2.
- Soylu, Ö. (2013). Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatip Liseleri. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Sütçü İmam Üniversitesi SBE.
- Söylev, Ö. F. (2000). Gençleri Dine Yaklaştıran ve Dinden Uzaklaştıran Sosyal Sebepler. *Diyanet Dergisi*. Cilt 36, Sayı 4, 31-62.
- Süleymanov, D. A. (2009). Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 17, 7-17.

- Şahin, S. ve A. C. Bayhan (2020). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik Boyutu. *Lectio Socialis*, Cilt 4, Sayı 1, 59-74.
- Şaşmaz, A., B. Aydagül vd. (2011). Türkiye’de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci. *Eğitim Reformu Girişimi Dergisi*. <http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERGT%C3%BCrkiyede-Din-ve-Egitim-Son-D%C3%B6nemdeki-Geli%C5%9Fmeler-ve-De%C4%9Fi%C5%9Fim-S%C3%BCreci.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Şen, S. (2019). Din ve Sekülerleşme: Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Kocaeli İli İzmit İlçesi Örneği). (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Marmara Üniversitesi SBE.
- Şeriati, A. (2019). *Kadın (Fatıma Fatımadır)*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Şişman, N. (2016). *Emanetten Mülke Kadın Beden Siyaset*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- T.C Millî Eğitim Bakanlığı. Resmi İstatistikler. <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64> (Erişim Tarihi: 10.01.2024).
- Tardu, A. ve A. Akçan (2021). Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışı ile Zorba Davranışları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 59-65.
- Tuna, U., M. G. T. Eren ve E. Şimşek (2019). Toplumsalın Doğallaştırılması: Erken Evliliklerde Toplumsal Cinsiyet Algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 47, 196-220.
- Türköz, Ş. (2020). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde İmam Hatip Liselerinin Rolü: Mezunlar Üzerine Bir Araştırma. (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Selçuk Üniversitesi SBE.
- Türköz, Ş. (2021). İmam Hatiplilik Kimliğinin Belirleyici Unsurları. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, 1190-1217.
- Ulutaş, E. (2019). *Eril Kodlar Kışkacında Kadınlık Halleri: Kumalık*. Ö. Altunsu Sönmez, G. Aksan, (Hzl.). Aile Kurumuna Farklı Bakışlar. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ünsür, A. (2005). *İmam Hatip Liseleri Kuruluşundan Günümüze*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *İstanbul Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 35, 29-56.
- Vatandaş, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargıları Bağlamında Kadının Medyada Metalaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, 747-784.
- Vefikuluçay, D., S. Zeyneloğlu vd. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açılıarı. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Sayı 26, 38.
- Vefikuluçay, A. D., A. S. Zeyneloğlu vd. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açılıarı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, 26-38.
- Yıldırım, E. (2011). Yoksul Ailelerde Değerler Değişimi. *İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 0, Sayı 33, 47-73.
- Yüksel Kaptanoğlu, İ. ve B. A. Ergöçmen (2012). Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 128-161.
- Zeybekoğlu, Dünder, Ö. (2020). *Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri*. Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar. N. Adak (Hızl). Ankara: Siyasal Kitabevi.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Sevgili Katılımcı,

Kız İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Aile, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algıları (Muş Örneğinde Sosyolojik bir Araştırma) bu araştırma, Muş Nizamülmülk Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni Maide ÖKMEN tarafından yapılmaktadır. Araştırma bilimsel amaçla planlanmıştır. Sizin yanıtlarınızdan elde edilecek sonuçlarla lisans ve lisansüstü öğrenim süreci planlanabilecektir. Bu nedenle soruların tümüne ve içtenlikle cevap vermeniz büyük önem taşımaktadır.

Araştırmaya katılmanız gönüllülük esasına dayalıdır. Bu form aracılığı ile elde edilecek bilgiler gizli kalacaktır ve sadece araştırma amacıyla (veya “bilimsel amaçlar için”) kullanılacaktır. Çalışmaya katılmamayı tercih edebilirsiniz veya anketi doldururken istemezseniz son verebilirsiniz.

Anket formuna adınızı ve soyadınızı yazmayınız!

Sorular 4 bölümden oluşmaktadır. Toplamda 20 dakika süreceği düşünülmektedir. Sizden beklenen bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan içtenlikle cevaplamanızdır.

Anketi yanıtladığınız için teşekkür ederiz.

Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda aşağıdaki kişi (ler) ile iletişim kurabilirsiniz:

Sorumlu araştırmacı Maide ÖKMEN

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız aşağıdaki kutucuğu “X” ile işaretleyiniz ve devam ediniz.

Kabul ediyorum.

Tarih

VELİ ONAY MEKTUBU ÖRNEĞİ

Sevgili Veliler,

“Kız İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Aile, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algıları (Muş Örneğinde Sosyolojik Bir Araştırma)” başlıklı araştırmayı yürütmekteyim. Bu amaçla *“kız İmam Hatip Lisesi öğrencilerine aile yapıları ve beklentileri, evlilik tercihlerini belirleyen faktörleri ve toplumsal cinsiyet tutumlarını ölçmek üzere bir takım sorular ve ölçekler uygulanacaktır. Bu amaçla araştırma kapsamında öğrencilere uygulanacak anket formunda yaklaşık 70 soru yer almaktadır. Anket formunun uygulanması yaklaşık 15 ile 25 dakika sürmektedir”*. Çalışmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayalıdır. Öğrenci araştırmaya katılmayabilir veya dilediği anda ölçekleri doldurmaktan vazgeçebilir. Araştırma kapsamında çocuğunuzun bedensel veya ruhsal sağlığını olumsuz etkileyecek ya da kimliğini açığa çıkaracak herhangi bir bilgi istenmemektedir. Bu nedenle çalışma herhangi bir risk taşımamaktadır. Çocuğunuzdan alınan bilgiler bilimsel amaçla kullanılacak ve hiçbir şekilde üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır.

Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasına izin vererek *“Muş ilinde dindar kız öğrencilerin aile, evlilik ve toplumsal cinsiyet rollerinin tespit edilmesine, böylece erken evlenme, evliliğin eğitim sürecindeki rolünü anlama, kız öğrencilerin eğitim başarısında evliliğin etkisini öğrenme ve böylece erken evlenme dolayısıyla okulu yarıda bırakmak zorunda kalma gibi gençlerin yaşadığı sorunları çözme konusunda uygulanacak çalışmalara önemli bir katkıda bulunacaksınız”* Araştırma ile ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini ya da telefon numarasını kullanarak sorabilirsiniz.

Saygılarımla,

Maide DEMİRTAŞ
Muş Nizamülmülk Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni
MAUN Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
Tel:.....
E-posta:.....

Çocuğum'nın bu araştırmaya katılmasına izin veriyorum. **Çocuğumun çalışmayı istediği zaman yarıda kesip bırakabileceğini biliyorum ve alınan bilgilerin araştırmada bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.** (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz.)

Velinin Adı-Soyadı.....
.....

İmza

A- DEMOGRAFİK SORULAR

A1. Yaşınız: _____

A2. Doğum Yeriniz?

A3. Şu an nerede ikamet ediyorsunuz?

- 1) Aile ile birlikte 2) Akraba yanı 3) Yurt/Yatılı Bölge Pansiyonu 4) Öğrenci evi

A4. Hayatınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:

- 1) Köy 2) Kasaba 3) Şehir 4) Belde

A5. Aynı hanede kaç kişi yaşıyorsunuz (Aileniz kaç kişiden oluşmaktadır)?

.....

A6. Kardeş sayısı:..... A6.1. Siz kaçınıcı çocuksunuz?.....

A7. Anne-baba durumu:

- 1) Evli 2) Boşanmış 3) Anne Ölü 4) Baba ölü 5) Babam iki eşi

A8. Anne-baba eğitim durumu:

A8.1. Anne:

- 1) Okuryazar değil 2) Okuryazar 3) İlköğretim 4) Lise 5) Üniversite

A8.2. Baba:

- 1) Okuryazar değil 2) Okuryazar 3) İlköğretim 4) Lise 5) Üniversite

A9. Anne-baba mesleği:

A9.1. Anne:.....

A9.2. Baba:.....

A10. Nasıl bir aile tipiniz vardır?

- 1) Çekirdek Aile 2) Geniş Aile 3) Boşanmış Aile 4) Ebeveyn Kaybı Olan Aile

A11. Nasıl bir aile yapısına sahipsiniz?

- 1) Ailede herkesin dilediğini yapabildiği ÖZGÜRLÜKÇÜ
2) Ailede herkesin sözünün dinlendiği DEMOKRATİK
3) Büyüklerin bizi her daim gözettiği KORUYUCU
4) Büyüklerin her şeye karıştığı AŞIRI KORUYUCU
5) Her şeyin kusursuz olmasını isteyen MÜKEMMELLİYETÇİ

A12. Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1) Düşük 2) Orta 3) İyi 4) Çok İyi

A13. Çocukluğunuzda herhangi bir şiddet gördünüz mü?

- 1) Evet 2) Hayır

A14. Ailenizdeki fertlerden herhangi birinden fiziksel, duygusal (psikolojik), ekonomik veya sözel şiddet görüyor musunuz? (Birden fazla cevap işaretleyebilirsiniz)

- 1) Evet, fiziksel şiddete maruz kalıyorum
- 2) Evet, duygusal şiddete maruz kalıyorum
- 3) Evet, sözel şiddete maruz kalıyorum
- 4) Evet, ekonomik şiddete maruz kalıyorum
- 5) Hayır, herhangi bir şiddete maruz kalmıyorum

A15. Sahip olduğunuz cinsiyet kimliğinizden/Kız olmaktan memnun musunuz?

- 1)Evet
- 2)Hayır

A16. Ailenizde kız ve erkek çocuklarına ayrımcılık yapılır mı?

- 1) Evet, Erkek kardeşlerimin daha değerli olduğunu düşünüyorum
- 2) Hayır, Kız olarak bana değer verildiğini hissediyorum.
- 3) Kararsızım, Bizim ailede çocukların değeri yoktur.

A17. Ailenizle ilgili aşağıdaki cümleleri tamamlayınız

- 1-Ailemde yeterince değer gördüğümü..... 1) Düşünüyorum 2) Düşünmüyorum
- 2-Ailem benim duygularıma önem..... 1) Verir 2) Vermez
- 3-Ailem için erkek evlat olmak..... 1) Daha değerlidir 2) Daha değerli değildir
- 4-Dünyaya erkek olarak gelmek..... 1) İstirdim 2) İstemezdim
- 5-Hoşuma gitmeyen bir şey olursa bunu..... 1) Açıkça Söylerim 2) Gizlerim
- 6-Doğru olduğuna inandığım şeylerin peşinden sonuna kadar..... 1) Giderim 2) Gidemem 3) Gitmem
- 7-İstemediğim bir şeyi ailem bana zorla..... 1) Yaptırmaz 2)Yaptıramaz 3) Yaptırabilir

A18. Bir sorunla karşılaştığınızda bu durumu ilk olarak kiminle paylaşırsınız?

- 1) Kendim çözmeye çalışırım
- 2) Arkadaşım
- 3) Ailemle
- 4) Akrabalarım
- 5) Resmi görevlilerle (Öğretmen, Müdür, Polis vb.)

A19. Çocukluğunuzdan itibaren aileniz tarafından sevildiğinizi hissediyormusunuz?

- 1) Evet
- 2) Hayır

A20. Ailenizin sizden beklentileri var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

A21.(Cevabınız evet ise cevap veriniz) Ailenizin sizden beklentisi nedir? (Birden fazla cevap işaretleyebilirsiniz.)

- 1) Üniversiteye gitmek
- 2) İş/Kariyer sahibi olmak

- 2) İyi bir Müslüman olmak 3) İyi bir eş ve aile sahibi olmak
 4) Sağlık ve sıhhatte olmak 5) Kendi İsteddiğimi/Hayallerimi
 gerçekleştirmek
 6) Yaşlandıklarında onlara bakmak 7) Zengin olmak

B- SOSYAL FAALİYETLERE İLİŞKİN SORULAR

	Hiç	Ara sıra	Sıklıkla
B1. Kitap okuma alışkanlığınız ne düzeydedir?	1	2	3
B2. Spor yapma alışkanlığınız ne düzeydedir?	1	2	3
B3. Sinema, tiyatro, sergi vs. sosyal etkinliklere katılma düzeyiniz nedir?	1	2	3
B4. Arkadaşlarla, komşularla vakit geçirme alışkanlığınız ne düzeydedir?	1	2	3
B5. Erkek arkadaşla vakit geçirme alışkanlığınız ne düzeydedir?	1	2	3
B6. Televizyon izleme alışkanlığınız ne düzeydedir?	1	2	3
B7. Bilgisayar veya cep telefonu ile internette dolaşma/sosyal medya/oyun oynama alışkanlığınız ne düzeydedir?	1	2	3
B8. Aileniz ve arkadaşlarınız olmadan kendi başınıza vakit geçirir misiniz?	1	2	3
B9. Düğün, nişan, eğlence vb. faaliyetlere katılır mısınız?	1	2	3
B10. Kafe, park vb. dış mekânlarda vakit geçirir misiniz?	1	2	3
B11. Dini sohbet, mukabele, mevlüt vb. etkinliklere katılır mısınız?	1	2	3

C- EVLİLİK DÜŞÜNÇESİNE İLİŞKİN SORULAR

C1. Size göre kadınlar için ideal evlilik yaşı kaçtır?

C2. Size göre erkekler için ideal evlilik yaşı kaçtır?

C3. Evlilik türlerine göre size uygun olan seçenek hangisidir?

- 1) Karşılıklı anlaşarak 2) Aşk evliliği 3) Görücü usulü evlilik
 4) Akraba evliliği 5) Mantık evliliği 6) Evliliğe karşıyım

C4. Nasıl bir aile kurmak istersiniz?

- 1) Çekirdek aile (Anne-Baba ve Çocuklardan ibaret)
 2) Geniş aile (Anneanne-Babaanne, Dede, anne-baba-Çocuklar vb. yakın akrabaların olduğu aile)
 3) Akraba/Aşiret ailesi (Yakın çevrede/Aile apartmanı/yan yana evler vb. tüm akrabaların yaşadığı aile)
 4) Aile Kurmak istemiyorum (Tek başına yaşam)

C5. Ailelerde ideal çocuk sayısı kaç olmalıdır?

C6. Aşağıda Evlilikle İlgili Verilen İfadeler İlişkin Görüşünüzü Belirtiniz

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
C6.1. Evlilik/Aile, çocuk olduktan sonra daha da güçlenir.	5	4	3	2	1
C6.2. Evleneceğim kişiyi ben seçebilirim.	5	4	3	2	1
C6.3. Ailede kadın daha otoriter/sözü dinlenen olmalı.	5	4	3	2	1
C6.4. Evlilikte yaş farkı önemsizdir.	5	4	3	2	1
C6.5. Evlilik için online siteler, sosyal medya vb. imkanlar kullanılabilir.	5	4	3	2	1
C6.6. Etraftaki kötü örnekler (Boşanma, nişan atma vb.) evlenme isteğimi olumsuz etkiliyor.	5	4	3	2	1
C6.7. Evlenmenin yaşı olmaz, erken yaşta da evlenilebilir.	5	4	3	2	1
C6.8. Evlenmek her Müslüman için gereklidir.	5	4	3	2	1
C6.9. Evlenmeden önce birbirini tanımak için çiftler flört yaşamalı.	5	4	3	2	1
C6.10. Aşk olmadan evlilik olmaz.	5	4	3	2	1
C6.11. Akraba olan biriyle evlenilmez.	5	4	3	2	1
C6.12. Evleneceğim kişi dindar olmalıdır.	5	4	3	2	1

C7. Evlenmek istediğiniz kişide hangi özelliklerin olmasını istersiniz. (Sizin için en önemli olan 3 özelliği seçiniz.)

- 1) Yakışıklı 2) Zengin 3) Dindar 4) Akraba 5) Kariyer sahibi
6) Eğitimli 7) Anlayışlı 8) Eğlenceli 9) Beni sevmesi 10) Yaşıma uygun olması
11) Muş'lu olması 12) Diğer

C8. Sizce evliliğin amacı nedir? (Lütfen en önemli gördüğünüz bir cevabı işaretleyiniz)

- 1) Yalnız yaşamamak 2) Aileye yük olmamak 3) İslam'a uygun hayat sürdürmek
4) Özgür olmak 5) Çocuk sahibi olmak 6) Mutlu olmak
7) Huzurlu olmak 8) Zengin olmak

C9. Sizce evliliği bitiren sebep ne olabilir? (Önemli gördüğünüz en fazla 3 seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1) Aldatma 2) Sevgi ve saygının bitmesi 3) İkinci eş/evlilik isteme

- 4) İlgisizlik ve sorumsuzluk 5) Ekonomik zorluklar 6) Çalışmak istememek
7) Aile büyüklerine saygısızlık 8) Hastalık 9) Gurbete gitme isteği
10) İçki, Uyuşturucu bağımlılığı 11) Akrafa gerilimleri 12) Şiddet
13) Diğer

C10. Evlilikte dini hassasiyetin yeri nedir?

- 1) Dini değerler evlilik için olmazsa olmazdır
2) Dini değerler olmadan da evlilik yürür.
3) Evlilik ile dinin alakası yoktur.

C11. Lise öğrencilerinin evlilik tercihlerinde kitle iletişim araçlarının (TV, Sosyal Medya vb.) etkisi var mıdır?

- 1) Evet 2) Hayır

C12. Etkisi var ise bu etki olumlu yönde mi olumsuz yönde mi olmuştur?

- 1) Olumlu yönde olmuştur 2) Olumsuz yönde olmuştur

C13. Günümüzde gençlerin evlenmeden önce flört yapmasını/ sevgilisinin olmasını nasıl karşılırsınız?

- 1) Beni ilgilendirmez
2) Gençlerin birbirini tanması için gereklidir
3) Gençler gönüllerince/ istedikleri gibi davranmalıdır
4) Toplumsal Ahlaka uygun bir şekilde görüşebilirler
5) Günah olduğu için karşı çıkarım

D. TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ÖLÇEĞİ

Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini (x) işareti ile belirtiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
D1.Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.	5	4	3	2	1
D2.Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır	5	4	3	2	1
D3.Çalışan kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.	5	4	3	2	1
D4.Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.	5	4	3	2	1
D5.Kadın siyasetçiler de başarılı olabilir.	5	4	3	2	1
D6.Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.	5	4	3	2	1

D7.Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.	5	4	3	2	1
D8.Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.	5	4	3	2	1
D9.Kadınlar erkekler tarafından her zaman korunmalıdır.	5	4	3	2	1
D10.Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.	5	4	3	2	1
D11.Kadınlar yönetici olabilir.	5	4	3	2	1
D12.Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.	5	4	3	2	1
D13.Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.	5	4	3	2	1
D14.Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.	5	4	3	2	1
D15.Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.	5	4	3	2	1
D16.Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.	5	4	3	2	1
D17.Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.	5	4	3	2	1
D18.Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.	5	4	3	2	1
D19.Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.	5	4	3	2	1
D20.Erkek her zaman evin reisi olmalıdır.	5	4	3	2	1
D21.Toplumun liderliği genellikle erkeklerin elinde olmalıdır.	5	4	3	2	1
D22.Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.	5	4	3	2	1
D23.Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmesi için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.	5	4	3	2	1
D24.Kadın kocasından yaş olarak daha küçük olmalıdır.	5	4	3	2	1
D25.Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.	5	4	3	2	1
D26.Kadın olduğum için pişmanlık duyduğum zamanlar olabiliyor.	5	4	3	2	1
D27. Kadın çocuk sahibi olamıyorsa eksiktir.	5	4	3	2	1
D28. Kadın olmak bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişir.	5	4	3	2	1
D29. Sosyal media ev kadınlarının ailedeki rollerini değiştiriyor.	5	4	3	2	1
D30. Ailenin ön şartı kadının kadınlık yapmasıdır.	5	4	3	2	1
D31. Günümüzde ataerkillikten anaerkilliğe geçiş yaşanmıştır.	5	4	3	2	1

EK-2:

ETİK KURUL ONAY FORMU

Evrak Tarih ve Sayısı: 16.10.2022-67418

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 12.10.2022	Toplantı Sayısı: 18	Karar Sayısı: 41
<p>Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Ekrem ALMAZ başkanlığında toplanarak aşağıdaki konuları almıştır.</p> <p>KARAR-38: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 15.09.2022 tarihli ve 62597 sayılı yazısı ekinde ve ekleri incelendi.</p> <p>Yapılan incelemeler sonucunda; Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü danışmanı Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR tarafından yürütülen Sosyoloji Ana Bilim Dalı 2020218001 numaralı tebliğ yüksek lisans öğrencisi Maide ÖKMEN'in "Kız İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Aile, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algıları (Muş Örneğinde Sosyolojik Bir Araştırma)" konulu tezi çalışması Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, durumun Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne bildirilmesine,</p> <p style="text-align: center;">Oy birliği ile karar verildi.</p>		
BAŞKAN (e-İmzalıdır) Prof. Dr. Ekrem ALMAZ Kurul Başkanı		
EYE (e-İmzalıdır) Doç. Dr. Zekariya CAM Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi	EYE (e-İmzalıdır) Doç. Dr. Mahmut SALMAZZEM İktisadi İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi	EYE (e-İmzalıdır) Doç. Dr. Hünyarın KARİKAYA Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
EYE (e-İmzalıdır) Doç. Dr. Canan DEMİR YILDIZ Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi	EYE (e-İmzalıdır) Doç. Dr. Fuat KORKMAZER SBE Öğr. Üyesi	EYE (e-İmzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Necmettin ÇİFTÇİ Sağlık Hizmetleri MYO Öğr. Üyesi
EYE (e-İmzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Halil ALKAN SBE Öğr. Üyesi	EYE (e-İmzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Ailke YILMAZ Spor Bilimleri Fakültesi Öğr. Üyesi	

1 / 1

Bu belge 5078 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırmanın Başlığı:	"Kız İnan Hatip Lisesi Öğrencilerinde Aile, Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Algıları (Muş Örneğinde Sosyolojik Bir Araştırma)" adlı çalışma.
Başvuru Formunun Etik Kurula girdiği tarih:	19.09.2022
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih:	12.10.2022
Karar tarihi	12.10.2022

SONUÇ

1.	☒ Kabul
2.	☐ Düzeltme gereklidir. Etik sorun olabilecek sorunlar/maddeler, öneriler ya da uyarılar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Red Gerekçe, Öneri, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad soyad ve imzaları.

Başkan
(e-İmzalıdır)
Prof. Dr. Ekrem ALMAZ

Üye
(e-İmzalıdır)
Doç. Dr. Zakariya ÇAM

Üye
(e-İmzalıdır)
Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM

Üye
(e-İmzalıdır)
Doç. Dr. Bırgın Sarıkaya

Üye
(e-İmzalıdır)
Doç. Dr. Canan DEMİR YILDIZ

Üye
(e-İmzalıdır)
Doç. Dr. Fahir KORKMAZER

Üye
(e-İmzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Necmettin ÇİFTÇİ

Üye
(e-İmzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Halil ALKAN

Üye
(e-İmzalıdır)
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe YILMAZ